

การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการ
ความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี
THE APPLICATION OF BUDDHIST PARTICIPATION TO THE CONFLICT
MANAGEMENT IN WAT NOI NANG HONG COMMUNITY,
SINGBURI PROVINCE

พระมหากิตติธเนศ อานนุโท (พงษ์กุลภัสสร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการ
ความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี

พระมหากิตติธเนศ อานนุโท (พงษ์กุลภัสสร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Application of Buddhist Participation to the Conflict
Management in Wat Noi Nang Hong Community,
Singburi Province

Phramaha Khittithanade Anando (Phongkunlaphat)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of Master of Arts
(Peace Studies)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง ของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา สันติศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

กรรมการ

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร.อุทัย สติมัน)

กรรมการ

(ดร.พูนสุข มาศรีงสรรค์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ประธานกรรมการ

ดร.อุทัย สติมัน

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

นาง.

พระมหากิตติธเนศ อานนุโท

- ชื่อวิทยานิพนธ์ : การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง
ของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี
- ผู้วิจัย : พระมหากิตติธเนศ อานนโท (พงษ์กุลภัสสร)
- ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สันติศึกษา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร), รศ.ดร.
ป.ธ.๖, พธ.บ., ศศ.ม., พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)
: ดร.อุทัย สติมัน ป.ธ.๗, พธ.บ., บธ.ม., พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)
- วันสำเร็จการศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง ตามแนวทางพระพุทธศาสนา (๒) เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ในการสร้างความสามัคคีของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี (๓) เพื่อประยุกต์แนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างความสามัคคีของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ได้มีการลงภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะกับผู้เกี่ยวข้องในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์

ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วม ทั้งแนวทางตะวันตก แนวทางตะวันออก และแนวทางพระพุทธศาสนา ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดของตะวันตก และแนวคิดของตะวันออก มีส่วนที่เห็นสอดคล้องกัน คือ หลักการมีส่วนร่วมนั้นควรที่จะให้ประชาชนได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของโครงการ มองเห็นเป้าหมายที่ได้จากโครงการในทิศทางเดียวกัน และมีส่วนในประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการ โดยที่ให้ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมตั้งแต่เริ่มโครงการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ร่วมแก้ไขปัญหา เลือกแนวทางการพัฒนา ร่วมติดตามประเมินผล ส่วนหลักการตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้ามุ่งเน้นให้เริ่มสร้างการมีส่วนร่วมมาจากพื้นฐานของตนเองก่อน แล้วพัฒนาไปสู่การปกครองของคนในสังคม

ผลการศึกษาสภาพปัญหาความขัดแย้ง และความสามัคคีในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า เหตุปัจจัยภายใน คือ “ตณฺหา ทิฏฐิ มานะ” หรือ ออยากได้ ออยากใหญ่ ใจแคบ” เป็นเหตุให้เกิดปัญหาด้านความขัดแย้ง ในขณะเดียวกัน เหตุปัจจัยภายนอก ได้แก่ การปกปิดข้อมูล ข่าวสาร การได้รับโอกาสอย่างไม่เท่าเทียมกัน และการแบ่งฝ่ายทางความคิด เป็นต้น เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ชุมชนขาดความสามัคคีและมีแนวโน้มที่จะขยายความรุนแรงมากขึ้น

ผลการศึกษาการประยุกต์แนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างความสามัคคีชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนในยุคปัจจุบันขาดคุณธรรมที่พึงมี อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวศรัทธาของผู้คนในชุมชน เพื่อให้ผู้นำชุมชนกลับมามีบทบาทได้เทียบเท่ากับผู้นำชุมชนในอดีต จึงต้องนำหลักธรรมที่ผู้ในอดีตมีมาปรับประยุกต์ให้ผู้นำในปัจจุบันเป็นผู้ที่มีบทบาท “มีความเห็นที่ถูกต้อง คือ มีสัมมาทิฏฐิ เหมือนเป็นญาติสนิท คือ ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม และ ผูกมิตรไมตรีได้ คือ ครองตนด้วยสังคหวัตถุธรรม” ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอเป็นรูปแบบบทบาทของ

ผู้นำสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ มาปรับประยุกต์ เพื่อให้เกิด “มัชฌิมาปฏิปทา” คือ แนวคิดแบบธรรม ในลักษณะของความเป็นคู่ ซึ่งเป็นหน่วยความคิดที่สามารถเชื่อมโยงจุดเด่น หรือมองหาคู่ตรงของแนวคิดต่างๆ ให้อยู่ร่วมกันได้ และทำงานร่วมกันได้อย่างสอดคล้องประสาน ซึ่งเรียกว่า “แนวความคิดที่สาม” เป็นหลักการที่อยู่เหนือข้อปฏิบัติที่มีอยู่เดิมซึ่งกำลังเกิดปัญหากันอยู่ ผู้นำชุมชนต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “วิธีการ (กระบวนการมีส่วนร่วม) และ เป้าหมาย (เกิดความสามัคคี)”

ในภาคประชาชนนั้น การนำหลักธรรมที่สามารถ ช่วยประสานรอยร้าว สร้างความเห็นความเข้าใจที่ถูกต้อง อันมีส่วนช่วยสำคัญในการจัด “ความไม่ศรัทธา ความหวาดระแวง และความไม่เปิดใจกว้าง” ก็คือ การสร้าง “ความเห็นที่ถูกร่วมกัน คิดพูดทำเพื่อส่วนร่วม และเปิดใจเป็นกลาง รับฟังด้วยปัญญา” เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และรับรู้ร่วมกันตั้งแต่ต้น จึงต้องมีการนำกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ มาเป็นแรงผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนในส่วนของประชาชน แบ่งเป็น ๒ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ แบบขั้นบันได (R5 Steps) และ (๒) รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ (Noble Eightfold Cycle) ซึ่งทั้งสองรูปแบบนี้ ประกอบด้วยการประสานหลัก “มรรคมีองค์ ๘” เป็นหลักการสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการมีส่วนร่วมเชิงพุทธแบบยั่งยืน

Thesis Title : The Application of Buddhist Participation to the Conflict Management in Wat Noi Nang Hong Community, SingBuri Province.

Researcher : Phramaha Khittithanade Anando (Phongkunlaphat)

Degree : Master of Arts (Peace Studies)

Thesis Supervisory Committee

- : Assoc.Prof.Dr. Phramaha Hunsā Dhammahaso (Nithiboonyakorn), Pali VI, B.A. (Philosophy), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
- : Dr.Uthai Satiman, Pali VII, B.A. (Economics), B.B.A. (Management), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : 31 March 2015

Abstract

This thesis is of 3 objectives, i.e. (1) to study the conceptual ideas and principles of the participation in conflict management according to Buddhism; (2) to analyze the participation in Buddhist perspective of the unity creation in Wat Noi Nang Hong community, Singburi Province; and (3) to apply Buddhist conceptual ideas and principles in managing conflicts with the aim to create unity in Wat Noi Nang Hong community, Singburi province. The thesis is qualitative together with an in-depth interview, observation and listening to public opinions of related people in Wat Noi Nang Hong community.

From the research, it is found that western, eastern and Buddhist conceptual ideas and principles of participation point out the west and east are harmonized in that the principles of participation should let the people understand the objectives of the project, see the same directions of project purposes and have mutual benefits from the project by having every sector join the project as from the beginning, make decisions, cooperate and solve problems together, choose the ways of development, follow up evaluations; while the principles according to Buddhist ideas, the Buddha emphasized the start of participation from the self-background first, then the development of the administration in societies.

From the result of the study related to conflict and disunity problems in Wat Noi Nang Hong community, Singburi province, it is found that the internal factors “Taṇhā, Diṭṭhi, Māna or inordinate feelings of wants, lust for power and having narrow mind” are the causes of conflict problem, while the external factors, i.e. the

concealing of information, news, the unequal opportunity receiving, and the taking sides of thoughts, etc. are the major causes of the lack of unity in the community including the trend of spreading more violence.

From the result of the study related to the application of the ideas and principles of the participation in Buddhist perspective to manage conflicts and create community's unity, it is found that the community leaders in the present lack virtues which are the tools of having trusts from people in the community. Hence, in order to bring back community leaders to have the equal roles comparing to the ones in the past, there must be the application of the Dhammas of the leaders in the past to let them have the roles in the aspects of **“having the right view; acting as trustful relatives with the holy Dhamma of Brahm aviḥāra; and being able to make friendship by self-controlling with Saṅgahavatthu Dhamma”**, which the researcher presents as **a role model of the leaders in creating Buddhist perspective participation** to apply for having “Majjhimā paṭipadā”, the Dhamma conceptual idea of dual characteristics which can be connected to the prominent points or to the conclusion of various ways of thinking for mutual living and harmonized working, called **“the 3rd conceptual idea”**. This is the principle that overcomes the former practices having caused problems at the moment; the community leaders must concern the relations between **“the means** (the process of having participation) **and the purpose** (of having unity)”

In view of the people's or private sector, bringing the Dhammas to help restore harmony, create the right view and understanding which is the important part to get rid of the **“unfaith, suspicion, and narrow mind”** is **“to mutually create the right view; think and perform for all; and open mind into the neutrality for listening with wisdom”** for the existence of understanding and co-perception from the beginning. Therefore, there must be use of the process of the participation in Buddhist perspective as the impulsion for the movement of people's or private sector; it is divided into the 2 models of **(1) the 5-Step-Model of the Participation in Buddhist Perspective (R5 Steps)**; and **(2) the Process Model of the Participation in Buddhist Perspective (Noble Eightfold Cycle)**, both of which consist of the harmonization of “the Noble Eightfold Path or Magga”, the important principle for the movement of sustainable participation in Buddhist perspective.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอน้อมถวายเป็น “พุทธบูชา” แด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ซึ่งเป็นดุษฎีพระบิดาแห่งการปกครอง นักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และทรงชี้เครื่องมือแห่ง “การบริหารด้วยธรรม” ในการย่างก้าวไปสู่สันติสุข และวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เป็นประดุก “เข็มทิศ” ที่จะช่วยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ขจัดปัญหาความขัดแย้ง มุ่งสร้างความสามัคคีชุมชนของวัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะครบถ้วน สมบูรณ์ที่สุดไม่ได้ หากไร้ซึ่งการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลจากกัลยาณบุคลทุกภาคส่วนที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ ชี้แนะ ตลอดจนช่วยเหลือสนับสนุน ให้ผู้วิจัยได้ก้าวสู่ความสำเร็จในครั้งนี้ จึงขอกราบขอบพระคุณ และขอเจริญพรขอบคุณทุกท่านที่เกี่ยวข้องมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ที่ได้ให้ความเมตตามาเป็นประธานในการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ผศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ที่ท่านได้เมตตาเป็นประธาน คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และเป็นผู้ให้กำเนิดวิศวกสรสันติภาพ รุ่นที่ ๑ ของมหาวิทยาลัย ท่านเป็นผู้ให้พลังแรงผลักดัน ถ่ายทอดปณิธานในการสร้างสันติবারมี มุ่งมั่นให้สันติร่วมพัฒนาสังคมให้อุดมด้วยสันติสุข และขออนุโมทนาขอบคุณ ท่านอาจารย์ ดร.อุทัย สติมั่น ได้ร่วมเป็น คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทาง ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม และให้โอกาสนิสิตได้ใช้ความรู้อย่างเปิดกว้างในการค้นคว้าวิจัย ท่านอาจารย์ ดร.พูนสุข มาศรีรังสรรค์ ที่ได้ให้คำปรึกษาทางด้านภาษาอังกฤษจนวิทยานิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขออนุโมทนาขอบคุณ คณะผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ได้แก่ ผู้ใหญ่ปรีชา หิมิตี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์ ผู้ใหญ่ประชาสิริ แสงเหลือ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๖ ตำบลไม้ดัด คุณพ่อเหวียง แดงไทย คุณแม่ลูกชิ้น ปิ่นกล้า ผู้อาวุโสของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ อาจารย์วิทยา แสงทอง ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนบางระจันวิทยา อาจารย์สวัสดิ์ รัชฎาวงษ์ ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์ อาจารย์บุญส่ง เชื้อกุล ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์ และคุณนิภารัตน์ จุ้ยกง พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสิงห์ (สาขา วัดน้อยนางหงส์) ที่ได้เอื้อเฟื้อให้ความช่วยเหลือด้านข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และปรับแก้ข้อมูลบางส่วนเพื่อให้เนื้อหาในรายงานเล่มนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขออนุโมทนาขอบคุณ คณาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา เจ้าหน้าที่ทุกท่าน ที่ช่วยเหลือ ให้การสนับสนุนในทุกขั้นตอน เพื่อให้มนิสิตได้ค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ผ่านทุกขั้นตอน กระบวนการอย่างราบรื่น พร้อมทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ ท่วมเทด้วยความเสียสละ แม้ต้องเหนื่อยล้า เพื่อสร้างความพร้อมทุกด้านให้วิศวกสรสันติภาพ ได้สำเร็จการศึกษา นำโดย ดร.ชนทอง วัฒนประดิษฐ์ พระมหาดวงเด่น จิตตญาณ, ดร. พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร. และพระมหาวุฒิเมธ วุฒิเมธ ตลอดจนถึงเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยอีกหลายท่านที่ไม่ได้เอ่ยนาม ซึ่งได้รับการอำนวยความสะดวกอย่างดี

ขออนุโมทนาขอบคุณ นักวิชาการเจ้าของผลงานที่ทุ่มเททำงานด้านวิชาการ ก่อให้เกิดแหล่งข้อมูลค้นคว้ามากมาย ขอขอบคุณผู้มีคุณูปการทุกท่านนอกจากให้ความช่วยเหลือในด้าน

ทุนการศึกษาแล้ว ยังคงยออ่านวยความสะดวกให้แก่ผู้ศึกษาในขณะเดินทางไปสัมภาษณ์ในที่ต่างๆ อีกทั้งยังได้เอื้อเพื่อเกี่ยวกับการพิสูจน์อักษรในขั้นตอนสุดท้ายโดยละเอียด

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตสันติศึกษา รุ่นที่ ๑ ทุกคน ที่เอื้อเพื่อแบ่งปันข้อมูล แนะนำแนวทางการจัดทำรายงาน คอยถามไถ่ ให้คำปรึกษาด้วยความห่วงใย ในส่วนการเรียนการศึกษาตลอดปีการศึกษา และในช่วงที่ห่อ หมดกำลังที่จะเดินทางต่อ แต่น้ำใจที่มีให้ กำลังใจจากเพื่อนนิสิตไม่เคยขาดหาย ทำให้มีแรงผลักดัน เพื่อก้าวสู่ความเป็นวิศวกรสันติภาพ รุ่นที่ ๑ ไปพร้อมกัน ด้วยมิตรภาพอันสุดประทับใจ

ขอพลานิสงส์แห่งคุณงามความดีอันเกิดจากการศึกษา ค้นคว้งงานวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ จงโปรดมีแก่อติตบูรพาจารย์ บรรพชนผู้อุปถัมภ์ค้ำจุนวัดน้อยนางหงส์ทุกยุคทุกสมัย ตลอดจน คุณมารดา-บิดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่าน บุคคลอันเป็นที่รักทุกคนที่ไม่สามารถเอ่ยนามได้หมด ขอให้สรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้จงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ขอคุณพระศรีรัตนตรัย โปรดบันดาลให้ทุกท่านเจริญสุขในธรรมแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงรู้ธรรมใด ประกาศธรรมใด ขอเราทุกท่านรู้ถ้วนทั่วในธรรมนั้นทุกประการ เพื่อความเจริญสุขสวัสดิ์ ทั้งทางโลก และทางธรรมสืบไป

พระมหากิตติธเนศ อานนโท (พงษ์กุลภัสสร)

๓๑ มีนาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก-ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค-ง
กิตติกรรมประกาศ	จ-ฉ
สารบัญ	ช-ฅ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ที่มาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๗
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๙
บทที่ ๒ แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง	
ตามแนวทางพระพุทธศาสนา	
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง	๑๐
๒.๑.๑ ความหมายของความขัดแย้ง	๑๐
๒.๑.๒ ประเภทของความขัดแย้ง	๑๒
๒.๑.๓ คุณลักษณะ และความสำคัญของความขัดแย้ง	๑๔
๒.๑.๔ เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง	๑๕
๒.๑.๕ เหตุผลในการจัดการความขัดแย้ง	๑๕
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๑๖
๒.๒.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม	๑๖
ก) มิติเชิงกระบวนการ (Process)	๑๗
ข) มิติเชิงผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ (Decision-maker)	๒๐
ค) มิติเชิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)	๒๓
ง) มิติอื่นๆ	๒๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และการสร้างความสามัคคี	๒๖
๒.๒.๒.๑ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมตะวันตก	๒๖
๒.๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมตะวันออก	๒๗
๒.๒.๒.๓ แนวคิดการสร้างความสามัคคี	๓๒
๒.๒.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมตามแนวทางพระพุทธศาสนา	๓๓
๒.๓ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม	๓๕
๒.๓.๑ มรรค ๘	๓๕
๒.๓.๒ พรหมวิหาร ๔	๓๗
๒.๓.๓ สังคหวัตถุ ๔	๓๗
๒.๔ สรุป	๓๘
บทที่ ๓ สภาพปัญหาและการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการสร้างความสามัคคีชุมชน วัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี	
๓.๑ สถานการณ์ความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์	๔๐
๓.๑.๑ ประเด็นปัญหาของความขัดแย้ง	๔๓
๓.๑.๒ เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง	๔๓
๓.๑.๓ ผลกระทบที่เกิดจากความขัดแย้ง	๔๗
๓.๒ ปัญหาและแนวทางการจัดการความขัดแย้งโดยการสร้างการมีส่วนร่วม	๔๗
๓.๒.๑ สภาพปัญหาและสาเหตุในส่วนของผู้นำชุมชน	๔๙
๓.๒.๒ หลักธรรมที่มีช่วยแก้ไข้ปัญหาในส่วนของผู้นำ	๕๐
๓.๒.๓ สภาพปัญหาและสาเหตุในส่วนของภาคประชาชน	๕๒
๓.๒.๔ แนวทางการแก้ไข้ปัญหาและสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน	๕๓
๓.๒.๔.๑ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม	๕๓
๓.๒.๔.๒ การสร้างการมีส่วนร่วมในรูปแบบกิจกรรม	๕๔
๓.๓ สรุป	๕๕
บทที่ ๔ การประยุกต์แนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างความสามัคคีชุมชน	
๔.๑ การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ	๕๗
๔.๑.๑ ประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในส่วนของผู้นำชุมชน	๕๗
๔.๑.๒ สรุป	๖๒
๔.๒ กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธของประชาชนในชุมชน	๖๓
๔.๒.๑ วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุในส่วนของประชาชน	๖๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๔.๒.๒ นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในส่วนของประชาชน	๖๕
๔.๒.๓ สรุป	๖๙
๔.๓ สรุป	๗๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๑
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๗๔
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้	๗๔
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย	๗๔
บรรณานุกรม	๗๕
ภาคผนวก	
(ก) หนังสือขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๘๑
(ข) หนังสือขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย	๘๗
(ค) แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๙๖
(ง) ภาพคณะผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์เก็บข้อมูล	๑๐๐
(จ) ภาพบริบทของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์	๑๐๓
(ฉ) ภาพการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์	๑๐๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๒๑

สารบัญแผนภูมิ

เรื่อง	หน้า
แผนภูมิ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	๖
แผนภูมิ ๑.๒ แสดงกรอบกระบวนการในการวิจัย	๖
แผนภูมิ ๒.๑ แสดงวงกลมของความขัดแย้ง	๑๓
แผนภูมิ ๒.๒ แสดงระดับการมีส่วนร่วม	๓๑
แผนภูมิ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรในชุมชนวัดน้อยนางหงส์ จ.สิงห์บุรี	๔๑
แผนภูมิ ๓.๒ แสดงความยึดมั่นถือมั่น จนทำให้ชุมชนขาดความสามัคคี	๔๕
แผนภูมิ ๓.๓ สรุปเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง	๔๗
แผนภูมิ ๓.๔ ปัญหาในส่วนของตัวผู้นำเก่า / ใหม่ของชุมชน	๔๙
แผนภูมิ ๓.๕ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในชุมชนวัดน้อยนางหงส์	๕๓
แผนภูมิ ๔.๑ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการ กับ เป้าหมาย	๕๙
แผนภูมิ ๔.๒ บทบาทของผู้นำสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ (RvHaSs Model)	๖๒
แผนภูมิ ๔.๓ สรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาของประชาชนด้วยหลักอริยมรรค	๖๕
แผนภูมิ ๔.๔ รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ แบบขั้นบันได (R5 Steps)	๖๘
แผนภูมิ ๔.๕ รูปแบบกระบวนการการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ (Noble Eightfold Cycle)	๖๙
แผนภูมิ ๔.๖ รูปแบบวงล้อการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีแบบยั่งยืน	๗๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในสารนิพนธ์นี้ใช้การอ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยระบุชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๗. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๒๗๖ หน้า ๙๗.

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิการวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ม.อุ.อ.	(บาลี)	=	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	อุปรปิณณาสกอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
---------	--------	---	-------------	------------	-------------------	------------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์และสังคมเป็นสิ่งคู่กันเนื่องจากมนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคม ไม่สามารถจะอยู่ได้ตามลำพัง นับตั้งแต่มีครอบครัวและรวมกันเป็นหมู่บ้านจนเป็นสังคมกลุ่มใหญ่และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในฐานะต่างๆ เพราะต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สังคมของมนุษย์นั้นประกอบด้วยคนทุกเพศทุกวัยที่มารวมกลุ่มกันเป็นจำนวนมาก มีความรู้สึกที่สอดคล้องกัน มีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ทั้งในด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และการติดต่อกัน เมื่ออยู่รวมกันเป็นสังคมใหญ่ จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นมนุษย์จึงต้องวางระบบความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสังคม โดยการจัดระเบียบสังคมให้แต่ละสถาบันทางสังคมปฏิบัติหน้าที่หรือแสดงบทบาทของตนให้ถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้สังคมดำรงความเป็นปึกแผ่นมั่นคง บางครั้งกลุ่มคนก็ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาการละเมิดสิทธิ ปัญหาความขัดแย้งแย่งสถานที่ทำกิน แย่งแผ่นดินกันอยู่อาศัย เป็นต้น

สังคมไทยนั้น ปัจจุบันมีเสรีในการแสดงสิทธิและเสรีภาพเกินความจำเป็นมักใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลจึงก่อให้เกิดการแตกแยกความขัดแย้งอาจเริ่มที่ทัศนคติทางความคิดที่แตกต่างกัน ทางลัทธิความเชื่อ หรือแม้แต่การดำเนินชีวิต สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดข้อพิพาทมากมายในสังคม จนบางครั้งลุกลามกลายเป็นคดีความในชั้นศาลในที่สุด^๑ การแตกความสามัคคีของคนไทย สาเหตุมาจากการอ้างความเป็นประชาธิปไตยและความอยู่ดีกินดีของประชาชนเป็นข้ออ้างในการปฏิบัติ และประทุรังรัฐบาลทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหลายครั้งได้ขยายวงกว้างจนนำไปสู่การต่อสู้ที่ใช้ความรุนแรง ทำให้สูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินเป็นเหตุให้ประเทศชาติขาดความมั่นคง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ด้วยการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นถือเป็นหลักคิดสำคัญในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และพัฒนาสังคมในทุกระดับ เพื่อให้ประชาชนได้เป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาและอนาคตของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อวิถีชีวิต ความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ การมีส่วนร่วมของประชาชน ยังมีความแตกต่างกันอยู่มาก เช่น มีประชาชนจำนวนไม่น้อย รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนยังเข้าใจว่าการทำประชาพิจารณ์เป็นวิธีเดียวของการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือเข้าใจว่าการทำประชาพิจารณ์ คือ การทำประชามติ รวมทั้งยังเข้าใจไปว่ากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน คือกระบวนการ

^๑ อีรภานต์ คงด้วง, “การวิเคราะห์และการสังเคราะห์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๑), หน้า ๕๘.

จัดการหรือแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นแล้ว ในขณะที่เป้าหมายสำคัญของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การช่วยป้องกันหรือหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้หากขาดการมีส่วนร่วม ปัญหาสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบัน มิได้อยู่ที่การยอมรับหรือไม่ยอมรับหลักการมีส่วนร่วม หากแต่สังคมไทยยังมิได้มีการสร้างความเข้าใจและมีข้อตกลงร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในเรื่องแนวคิด เป้าหมาย และวิธีการดำเนินการที่จะก่อให้เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง^๒

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่ม โครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องต้นของการที่มีคนมารวมกันที่ใด ควรจะต้องมีการตระหนักว่า ปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่มหรือในนามกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์การ (Organization) ดังนั้น องค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้^๓

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมของหมู่สงฆ์ และทรงสั่งสอนให้เหล่าสาวกทุกคน ร่วมถึงหมู่คณะในสังคมให้มีความสามัคคีต่อกัน แม้ในส่วนวินัยก็ทรงสอนให้มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันในหมู่สงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้พระภิกษุสงฆ์ประชุมกันทุก ๑๕ วัน พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลายวันอุโบสถนี้มี ๒ วัน คือวัน ๑๔ ค่ำ และวัน ๑๕ ค่ำ การทำอุโบสถใดพร้อมเพรียงกันโดยชอบธรรม การทำอุโบสถเช่นนั้นพึงทำและเราอนุญาตการทำอุโบสถเช่นนั้น” เพื่อร่วมกันลงอุโบสถฟังสวดพระปาฏิโมกข์ อันเป็นระเบียบข้อปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ แต่เมื่อใดก็ตามที่สงฆ์เกิดความไม่เข้าใจกัน ก็ทรงอนุญาตให้ร่วมกันลงอุโบสถก่อนกำหนดเพื่อทำความเข้าใจระหว่างกันและกัน ไม่ปล่อยให้ความไม่เข้าใจสะสมพอกพูน จนกลายเป็นความขัดแย้งขึ้นในคณะสงฆ์ เรียกวันนั้นว่า “วันสามัคคีอุโบสถ” ในตอนท้ายปาฏิโมกข์ พระพุทธองค์ทรงย้ำเตือนพระสงฆ์สาวก ถึงความสามัคคีของหมู่คณะทุกครั้งว่า “ตัตถะ สัพเพหเว สะมัคเคหิ สัมโมหะมานะหิ อวิระหะมานะหิสิกขิตัพพันตา” แปลว่า “ภิกษุทั้งหลายทั้งปวง นั้นแล พึงมีความสามัคคีปรองดองกัน เป็นผู้ขึ้นชมด้วยดีอยู่ เป็นผู้ไม่วิวาทอยู่ ศึกษาในพระปาฏิโมกข์นั้น ดังนี้” พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงแก่ภิกษุบริษัททั้งหลายผู้พร้อมเพรียงกัน”^๔ กล่าวได้ว่า แม้กระทั่งในการกำหนดพระวินัย ในฐานะที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขสูงสุด พระองค์ยังคงให้ความสำคัญในการให้หมู่ภิกษุสงฆ์มีส่วนร่วมตรวจสอบการประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย และทรงวางแนวทางในการอยู่ร่วมกันของหมู่สงฆ์ให้เกิดความสันติสุข ไม่เกิดความเคลือบแคลงระแวงใจในความประพฤติและการทำความเข้าใจให้ตรงกันในการอยู่ร่วมกัน

ปัจจุบันนี้ กระแสการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนหรือการสร้างควมเข้มแข็งให้กับชุมชน กำลังเป็นประเด็นที่สำคัญโดยเฉพาะการพัฒนาที่พยายามยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม การจัดเวทีประชาคมต่างๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถใช้ศักยภาพของชุมชนเองในการแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งจะเห็นว่าศักยภาพของชุมชนในวิสัยทัศน์ใหม่

^๒ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานประจำปี ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒๑.

^๓ ยุพาพร รุ่งงาม, การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ, ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๓.

คือ กระบวนการเคลื่อนไหวที่นำไปสู่การสร้างชุมชนแบบองค์รวมที่เป็นอิสระ พึ่งพาตัวเองได้อย่างมั่นคงแล้วประสานกันเข้าเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนในระดับต่างๆ เพื่อร่วมกันวางแผนยุทธศาสตร์ และร่วมมือกันกำหนดชะตากรรมชีวิตตนเองซึ่งเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ต้องส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเกิดความศรัทธาเชื่อและตระหนักดีในตนเองว่า ตนเป็นบุคคลคนหนึ่งที่มีสิทธิเสรีภาพมีส่วนในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยเชื่อมั่นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน (Development Participation) เป็นการพัฒนาของชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชน โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง ชุมชนที่พึ่งตนเอง ชุมชนที่สามารถแก้ไขปัญหาวิกฤติต่างๆ ได้โดยชุมชนเอง ทั้งนี้ ภาครัฐจะสนับสนุนในส่วนที่ยังเกินขีดความสามารถของชุมชน ชุมชนต้องรับผิดชอบชุมชนได้ ชุมชนเท่านั้นที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ชุมชนต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันได้ อีกอย่างหนึ่งคณะกรรมการชุมชน เป็นแกนนำที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน “การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ หัวใจของการพัฒนา” ที่จะส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้กัน ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมกันศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยตัวชุมชนเอง โดยชุมชนเพื่อชุมชน เพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง น่าอยู่ และยั่งยืน^๕

ในทางพระพุทธศาสนามีวิธีการในการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีเชิงบูรณาการหลายประการด้วยกัน ที่มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ทำคนให้เป็นผู้มีส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน ซึ่งจะช่วยให้หมู่ชนอยู่ร่วมกันด้วยดี มีธรรม ที่เรียกว่า “มัชฌิมาวิธี”^๖ หมายถึง ข้อปฏิบัติแบบกลาง หรือข้อปฏิบัติทางสายกลาง กล่าวคือ ข้อปฏิบัติ แนวทาง หรือวิธีการที่ประสานสอดคล้อง พอเหมาะพอดี โดยการวิเคราะห์ และการประเมินจากทางเลือกหลายๆ ทางที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันหาทางออกและมีฉันทามติร่วมกันว่า เป็นทางเลือกที่ดีที่สุด สามารถปฏิบัติได้ ไม่ติดตอกฎหมาย ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันในสังคม และต้องเป็นวิธีที่เป็นธรรมสำหรับทุกภาคส่วนของสังคม โดยการใช้บทบาทของมรรค ๘^๗ ต่อกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วม เพื่อช่วยให้การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเกิดผลสัมฤทธิ์อันเป็นที่น่าพึงพอใจต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง กระบวนการเหล่านี้สังคมไทยในอดีตมีปรากฏให้เห็นเป็นธรรมชาติและวิถีชีวิตในชุมชนชาวพุทธ ด้วยเหตุที่ชาวพุทธมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนและมีพระภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานจิตใจของชุมชนชาวพุทธบริเวณรอบๆ วัด ทำให้สังคมไทยในอดีตที่ผ่านมาปัญหาความขัดแย้งหลายอย่างสามารถสลายและคลี่คลายปัญหาได้เพราะวัดได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาต่างๆ อีกทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาที่วัดจัดขึ้น ยังมีส่วนเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความรักสามัคคีต่อกัน

^๕ กองสวัสดิการสังคมเทศบาลนครพิษณุโลก, *คู่มือคณะกรรมการชุมชน*, ๒๕๔๕, หน้า ๒.

^๖ พระมหาหรรษา ธมฺหาโส, “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์ กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๘๑.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙๗.

ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจในการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้ใช้หลักการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งเชิงพุทธ มุ่งเน้นการสร้างควมสามัคคีของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี อันจะเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ที่แสดงให้เห็นการใช้หลักพระพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง และช่วยเสริมสร้างให้เกิดความสามัคคีในชุมชน เป็นการพัฒนาชุมชนให้เกิดสันติสุขได้อย่างแท้จริง

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง ตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ในการสร้างความสามัคคีชุมชน วัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี

๑.๒.๓ เพื่อประยุกต์แนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างควมสามัคคีชุมชน วัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม และการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วม ตามแนวทางพระพุทธศาสนาทำอย่างไร

๑.๓.๒ สภาพปัญหาความขัดแย้ง และการขาดควมสามัคคีของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ เกิดจากอะไร และกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความสามัคคีชุมชนเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ ประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง สู่กระบวนการสร้างความสามัคคีชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี อย่างเป็นรูปธรรมทั้งในส่วนของผู้นำชุมชน และกระบวนการที่ขับเคลื่อนในภาคประชาชนได้อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบลงภาคสนาม โดยการศึกษา กรณีการจัดการความขัดแย้งและการมีส่วนร่วมของชุมชนวัดน้อยนางหงส์ จ. สิงห์บุรี โดยมีขอบเขตการศึกษาดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในด้านเอกสาร ปฐมภูมิโดยใช้พระไตรปิฎก(ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และทฤษฎีโดยใช้ตำรา เอกสารวิชาการ บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งเชิงพุทธ มาประยุกต์เพื่อมุ่งเน้นการสร้างควมสามัคคีของชุมชน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาของงานวิจัยนี้ได้แก่ ชุมชนบ้านตลาดโพธิ์ หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์ และหมู่ที่ ๖ ตำบลไม้ดัดบางส่วน

๑.๔.๓ ขอบเขตของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ทำการศึกษาคือประชากรในพื้นที่ตำบลสิงห์บุรี หมู่ ๖ โดยผู้วิจัยได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key performance) ในฐานะที่มีส่วนร่วมในกระบวนการและกิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ และผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายในชุมชนอันมีส่วนส่งเสริมการพัฒนาชุมชน โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลมีรายนาม ดังต่อไปนี้

๑) ผู้ใหญ่ปรีชา หงิมดี,	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์
๒) ผู้ใหญ่ประชาสิริ แสงเหลือ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๖ ตำบลสิงห์
๓) นายเสวียง แดงไทย	ผู้อาวุโสในชุมชน หมู่ที่ ๒
๔) นางลูกชิ้น ปั่นกล้า	ผู้อาวุโสในชุมชน หมู่ที่ ๒
๕) นายวิทยา แสงทอง	ข้าราชการบำนาญ
๖) นายสวัสดิ์ รัชฎาวงษ์	ข้าราชการบำนาญ
๗) นางบุญส่ง เชื้อกุล	ครูชำนาญการพิเศษ
๘) นางนิภารัตน์ จุ้ยกง	พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ก) เริ่มศึกษาวิจัยด้านเอกสาร ตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๕๗
ข) ศึกษาภาคสนาม ตั้งแต่ เดือน กันยายน ๒๕๕๗ ถึง ธันวาคม ๒๕๕๗ และทำการวิเคราะห์ข้อมูล ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ รวมระยะเวลาศึกษาเอกสาร ภาคสนามพร้อมการวิเคราะห์เป็นเวลา ๑ ปี

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดและกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติรวม ในกระบวนการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน

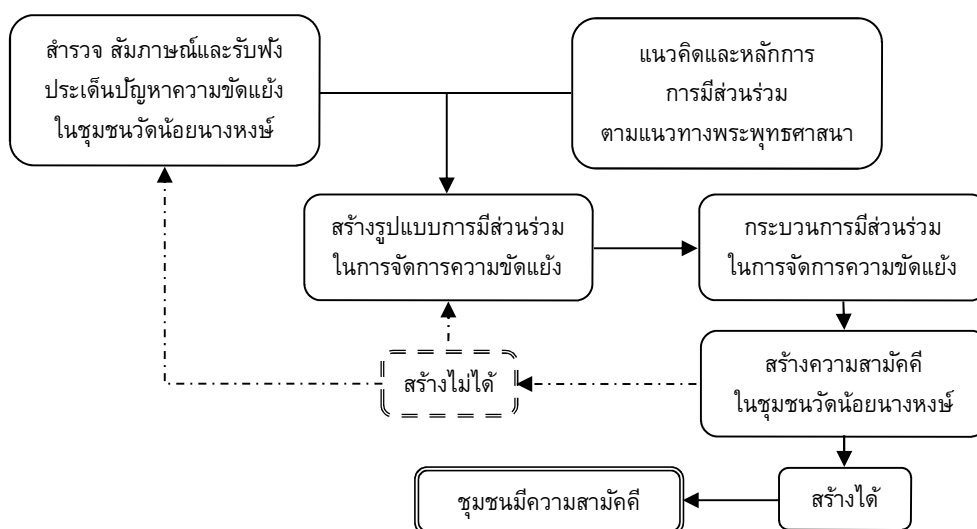
๑.๕.๒ หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ หมายถึง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในกระบวนการมีส่วนร่วมการสร้างความสามัคคี คือ มรรค ๘ สังคหวัตถุ ๔ และพรหมวิหาร ๔ มาส่งเสริมสนับสนุนประยุกต์เข้ากับหลักการมีส่วนร่วม

๑.๕.๓ การจัดการความขัดแย้งชุมชน ในงานวิจัยชิ้นนี้ มีนัยที่ครอบคลุมถึง การป้องกัน (Protection) และการเปลี่ยนรูป (Transformation) ความขัดแย้งโดยมุ่งหมายที่จะศึกษาความขัดแย้งในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จ.สิงห์บุรี

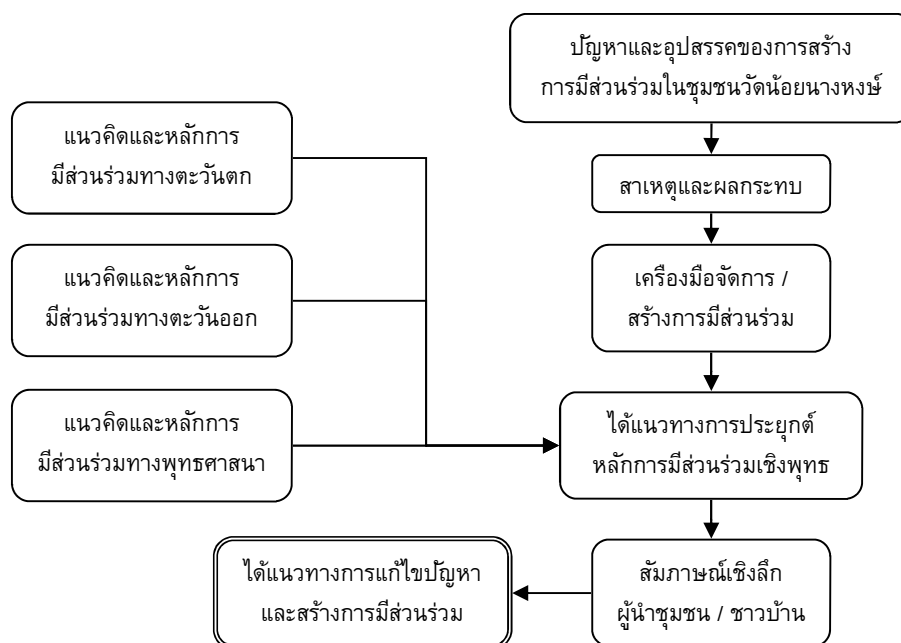
๑.๕.๔ ประยุกต์ หมายถึง การนำหลักธรรมมาปรับประยุกต์ในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

๑.๕.๕ การสร้างความสามัคคี หมายถึง การส่งเสริมให้คนมีใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น พร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเห็นตรงกัน โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักสัสมัครสมานกลมเกลียว ยึดมั่นในคุณธรรมและศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนา เห็นคุณค่าซึ่งกันและกันด้วยมีหลักยึดเหนี่ยวในด้านจิตใจร่วมกัน อันเป็นบ่อเกิดของความรักความสามัคคีในชุมชน

๑.๖ กรอบแนวคิดและกระบวนการในการวิจัย

แผนภูมิ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิ ๑.๒ แสดงกรอบกระบวนการในการวิจัย

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

๑.๗.๑ ชั้นศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research)

การศึกษาแนวความคิด หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา วิธีการศึกษา รวมทั้งข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ โดยแบ่งแหล่งข้อมูล ดังนี้

ก) แหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๘

ข) แหล่งทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาข้อมูลจากงานวิจัย ตำราเอกสารวิชาการ และบทความที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๒ ชั้นศึกษาภาคสนาม (Field Work)

ข้อมูลหลักที่มีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวิธีการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย กระบวนการศึกษาในรูปแบบต่อไปนี้

๑.๗.๒.๑ ข้อมูลบริบทชุมชน ผู้วิจัยทำการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตข้อมูลชุมชนจากแหล่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

ก) ประวัติชุมชนและความเป็นมา แหล่งข้อมูลจากผู้สูงอายุ สมาชิกในชุมชน และเอกสารต่างๆ และเอกสารทางราชการ

ข) ข้อมูลทางเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้ กลุ่มอาชีพต่างๆ จากแหล่งข้อมูลกองทุนหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และผู้บริหาร

ค) การเมือง การปกครองในท้องถิ่น จากแหล่งข้อมูลบุคลากรเทศบาลเมือง บางระจัน ผู้นำหมู่บ้าน เอกสารทางราชการ

ง) ข้อมูลด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญา ความเชื่อ และการสืบทอด แหล่งข้อมูลกิจกรรมในชุมชน สถานที่ที่เป็นแหล่งกิจกรรมทางวัฒนธรรม แหล่งภูมิปัญญา ผู้นำท้องถิ่น ผู้สูงอายุ

๑.๗.๒.๒ การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ผ่านมา ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ผ่าน การเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ผ่านมา ข้อขัดแย้งที่เคยเกิดขึ้น ประเด็นปัญหาและอุปสรรคของการสร้างการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น โดยการศึกษาด้วยการสังเกตการณ์ การฝึกหัดกิจกรรมต่างๆ การพูดคุยปรึกษาหารือ การร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อค้นหา และการจัดเวทีเสวนา โดยมีประเด็นที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในส่วนต่างๆ ดังต่อไปนี้

ก) ค้นหาสาเหตุปัญหาและอุปสรรคที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง จากการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน หรือการไม่ให้ความร่วมมือในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม

ข) ศึกษาผลกระทบจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ผ่านมา ตัวแปรภายในและภายนอกที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งวงในและวงนอก ทั้งในส่วนของผู้นำชุมชน ผู้บริหาร กลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้อง และในส่วนของประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียง

ค). ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมทั้งภาคผู้นำชุมชน และภาคประชาชนต้องการ สร้างรูปแบบกิจกรรมการสร้างมีส่วนร่วมในส่วนผู้นำชุมชน และกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยประยุกต์เข้ากับหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งเชิงพุทธ

๑.๗.๓ ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการต่างๆ ดังนี้

๑.๗.๓.๑ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเป็นผู้กระทำด้วยตนเองอย่างใกล้ชิด ในกิจกรรมและเรื่องราวต่างๆ จนกระทั่งเข้าใจและสามารถอธิบายสรุปได้

๑.๗.๓.๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสัมภาษณ์ทั่วไป ประกอบด้วยการซักถามพูดคุยถึงเรื่องราวต่างๆ ตามประเด็นศึกษาที่ตั้งไว้ ทั้งด้านบริบทชุมชน และเรื่องราวต่างๆ ที่จำเป็นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและจำเป็น ซึ่งต้องใช้เทคนิคการสัมภาษณ์พูดคุยด้วยความระมัดระวัง และเป็นกันเอง

๑.๗.๓.๓ การเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ เพื่อรับฟังความคิดเห็นสาธารณะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยรอบแรกได้ทำการจัดเวทีเสวนากับกลุ่มอาสาสมัครหมู่บ้าน จำนวน ๒๖ คน และรอบที่ ๒ โดยการจัดเวทีเสวนากับชาวบ้านชุมชนน้อยนางหงษ์ จำนวน ๓๐ คน นอกจากนี้ยังได้นำประเด็นต่างๆ ที่ได้มาปรึกษาหารือสนทนากับผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๒ หมู่

๑.๗.๓.๔ การจดบันทึกภาคสนาม (Field note) ผู้วิจัยจดรวบรวมข้อมูล และบันทึกเทป ถอดเทป จากการสังเกต การสัมภาษณ์ เพื่อมิให้ลืมข้อมูล และทำการสรุปข้อมูลที่ได้ทุกวันที่ได้สังเกต และสัมภาษณ์ภาคสนาม และเพื่อได้ทบทวนให้ทราบได้ว่าได้ข้อมูลเพียงพอหรือไม่

๑.๗.๓.๕ การค้นหาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ รวมถึงการสืบค้นข้อมูลจากระบบสารสนเทศ (IT) อาทิ ข้อมูลด้านบริบทของชุมชน ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ภูมิปัญญาและการสืบทอด เป็นต้น

๑.๗.๔ ขั้นการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการค้นคว้าเอกสารและการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลภาคสนาม ตามลำดับดังนี้

๑.๗.๔.๑ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาความ และอาศัยแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูล เพื่อการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล พร้อมกับการปรับแนวคิด เพื่อความเหมาะสมในการศึกษาวิจัย

๑.๗.๔.๒ จำแนกข้อมูล จัดลำดับความสำคัญของเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ต่างๆ โดยจัดข้อมูลเป็น ๒ ประเด็นใหญ่ๆ ดังนี้ (๑) ข้อมูลบริบทชุมชนและประวัติความเป็นมาของชุมชน (๒) ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการจัดการความขัดแย้งโดยการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชน

๑.๗.๔.๓ วิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยการประยุกต์แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งเชิงพุทธ เป็นหลักในการวิเคราะห์ชุมชน

๑.๗.๔.๔ นำผลการวิเคราะห์ในส่วนผู้นำชุมชน และภาคประชาชนมาเชื่อมโยงกับ

องค์ประกอบต่างๆ ของชุมชน อันจะทำให้เกิดการเสริมสร้างการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วม ของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง แล้วนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมด มาวิเคราะห์ สังเคราะห์อีกครั้ง เพื่อได้ข้อเสนอแนะในการประยุกต์แนวทางการแก้ไขปัญหา และการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง ของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงทัศนคติของผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนต่อปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะแนวทางการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง และกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ทั้งแนวทางผู้นำชุมชน และแนวทางภาคประชาชน เพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นนำไปสู่การจัดการความขัดแย้งในชุมชน

๑.๘.๓ สามารถนำผลการวิจัยใช้เป็นข้อมูลไปประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง และกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ทั้งกระบวนการผู้นำชุมชนและภาคประชาชน เพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธอย่างเป็นรูปธรรม

บทที่ ๒

แนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง ตามแนวทางพระพุทธศาสนา

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งเน้นการศึกษาแนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งในมิติต่างๆ ทั้งจากการศึกษาภาคทฤษฎีตามหลักการอันเป็นวิทยาการทางโลกซึ่งได้มีปรากฏใช้ในปัจจุบัน และจากการศึกษาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ดังนั้น ในบทนี้ ผู้วิจัยจึงเริ่มต้นรวบรวม ค้นคว้า ศึกษาเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หน่วยงานต่างๆ มีการให้ความหมายไว้อย่างไร และแนวคิด ทฤษฎี หลักการมีส่วนร่วมในทัศนะต่างๆ นั้นมีอะไรบ้าง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นเกิดด้วยเหตุปัจจัยอะไรบ้าง วิธีการนำหลักการมีส่วนร่วมไปแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทำอย่างไร และการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมควรทำเป็นเช่นไร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง

ในส่วนของแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง จะแบ่งการนำเสนอเป็น ๕ หัวข้อหลัก คือ ความหมายของความขัดแย้ง ประเภทของความขัดแย้ง คุณลักษณะ และความสำคัญของความขัดแย้ง เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง และเหตุผลที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

๒.๑.๑ ความหมายของความขัดแย้ง

“ความขัดแย้ง” มาจากภาษาอังกฤษว่า “Conflict” มาจากภาษาละตินว่า “Confligere” แปลว่า การต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอยหรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) การขัดซึ่งกันและกัน หรือการเป็นปรปักษ์ (Opposition) หมายถึง “การที่บุคคลสองคน กลุ่มบุคคล มีความเห็น ความเชื่อ ความต้องการไม่เหมือนกัน โต้แย้ง หรือโต้เถียงกัน และดิ้นรน ต่อสู้ และแข่งขันกัน”^๑

กล่าวได้ว่า ความขัดแย้ง เป็นความรู้สึกหรือปฏิกิริยาของบุคคลหรือกลุ่มคน ที่มีความคิดเห็น ค่านิยม และ เป้าหมายไม่เป็นไปในทางเดียวกัน รวมทั้งการต่อสู้เพื่อทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด หรือการที่ฝ่ายหนึ่งรุกล้ำหรือขัดขวางการกระทำอีกฝ่ายเพื่อให้เป้าหมายของตนบรรลุผล ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวอาจจะสะท้อนออกมาในรูปของความไม่รุนแรง หรือรุนแรงก็ได้

ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ปกติธรรมดาในสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดความสูญเสีย หรือการพัฒนา ก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการของคนในสังคม ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เมื่อนมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ความขัดแย้งบางครั้งก่อให้เกิดประโยชน์ในการได้

^๑ Reymond W. Mack and John Pease, *Sociology and Social Life*, (New York: D Van Nostr and Company, 1973), p. 68.

แนวคิดใหม่ๆ และการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น หรือในบางครั้งอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงก็ได้เช่นกัน ขึ้นอยู่กับกระบวนการในการจัดการกับความขัดแย้งนั้น

จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อยู่คู่กับมนุษย์ไม่ว่าจะในระดับบุคคล หรือในระดับสังคม ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ความขัดแย้งบางครั้งก่อให้เกิดประโยชน์ในการได้แนวคิดใหม่ๆ และการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นได้แต่บางครั้งถ้าจัดการไม่ดีก็สามารถทำให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงได้เช่นเดียวกัน สาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอธิบายได้ด้วยหลายตัวแปร เช่น ตัวแปรสภาพภูมิศาสตร์อันก่อให้เกิดข้อพิพาทด้านพรมแดนระหว่างประเทศ ตัวแปรทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร ตัวแปรทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดปัญหาเชื้อชาติ เป็นต้น

วันชัย วัฒนศัพท์ ได้มองความขัดแย้งว่า อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดความขัดแย้งและความรุนแรงเกิดขึ้นในสังคมแล้ว มักมีทางเลือกให้กับมนุษย์ในการจัดการกับความขัดแย้งนั้นอยู่ ๒ ทางหลักคือ

๑) การเลือกใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ไขกับปัญหาความขัดแย้ง

๒) การใช้สันติวิธีในการแก้ไขกับปัญหาความขัดแย้ง

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมที่เกิดขึ้นมีพลวัตทั้งการขยายและลดลง ในกรณีที่ความขัดแย้งขยายตัวด้วยกระบวนทำให้เกิดการมุ่งเอาแพ้ชนะกันมากขึ้น จะมีกระบวนการเข้ามาจัดการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งนั้นในรูปแบบต่างๆ เช่น การหลีกเลี่ยงปัญหา การใช้คนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ย (Mediation) การเจรจาไกล่เกลี่ยกันเอง (Negotiation) การใช้อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) การฟ้องร้องกัน (Litigation) การใช้กระบวนการนิติบัญญัติในการออกกฎหมาย การชุมนุมประท้วงและการใช้ความรุนแรง^๒

ความขัดแย้ง เป็นความรู้สึกหรือปฏิกิริยาของบุคคลหรือกลุ่มคน ที่มีความคิดเห็น ค่านิยม และเป้าหมายไม่เป็นไปในทางเดียวกัน รวมทั้งการแย่งชิงและต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด หรือการที่ฝ่ายหนึ่งรุกล้ำหรือขัดขวางการกระทำอีกฝ่าย เพื่อให้เป้าหมายของตนบรรลุผล ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวอาจจะสะท้อนออกมาในรูปของความไม่รุนแรง หรือรุนแรงก็ได้

พระมหาธรรษา ธมฺมหาโส ได้นำเสนอความหมายของความขัดแย้ง โดยสรุปออกเป็น ๒ ความหมายหลัก กล่าวคือ ความหมายในแง่บวก และความหมายในแง่ลบ^๓

(๑) ความหมายของความขัดแย้งในแง่บวก หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ และก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง องค์กร และสังคม ทั้งในแง่ของทัศนคติ และพฤติกรรม ในบางคราวเมื่อเกิดความขัดแย้งแล้วก็สามารถที่จะหาทางออกได้เชิงสมานฉันท์

(๒) ความหมายของความขัดแย้งในแง่ลบ หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดผลเสีย และบรรยากาศที่ไม่ดีต่อตนเอง องค์กร และสังคม อันเป็นการสะท้อนรูปแบบลักษณะของความขัดแย้งออกมา

^๒ วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือการแก้ปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (ขอนแก่น: ศิริภณท์ออฟเซ็ท, ๒๕๕๐).

^๓ พระมหาธรรษา ธมฺมหาโส, พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒-๒๓.

ในมิติของ “ความรุนแรง” ไม่ว่าจะเป็นการด่ากัน การทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย และทำสงคราม ประหัตประหารซึ่งกันและกัน

๒.๑.๒ ประเภทของความขัดแย้ง

จอห์น แมคคอลแนล และคริสตอฟเฟอร์ มัวร์^๔ ได้แยกความขัดแย้งออกเป็น ๕ ประเด็นด้วยกัน คือ

๑) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data conflict) ได้แก่ ข้อมูล ขัดกัน ขาดข้อมูล เข้าใจผิด ขาดการสื่อสาร หรือสื่อสารไม่ถูกต้อง สับสนเรื่องหน้าที่มุมมองต่างกันในเรื่องของข้อมูล

๒) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) ได้แก่ ขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากร ทางด้านธรรมชาติ หรือสิ่งต่างๆ ที่ปรารถนาและต้องการ เช่น อำนาจ และตำแหน่งหน้าที่

๓) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) ได้แก่ บุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่ต่างกัน พฤติกรรมทางลบที่เกิดขึ้นซ้ำซาก และวิธีการในการทำสิ่งต่างๆ แตกต่างกัน เช่น วิธีการทำงานต่างกัน การตัดสินใจต่างกัน

๔) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) ได้แก่ การแก่งแย่ง โดยเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์เดิมด้วย ขัดแย้งเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขัดแย้งเนื่องจากขาดความ ยุติธรรม

๕) ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม (Value Conflict) ได้แก่ ศาสนา โลกทัศน์หรือความเชื่อต่างกัน การให้ความสำคัญที่ต่างกัน เกณฑ์ประเมินต่างกัน ภูมิหลังทางวัฒนธรรมต่างกัน ภูมิหลังส่วนบุคคลต่างกัน พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ต่างกัน

พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส ได้นำเสนอประเภทของความขัดแย้งเพิ่มเติม ดังนี้

๑) ความขัดแย้งด้านข้อเท็จจริง หรือข้อมูล (Conflict of Fact or Data) หมายถึง (๑) การที่ข้อมูลของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลขัดแย้งไม่สอดคล้องในทิศทางเดียวกัน (๒) การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลขาดข้อมูลขาดข้อมูลในมิติต่างๆ เกี่ยวกับโครงการ หรือวิถีชีวิตความเป็นไปของกันและกัน จึงก่อให้เกิดการเข้าใจผิด อันเป็นมาจากการขาดการสื่อสาร หรือสื่อสารไม่ถูกต้อง

๒) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ หรือความต้องการ (Conflict of Interest or Benefit) หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับผลประโยชน์ แต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้รับผลประโยชน์ตามที่ตัวเองต้องการ ซึ่งประเด็นความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์หรือความต้องการนี้ มักจะได้แก่ ทรัพยากรทางด้านธรรมชาติ อำนาจ ตำแหน่งหน้าที่ เป็นต้น

๓) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Conflict of Relationship) หมายถึง (๑) การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลขาดการปฏิสัมพันธ์กันในลักษณะต่างๆ เช่น การพบปะพูดคุย หรือทำกิจกรรมร่วมกัน (๒) การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีบุคลิกภาพ พฤติกรรม หรือ การแสดงออกที่แตกต่างกัน (๓) การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีวิธีการทำงาน และการตัดสินใจที่แตกต่าง

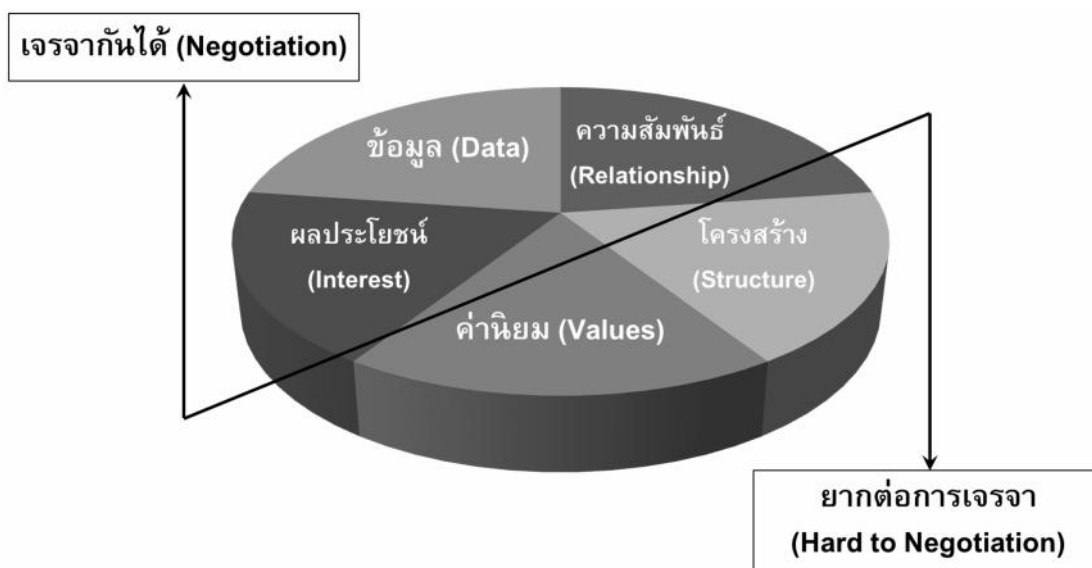
๔) ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Conflict of Value) หมายถึง (๑) การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลมีภูมิหลัง ความเชื่อ วัฒนธรรม ภาษา โลกทัศน์ ความคิดเห็นชาติพันธุ์ และประวัติศาสตร์ที่

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓-๒๔.

แตกต่างกัน (๒) การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลให้คุณค่า ให้ความสำคัญ และประเมินสิ่งต่างๆ ดังกล่าวแตกต่างกัน (๓) การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลรุกรานวัฒนธรรม ความคิดเห็น และชาติพันธุ์อื่นๆ

๕) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Conflict of Structure) หมายถึง (๑) การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลแก่งแย่งช่วงชิงโดยการเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์ดั้งเดิม เพื่อให้เกิดผลในเชิงบวกแก่ตนเอง (๒) การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเกิดช่องว่างระหว่างบุคคลในสังคม ไม่ว่าจะเป็นช่องว่างเกี่ยวกับฐานะ การศึกษา ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นต้น^๕

จากประเภทความขัดแย้งข้างต้น ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ ได้แสดงการจัดการความขัดแย้งในรูปของแผนภูมิ เพื่อทำให้สามารถแยกแยะประเภทว่ามีองค์ประกอบอะไร และนำไปสู่การจัดการได้ง่ายขึ้น

แผนภูมิ ๒.๑ แสดงวงกลมของความขัดแย้ง (วันชัย วัฒนศัพท์)^๖

นักวิชาการทางด้านจิตวิทยาบางท่านได้แบ่งย่อยความขัดแย้งออกเป็น ๔ ประเภทด้วยกัน กล่าวคือ^๗

(๑) ความขัดแย้งด้านเป้าหมาย คือ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการที่เป้าหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหนึ่งมีความต้องการต่อสิ่งที่จะได้รับแตกต่างจากอีกบุคคลหนึ่ง

^๕ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๔๕.

^๖ วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการ และเครื่องมือแก้ปัญหา, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริกัญท์ออฟเซ็ท, ๒๕๓๗), หน้า ๑๓.

^๗ Henkin อ้างใน พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๕.

(๒) ความขัดแย้งด้านความคิด คือ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการที่แต่ละฝ่ายมีความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกัน

(๓) ความขัดแย้งด้านความรู้สึก คือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาเมื่อบุคคลหนึ่งมีทัศนคติหรือความรู้สึกที่ขัดแย้งกับอีกฝ่ายหนึ่ง ตัวอย่างความขัดแย้งแบบนี้สามารถพบเห็นได้จากบุคคล ๒ คนที่มีความชอบและรสนิยมไม่เหมือนกัน

(๔) ความขัดแย้งด้านพฤติกรรม คือ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการที่บุคคลหนึ่งกระทำบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น พุดจาหยาบคาย หรือดูหมิ่น เหยียดหยาม

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วจะเห็นว่า ความขัดแย้งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทหลัก กล่าวคือ ความขัดแย้งภายใน (Internal Conflict) อันได้แก่ ความขัดแย้งในแง่ความคิด ความรู้สึก คุณค่า และรสนิยมที่แตกต่างกัน และความขัดแย้งภายนอก (External Conflict) อันได้แก่ ความขัดแย้งที่เกิดจากความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ข้อมูล โครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างกัน

๒.๑.๓ คุณลักษณะ และความสำคัญของความขัดแย้ง

ในวิถีทางสังคมมนุษย์นั้น ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็จะพยายามแสวงหาแนวทาง เพื่อขจัดความขัดแย้งนั้นให้ได้ วิธีการดังกล่าวนี้ มีหลากหลาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับ บุคคล สถานที่ และสถานการณ์ในขณะที่ยความขัดแย้งเกิดขึ้น เราอาจจะใช้วิธีการกำจัด หรือ บรรเทาความขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นโดยทั่วๆ ไปได้

ดร.ชาญชัย อาจินสมาจาร ได้แบ่งคุณลักษณะของความขัดแย้ง ออกเป็น ๖ ประการ^๔ ดังนี้

- ๑) ขณะที่ความขัดแย้งขยายตัว ความหวงใยในตัวตนเพิ่มขึ้น
- ๒) ความต้องการชนะเพิ่มขึ้นพร้อมผลประโยชน์ของตัวเองเพิ่มขึ้น การรักษาหน้าที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้น ในระดับของความขัดแย้งที่สูงขึ้น
- ๓) คนดีอาจเป็นอันตรายต่อคนอื่นขณะที่ความขัดแย้งเพิ่มขึ้น
- ๔) กลยุทธ์การจัดการความขัดแย้งที่มีผลในระดับต่ำมักไม่มีประสิทธิผล บางครั้งกลับกลายเป็นอุปสรรคต่อเป้าหมายในระดับสูงของความขัดแย้ง
- ๕) ความขัดแย้งอาจข้ามชั้น
- ๖) คนอาจอยู่ในระดับที่แตกต่างกันในระหว่างความขัดแย้งในแต่ละระดับ องค์การทั้งหมด ของความขัดแย้งสามารถระบุได้

ในทางปฏิบัติจริงเมื่อเกิดความขัดแย้ง ผู้ที่อยู่ในสถานการณ์อาจใช้รูปแบบปฏิบัติการแบบใดแบบหนึ่งหรือหลายแบบปะปนกันได้ การปฏิบัติการไร้ความรุนแรงเกิดขึ้นภายใต้ ขบวนการทัศนคติไม่ยอมรับความรุนแรงเป็นเพียงทางเดียวที่จะแก้ไขความขัดแย้งได้ แต่ทว่าความ ขัดแย้งทำให้เกิดความเจริญไปสู่ภาวะที่ดีขึ้น ถ้าสังคมไม่มีความขัดแย้งเลยความเปลี่ยนแปลงอาจไม่เกิดขึ้น ความขัดแย้งนั้นมิได้มีอยู่เฉพาะทางสังคมเท่านั้น แต่เป็นปรากฏการณ์ทั่วๆ ไป แม้แต่ในตัวของเราเองก็มี

^๔ ชาญชัย อาจินสมาจาร ดร., เทคนิคการแก้ไขความขัดแย้ง (Dispute Solution Techniques), (กรุงเทพมหานคร: Sat Four, ๒๕๔๗, หน้า ๑๒.

ความขัดแย้งภายในตนเอง เช่น ในทางความคิด ความประพฤติปฏิบัติต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ความขัดแย้งในตัวคนเราก็ทำให้มีการปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น

๒.๑.๔ เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

เมื่อกล่าวถึง “เหตุปัจจัยของความขัดแย้ง” พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ได้กล่าวสรุปไว้ว่า^๙ เหตุปัจจัยของความขัดแย้งมีตัวแปรใน ๒ มิติหลักๆ ด้วยกัน กล่าวคือ ตัวแปรภายใน และตัวแปรภายนอก ซึ่งตัวแปรภายในนั้น มุ่งเน้นไปที่ “กิเลส” และพฤติกรรมอันดั้งเดิม หรือเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ และตัวแปรภายนอกที่มุ่งเน้นไปที่ปัจจัยภายนอก อันได้แก่ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม อำนาจ และพฤติกรรมต่างๆ ที่มนุษย์ได้แสดงออกมา

ผู้วิจัยมองว่า เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งนั้น จะเกิดจากตัวแปรภายนอกเป็นสำคัญ เพราะนั่น คือ สาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง และเป็นอุปสรรคตัวสำคัญต่อกระบวนการการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตามในทางพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าจะให้ความสำคัญต่อตัวแปรภายในเป็นสำคัญ แต่ก็ยังมองถึงความสำคัญของตัวแปรภายนอกด้วย ดังพุทธพจน์ที่วิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่ว่าด้วยการวิวาทว่า

“ถ้าเธอทั้งหลาย พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเช่นนี้ภายใน หรือภายนอก เธอทั้งหลายพึงพยายามเพื่อละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปภายในหรือภายนอกนั้นแล ถ้าเธอทั้งหลายไม่พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเช่นนี้ภายใน หรือภายนอก เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติเพื่อให้มูลเหตุแห่งการวิวาท ที่เป็นบาปนั้นไม่ยึดเยื้อต่อไป การละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ย่อมมิได้ และมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ย่อมไม่ยึดเยื้อต่อไป”^{๑๐}

พุทธพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงให้หลักคิด เกี่ยวกับการวิเคราะห์เหตุปัจจัย (Source Analysis) ว่าควรวิเคราะห์ตัวแปรภายใน^{๑๑} และตัวแปรภายนอก^{๑๒} ซึ่งจะทำให้กระบวนการในการแก้ปัญหาเป็นไปอย่างถูกต้อง เพราะเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาอย่างครบถ้วน

๒.๑.๕ เหตุผลในการจัดการความขัดแย้ง

ดังที่ได้กล่าวในเบื้องต้นว่า ความขัดแย้งนั้น ก่อให้เกิดผลได้ทั้งในเชิง “บวก” หรือ “ลบ” ก็ได้ เมื่อมองในอีกมิติหนึ่งพบว่า “มนุษย์” ย่อมสามารถบริหารความขัดแย้งว่า ต้องการที่จะแปร

^๙ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐-๔๑.

^{๑๐} “...วิวาทมูล อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา สมนุสฺสเสยฺยาถ, ตตฺร ตุมฺเห อานนฺท ตสฺสว ปาปกสฺส วิวาทมูลสฺส ปาหานาย วายเมยฺยาถ, เอวเมตฺสส ปาปกสฺส วิวาทมูลสฺส ปหานํ โหติ เอวเมตฺสส ปาปกสฺส วิวาทมูลสฺส อายติ ปนวสฺสโว โหติ” ม.อ. (บาลี) ๑๔/๔๔/๓๔, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๔/๕๓, วิ.อ. (ไทย) ๖/๒๑๖/๓๓๒-๓๓๕. ดูเทียบใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๕/๓๒๒-๓๒๔, อ.อ.มก. (ไทย) ๒๒/๓๖/๔๘๔-๔๘๕.

^{๑๑} “อชฺฌตฺตํ วา ติ อตฺตนิ วา อตฺตโน วา” แปลว่า “คำว่า อชฺฌตฺตํ หมายถึง ในตนเอง หรือบริษัทของตนเอง” ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๔๔/๒๘.

^{๑๒} “พหิทฺธา วาติ ปฺรสมิ วา ปฺรสฺส วา ปฺรสาเย” แปลว่า “คำว่า พหิทฺธา วา หมายถึง ในบุคคลอื่น สิ่งอื่น หรือบริษัทของคนอื่น” ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๔๔/๒๘.

(Transformation) ให้เป็นไปในทิศทางใดก็ได้ ฉะนั้น โจทย์สำคัญที่ต้องดำเนินการก็คือ “จะจัดการความขัดแย้งด้วยหลักการมีส่วนร่วมอย่างไร” จึงจะทำให้ความขัดแย้งเป็นในเชิงบวก และทำให้ความขัดแย้งนั้นไม่ขยายวงกว้างนำไปสู่ความรุนแรง พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งกระบวนการว่าส่งผลให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับประโยชน์อย่างสูงสุดเมื่อเข้าร่วมตามกระบวนการ

แต่งานวิจัยชิ้นนี้ “มิได้มีแนวคิดที่จะมองว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่ดี” แต่เพียงประเด็นเดียว หากแต่พยายามมองความขัดแย้งทั้ง “สองมิติ” อันเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดผลในเชิงบวก เพื่อให้ความขัดแย้งได้พัฒนาตัวเองต่อไป นั่นก็คือการพัฒนาความขัดแย้งไม่ว่าจะอยู่ในเชิง “บวก” หรือ “ลบ” เราก็สามารถที่จะจัดการได้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมได้เช่นเดียวกัน

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงเหตุผลสำคัญที่ต้อง “จัดการความขัดแย้ง” (Conflict Management) ก็เพราะว่า ในบางกรณีหากไม่จัดการแล้ว ความขัดแย้งในเชิงลบก็จะเดินหน้าไปสู่ “จุดวิกฤติ” อันเป็นจุดที่นำไปสู่ “ความรุนแรง” ในด้านใดด้านหนึ่ง ทั้งความรุนแรงทางตรง หรือทางอ้อมก็ตาม ด้วยเหตุนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมโดยสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักจัดการความขัดแย้งอีกทางเลือกหนึ่ง เพื่อให้การวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นว่าอยู่ในขั้นใดของความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็น “ขั้นก่อตัว กำลังก่อตัว หรือแตกตัวแล้ว” เพื่อให้เราสามารถเข้าไปแก้ไขได้ด้วยกระบวนการได้อย่างถูกต้อง และตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น

บ่อยครั้งที่เราเห็นจากหน้าประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติว่า มักใช้ “อำนาจ” เข้าไปจัดการ ซึ่งอำนาจที่เรานำไปใช้เป็นเครื่องนั้นแทนที่จะใช้ “อำนาจร่วม” (Power with) อันเป็นการร่วมมือระหว่างคู่กรณี หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสถานการณ์ความขัดแย้ง แต่เรากลับใช้ “อำนาจเหนือ” (Power over) ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้อำนาจเหนือ ก็คือ “กระบวนการใช้ความรุนแรง” ในการแก้ไขปัญหา

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้เสนอว่า “ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ดำรงอยู่ทั่วไปเป็นเรื่องธรรมดา และฝังรากลึกอยู่ในสังคม ดังนั้น ปัญหาของมนุษย์จึงมิใช่การขจัดความขัดแย้งให้หมดสิ้นไป เพราะเป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ”^{๑๓} ฉะนั้น สิ่งที่เราพึงกระทำก็คือ เราจะจัดการความขัดแย้งในแต่ละเรื่องด้วยวิธีอะไร

ด้วยเหตุนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องหาคำตอบ วิธีการ และกระบวนการใหม่ ในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ ด้วยการประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมสมัยใหม่ เข้ากับหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ เพื่อสร้างแนวทางของกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ อันเป็นคำตอบที่จะต้องนำมาจัดการความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๒.๑. ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมทางสังคมเป็นกรอบคิดตะวันตก ซึ่งเกิดขึ้นควบคู่กับความเชื่อในระบอบประชาธิปไตยที่เชื่อเรื่องสิทธิและความเสมอภาคระหว่างประชาชน นอกจากนั้นความเชื่อเรื่อง “การ

^{๑๓} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙.

มีส่วนร่วม” มีความเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับความเชื่อในเรื่อง “ความเป็นปัจเจก” (Individualism) ที่มีความสามารถและศักยภาพที่คิดเองเป็นในการแสดงความคิดเห็นของตนในชุมชนที่สังกัด ปัจเจกเหล่านี้มีความตระหนักว่าพวกเขาจำเป็นต้องมารวมกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของทุกๆ คน ภายใต้กติกาที่ร่วมกันกำหนด^{๑๔}

พจนานุกรมอังกฤษฉบับ Oxford (Oxford English Dictionary : OED) ได้ให้คำนิยามคำว่า “การมีส่วนร่วม (Participation)” ไว้ว่า “เป็นการมีส่วนร่วม (ร่วมกับคนอื่น) ในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง” ซึ่งจะมีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า “การเมินเฉย (Apathy)” หากอธิบายความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ในทางวิชาการ จะหมายถึง ความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ ความรู้สึก นึกคิดของแต่ละคนที่มีต่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของกลุ่ม เป็นแรงกระตุ้นที่ช่วยทำให้เกิดความสำเร็จ เกิดความรับผิดชอบต่อกิจกรรมร่วมกันด้วยการเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement) เข้าไปช่วยเหลือ (Contribution) และมีความรับผิดชอบ (Responsibility) ซึ่งจะเกิดขึ้นทุกระดับของสายบังคับบัญชาใน ๓ ลักษณะ คือ มีการช่วยเหลือ มีการให้อำนาจ และมีความรับผิดชอบ^{๑๕}

สำหรับความหมายของการมีส่วนร่วม นักวิชาการทั้งต่างประเทศ และในประเทศไทย ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วม (Participation)” ไว้แตกต่างกันขึ้นอยู่กับการรับรู้ และการให้คุณค่าแนวคิดที่แตกต่างกัน ในที่นี้ขอรวบรวมความหมายที่มีผู้ให้นิยามไว้แบ่งออกเป็น ๔ มิติ ดังนี้

ก) ความหมายของการมีส่วนร่วม : มิติเชิงกระบวนการ (Process)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายเรื่อง การมีส่วนร่วม คือ การที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ ได้เสียสละทรัพยากรส่วนตน เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน เงินทุน วัสดุ เป็นต้น เข้าไปมีบทบาทในขั้นตอนต่างๆ ของกิจกรรมด้านการจัดการการควบคุม การใช้ และการกระจายทรัพยากรตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน^{๑๖}

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสระภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ^{๑๗}

Cohen and Uphoff ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทออกเป็น ๔ แบบ ดังนี้

^{๑๔} จามะรี เชียงทอง, สังคมวิทยาการพัฒนา, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕๓.

^{๑๕} Oxford University, The Oxford English Dictionary, London: Oxford University Press, 1993.

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาคณะสงฆ์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

^{๑๗} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง, (กรุงเทพมหานคร: ๕๙๘ Print, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ กำหนดนโยบายจากความต้องการ และการตัดสินใจปฏิบัติการ อาจจะเป็นการตัดสินใจในช่วงระยะเวลาเริ่มแรก การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม หรือการตัดสินใจในช่วงการดำเนินกิจกรรม

๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโครงการโดยให้การสนับสนุนด้านการบริหาร การประสานความร่วมมือ รวมทั้งการลงมือปฏิบัติการด้วยแรงงาน แรงเงิน และการสนับสนุนทรัพยากรอื่นๆ

๓) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) เป็นการร่วมกันที่จะรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดขึ้น หรือการมีส่วนร่วมต่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในทุกๆ ด้าน

๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการร่วมกันควบคุมตรวจสอบผลการดำเนินงานตลอดจนเข้าไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น^{๑๘}

ไพรินทร์ เตชะรินทร์ ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ดังนี้

๑) ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจนความต้องการของชุมชน

๒) ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ รวมทั้งวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน

๓) ร่วมวางนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไข ปัญหา รวมทั้งสนองความต้องการของชุมชน

๔) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

๕) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๖) ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน

๗) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย

๘) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ โดยเอกชนและรัฐบาลให้ได้ประโยชน์ได้ตลอดไป^{๑๙}

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่เน้นกระบวนการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ชาวบ้านทั้งในรูปของส่วนบุคคลและกลุ่มต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือหลายกิจกรรม โดยจะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เข้ามาร่วมเพราะหวังสิ่งตอบแทน และที่สำคัญการมีส่วนร่วมจะต้องสอดคล้องกับความจำเป็น ความต้องการและวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ด้วย และการมีส่วนร่วมมี ๔ ลักษณะ ได้แก่

^{๑๘} Cohen and Uphoff อังโน โกวิท พวงงาม, ธรรมาภิบาลท้องถิ่น: ว่าด้วยการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส, (กรุงเทพมหานคร: มิสเตอร์ก๊อบบี้, ๒๕๕๓), หน้า ๕๕.

^{๑๙} ไพรินทร์ เตชะรินทร์, การบริหารการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

๑) การมีส่วนร่วม เป็นการเข้าไปได้รับอำนาจที่จะคิดทำมากขึ้นไม่ว่าในเรื่องการเมืองหรืออำนาจในการตัดสินใจที่จะดำเนินการใดๆ

๒) การมีส่วนร่วม เป็นการร่วมกันอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มีความเท่าเทียมกัน และมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง (Active) มิใช่มีส่วนร่วมอย่างเฉื่อยชา (Passive)

๓) การมีส่วนร่วม จะต้องได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นแรกของกระบวนการไปจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

๔) การมีส่วนร่วม มักเป็นเรื่องที่ผู้ด้อยโอกาสขอแบ่งอำนาจจากผู้มีอำนาจเหนือกว่าเพื่อปรับปรุงชีวิตของตนให้ดีขึ้น^{๒๐}

นเรศ สงเคราะห์สุข การให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผลตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น^{๒๑}

เสน่ห์ จามริก ซึ่งให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้าร่วม ต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดเอง โดยแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น ๕ ขั้นตอน คือ

๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหา

๒) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาร่วมกันในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุ ที่มาของปัญหา

๓) การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการ และวางแผนร่วมกันในการแก้ปัญหา

๔) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผน

๕) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดผลสำเร็จ หมายถึง การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม จัดทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น และเป็นการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ ด้วยความสมัครใจ^{๒๒}

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง^{๒๓} ซึ่งให้ความหมายสอดคล้องกับ **อकिन รพีพัฒน์**^{๒๔} กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา คือ

^{๒๐} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๘), หน้า ๑-๓, ๑๙.

^{๒๑} นเรศ สงเคราะห์สุข, การเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวเผ่าปาเกะญอ ในด้านระบบการผลิต ระบบคุณค่า และระบบความสัมพันธ์ ในมิติความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ศึกษากรณี: ชุมชนห้วยไม้ดำ ตำบลห้วยปูลิง อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, รายงานการวิจัยโครงการฝึกอบรมวิจัยด้านสตรีศึกษา, ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, หน้า ๑๐.

^{๒๒} เสน่ห์ จามริก, การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๐.

^{๒๓} เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, การบริหารการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๐.

- ๑) การมีส่วนร่วมในการพัฒนา ค้นปัญหา และสาเหตุของปัญหา
- ๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ
- ๓) การมีส่วนร่วมในการลงทุน และปฏิบัติงาน
- ๔) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

สุรัสวดี หุ่นยนต์ ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่กลุ่มคนซึ่งในอดีตที่ผ่านมาเป็นผู้อยู่นอกหรือกลุ่มคนยากจนส่วนใหญ่ได้มีทั้งสิทธิและโอกาสในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่างๆ ในสังคมรวมถึงได้เข้าจัดการการใช้ปัจจัยการผลิตและทรัพยากรที่อยู่ด้วยตนเองโดยไม่มีผู้กำหนดให้^{๒๕}

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การให้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะแรก มีความเชื่อว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการ (Process) และขั้นตอนที่เน้นเกี่ยวกับการส่งเสริม การชักนำ และการเปิดโอกาสให้บุคคล กลุ่ม องค์กร ได้เข้ามามีโอกาสและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือโครงการพัฒนาต่างๆ ที่จะมีการดำเนินการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ

ข) ความหมายของการมีส่วนร่วม : มิติเชิงผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ (Decision-maker)

Wertheim ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจในระดับต่างๆ ทั้งด้านการบริหาร การเมือง เพื่อที่จะกำหนดความต้องการของตนเองในชุมชนได้ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนา^{๒๖}

United Nations Research Institute for Social Development ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นความพยายามของประชาชนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับต่างๆ ทางด้านการบริหารจัดการด้วยวิธีต่างๆ เพื่อที่จะกำหนดความต้องการในชุมชนของตนเอง ซึ่งจะเป็นการเพิ่มความสามารถในการจัดการและควบคุมทรัพยากรและสถาบันในสังคม^{๒๗}

Franklyn Lisk ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปร่วมอย่างจริงจังในกระบวนการดำเนินการตัดสินใจทุกระดับ ทุกรูปแบบในแต่ละกิจกรรม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของกระบวนการการวางแผนซึ่งมีการ

^{๒๕} อคิน ระพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย, อ้างใน ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ), การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๐๔-๑๑๑.

^{๒๕} สุรัสวดี หุ่นยนต์, “ปัจจัยที่มีผลต่อการไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนยากจน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านเขาดิน ตำบลวังน้ำลัด อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาชุมชน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘).

^{๒๖} Wertheim W.F., อ้างใน โกวิท พวงงาม, ธรรมาภิบาลท้องถิ่น: ว่าด้วยการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส, (กรุงเทพมหานคร: มิสเตอร์ก๊อปปี้, ๒๕๕๓), หน้า ๓-๕.

^{๒๗} United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD), อ้างใน เรืองเดียวกัน, หน้า ๑๔๖.

กำหนดรูปแบบการทำงาน กำหนดแนวความคิดการมีส่วนร่วมที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือก การบริหาร การประเมินผลของแผนงานแต่ละโครงการที่จะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น^{๒๘}

ปารีชาติ วลัยเสถียร เสนอแนวความคิดการมีส่วนร่วมตามความหมายกว้างๆ ว่าการที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคม การมีส่วนร่วมในความหมายนี้ จึงเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้ สติปัญญาและความสามารถในการตัดสินใจ กำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการ (Means) และเป้าหมาย (Ends) ในเวลาเดียวกัน^{๒๙}

ทศพล กฤตยพิสิฐ ปังเจกบุคคล กลุ่ม และชุมชน มีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามความประสงค์ของตนจนมาสู่การตัดสินใจกระทำการ เพื่อให้บรรลุถึงความประสงค์นั้นๆ ซึ่งการกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดการพัฒนาความรู้และสติปัญญาอีกทางหนึ่ง^{๓๐}

เสรี พงศ์พิศ ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมความหมายที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทุนของชุมชน^{๓๑}

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ทั้งนี้ เพราะหลักเบื้องต้นของการมีส่วนร่วม คือ ถ้าการตัดสินใจใดก็ตาม ส่งผลกระทบถึงบุคคลต่างๆ บุคคลเหล่านั้นควรจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น หมายความว่า หลักการนี้ตั้งอยู่บนความคิดที่ว่าบุคคลแต่ละคนย่อมทราบดีว่าตนต้องการอะไร เพราะฉะนั้นการที่เหตุการณ์ใดก็ตามจะส่งผลกระทบต่อบุคคลหนึ่ง บุคคลนั้นย่อมจะทราบว่าเขาต้องการหรือไม่ ต้องการอะไรบ้างที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง ดังนั้น เพื่อความยุติธรรมบุคคลนั้นควรที่จะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดให้เหตุการณ์นั้นเป็นไปอย่างที่เขาต้องการ เพื่อให้ผลที่ตามมาเป็นไปตามที่เขาต้องการแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสาระสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมหรือในด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่นและระดับชุมชน ก็ดี มิใช่ของใหม่ แต่เป็นเรื่องที่พยายามทำกันมาหลายทศวรรษแล้ว^{๓๒}

^{๒๘} Franklyn Lisk, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

^{๒๙} ปารีชาติ วลัยเสถียร, *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๕๒). หน้า ๑๙๕.

^{๓๐} ทศพล กฤตยพิสิฐ, การมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เขตหนองจอก ที่มีต่อโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง บรม และ บวร เพื่อสร้างสรรค์อุดมการณ์แผ่นดินทองหนองจอก, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท*, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘, หน้า ๑๐.

^{๓๑} เสรี พงศ์พิศ, *ร้อยคำที่ควรรู้: ให้เท่าทันตามสถานการณ์เปลี่ยนแปลง*, (กรุงเทพมหานคร: พลังทางปัญญา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗.

^{๓๒} ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๗.

ยุพาพร รูปงาม ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม (Participation) คือ เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของการต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องต้นของการที่มีคนมารวมกันที่ใด ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่มหรือในนามกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์กร (Organization) ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้^{๓๓}

สุจินต์ ดาววิระกุล ให้ความหมายเรื่อง การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามีส่วนร่วม ในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเองโดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองและมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังที่ประสงค์ ดังที่ปรารถนาทั้งนี้ต้องมีใช้เป็นการกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก^{๓๔}

ทองใบ สุตขารี ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น มีลักษณะเป็นกระบวนการที่จะทำให้พนักงานมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานของตน บุคลากรที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจอาจมีความผูกพันในการทำงานยิ่งกว่าการเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นการเข้าไปมีส่วนร่วมจะทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้บุคคลเกิดความพอใจในการทำงานและมีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงาน ตลอดจนทำให้เขาได้รับการยอมรับ (Recognition) มีความรับผิดชอบ (Responsibility) และเกิดความนับถือตนเองมากขึ้น (Self-esteem) นอกจากนี้ยังพบว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลส่งผลให้เขามีความชัดเจนในความคาดหวังมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะทำให้บุคลากรเกิดความเข้าใจการทำงาน และการบริหารงานในองค์กรได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งจะเชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจในการทำงานกับระบบรางวัลได้ดีขึ้น^{๓๕}

มัทนา ไชยจิตต์ สรุปการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง กระบวนการหรือการกระทำที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาร่วมกันแสดงความคิดเห็น การวางแผนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ การกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงของตนเอง ของกลุ่ม องค์กร หรือชุมชน ตลอดจนการร่วมกันรับผิดชอบ แก้ไขปัญหาและรับผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นการให้ประชาชนมีการตัดสินใจร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจของการพัฒนา ทั้งการพัฒนาตนเองและพัฒนาท้องถิ่นและสังคม ทั้งนี้การมีส่วนร่วมจะได้ผลดีอย่างแท้จริงนั้นประชาชนจะต้องมีโอกาสอย่างอิสระปราศจากการแทรกแซง ครอบงำ บังคับ ปิบบั่น กฎเกณฑ์ ฝืนใจหรือถูกขอร้อง

^{๓๓} ยุพาพร รูปงาม, การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ, **ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

^{๓๔} สุจินต์ ดาววิระกุล, “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘.

^{๓๕} โกวิท พวงงาม, **คู่มือ มิติใหม่องค์กรปกครองท้องถิ่น: ผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สมารธรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

เพราะอาจจะบรรลุเพียงผลสำเร็จของงานเท่านั้นแต่จะไม่ก่อให้เกิดความผูกพันรับผิดชอบตามมา และการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ จะไม่มีความยั่งยืนมั่นคง ไม่ต่อเนื่องในที่สุดก็อาจจะล้มเลิกไปในที่สุด^{๓๖}

จะเห็นได้ว่า การให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในมิติของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจของ นักวิชาการกลุ่มนี้ ให้ความสำคัญเกี่ยวกับอำนาจบุคคล กลุ่ม และองค์กรในการตัดสินใจดำเนินการ อย่างใดอย่างหนึ่งด้วยตนเอง ทั้งอำนาจตัดสินใจในการกำหนดการพัฒนา อำนาจตัดสินใจในการ บริหารและการจัดการในการพัฒนา เพื่อผลการพัฒนานั้นจะได้สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง และชุมชนได้

ค) ความหมายของการมีส่วนร่วม : มิติเชิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

อรพินทร์ สฟโชคชัย สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมของผู้ที่ มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในชุมชนที่ได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการพัฒนาของภาครัฐ หรือหมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนาของรัฐหรือกิจกรรมการพัฒนาของ ชุมชนที่ประชาชนยินดีมาร่วม ซึ่งเป็นการร่วมรับผลประโยชน์และร่วมลงทุนลงแรง ซึ่งเป็นความหมาย ของการมีส่วนร่วมเชิงพัฒนาชุมชน^{๓๗}

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารไว้ว่า การมีส่วนร่วมของ บุคคลจะก่อให้เกิดการมีส่วนเกี่ยวข้องและการมีส่วนเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงาน และภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม^{๓๘}

ธวัช เบญจาทิกุล นิยามความหมายการมีส่วนร่วมว่าเป็นการที่ประชาชนเข้าเกี่ยวข้อง โดยการให้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรบางอย่างส่วนตนในกิจกรรมที่มุ่งสู่การพัฒนา โดยการมีส่วน ร่วมต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ ดังนี้

๑) มีประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา

๒) ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินทุน วัสดุ ในกิจกรรมการพัฒนา^{๓๙}

ตะติยา กาฬสุวรรณ ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การที่ปัจเจกชนบุคคลหรือกลุ่ม คนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ใน

^{๓๖} มัทนา ไชยจิตต์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า อำเภอ ชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ๘.

^{๓๗} อรพินทร์ สฟโชคชัย, การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน, เอกสารรายงานการประชุมวิชาการ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ณ จังหวัดชลบุรี, ๒๕๓๘, หน้า ๒.

^{๓๘} เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, หน่วยที่ ๗ ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ บริหารการศึกษา, ใน ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา, (นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗)

^{๓๙} ธวัช เบญจาทิกุล, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวเขาในการพัฒนา กรณีศึกษา: หมู่บ้านชาวเขาชนเผ่าเลีการประกวดหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี พ.ศ.๒๕๒๗, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙.

ขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับ เพราะประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้ สามารถคิด วิเคราะห์ และการตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง^{๔๐}

เสาวนิตย์ ชัยมุสิก ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลที่ดี กลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินโครงการ การแบ่งปันผลประโยชน์และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจโดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอกและเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งมีอำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจและผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย^{๔๑}

ถวิลวดี บุรีกุล ได้ให้รายละเอียดของหลักการต่างๆ ที่รวมเป็นธรรมาภิบาลไว้ว่า หลักการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชน มีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหาร เกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติรวม ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วม หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้นอีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมือง จากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่า เสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง^{๔๒}

การนิยามความหมายของกลุ่มนี้ มองการมีส่วนร่วมในเชิงผู้เข้ามามีส่วนร่วม เป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียกับโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งในมิตินี้มีความคล้ายคลึงกับมิติเชิงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจ แต่ความแตกต่าง คือ บุคคล กลุ่ม องค์กร ที่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ในลักษณะการเป็นผู้ดำเนินการ การพัฒนาเอง หรือเป็นผู้ที่กำลังถูกพัฒนา

ง) ความหมายของการมีส่วนร่วม : มิติอื่นๆ

ถวิลวดี บุรีกุล ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในหลายมิติ ที่เห็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

๑) การมีส่วนร่วมในมิติของความลึก หมายถึง การมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจ โดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนา

^{๔๐} ตะติยา กาฬสุวรรณ, ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖.

^{๔๑} เสาวนิตย์ ชัยมุสิก, **การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อประกันคุณภาพการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บุคพอยท์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑.

^{๔๒} ถวิลวดี บุรีกุล, **คู่มือประกอบการจัดประชาเสวนาหาทางออก**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕), หน้า ๓๔.

ชาติ แต่ไม่ได้หวังว่าจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการหรือวิจารณ์เนื้อหาโครงการ

๒) การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัว เพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

๓) ในเรื่องของการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วม คือการให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้นๆ ด้วย

๔) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น อาจเข้าใจอย่างกว้างๆ ได้ว่า คือการที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา

๕) การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่างๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและธำรงรักษาองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น

๖) การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่าบุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายาม ตลอดจนความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความริเริ่มนั้น

๗) การมีส่วนร่วม คือ การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถานบันต่างๆ ในสภาพสังคมนั้นๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการ และความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่างๆ^{๔๓}

จากการนิยาม ความหมายที่นักวิชาการทั้งใน และต่างประเทศได้เสนอมานั้น สามารถกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นเป็นอำนาจในการตัดสินใจ ของบุคคล กลุ่ม องค์กร ในการเข้าร่วมกระบวนการทำงานหนึ่งที่อาศัยความพร้อมเพรียงกัน เพื่อสร้างพื้นที่ทั้งด้านการทำงาน และด้านจิตใจที่จะมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพความคิด ระบบความเชื่อ และความยึดมั่นถือมั่นภายในตัวตนของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กร อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับกาลเวลาแต่ละยุคแต่ละสมัยอีกด้วย หากจะกล่าวว่าการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา ก็คงไม่แปลกเพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดสามารถเข้าใจสถานการณ์ของงานโดยภาพรวมทั้งหมด โดยเฉพาะการทำให้รู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน กลุ่ม องค์กร ที่อยู่ในกระบวนการคิดริเริ่มตัดสินใจ วางแผนงาน และดำเนินงาน เป็นต้น ที่ส่งผลให้เกิดการอุทิศตนในการปฏิบัติงานนั้นๆ มากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามแนวทางที่ได้วางไว้

^{๔๓} ถวิลวดี บุรีกุล, การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๘), หน้า ๑-๒.

๒.๒.๒. ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และการสร้างความสามัคคี

จากการทบทวนเอกสารพบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมไว้ ซึ่งผู้วิจัยศึกษาได้แบ่งออกเป็นของตะวันตก ของตะวันออก และแนวคิดการสร้างความสามัคคี เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา ดังนี้

๒.๒.๒.๑ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมตะวันตก

โคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ ได้แบ่งชนิดการมีส่วนร่วมเป็น ๔ แบบ คือ

๑. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ ประกอบ ๓ ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหารและการประสานความร่วมมือ

๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ในด้านวัตถุ ผลประโยชน์ด้านสังคม และผลประโยชน์ส่วนบุคคล

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ การที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ เริ่มตั้งแต่ขั้นวางแผน ระบุปัญหาและความต้องการ ขึ้นปฏิบัติการการประเมินผลและบำรุงรักษา สรุปเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมได้ คือ ร่วมในการตัดสินใจ ร่วมบริจาค ร่วมปฏิบัติการ และร่วมผลประโยชน์^{๔๔}

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) คืออะไร เจมส์ แอล เครตัน (James L. Creighton) ได้ให้ความหมายว่า “หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการ ซึ่งสาธารณชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการ และมีทัศนคติที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน”^{๔๕}

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่าสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม “เจมส์ แอล เครตัน (James L. Creighton) ได้ตอบในประเด็นนี้ว่า

(๑) เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความรู้สึกสูญเสียอำนาจ

(๒) เป็นช่องทางที่จะนำประชาชนมาร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวม โดยสร้างความรู้สึกร่วมว่า “นี่เป็นปัญหาของเรา”

(๓) เป็นช่องทางที่จะสร้างให้เกิดการสื่อสารระหว่างกลุ่มในชุมชนเพื่อที่เขาจะได้มาทำความเข้าใจถึงความต้องการของแต่ละกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะยับยั้งการกระทำที่ผิด

(๔) เป็นช่องทางอีกทางหนึ่งในการสร้างชุมชนชนิดต่างๆ สิ่งแรก คือ ฝึกอบรมผู้ที่จะเป็นผู้นำในอนาคต ในขณะที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ เขาจะได้เรียนรู้วิธีที่จะมีอิทธิพลเหนือคนอื่นได้อย่างไร และร่วมกันสร้างความร่วมมือได้อย่างไร

^{๔๔} John M. Cohen, & Norman T. Uphoff, อ้างใน พระสมุห์เอนก ปุณณวุฑโฒ, “การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดของไวยาวัจกร: วัดในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔.

^{๔๕} เจมส์ แอล เครตัน, วันชัย วัฒนศัพท์ (ผู้แปล), การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

(๕) สามารถสร้างให้เห็นสถานภาพของชุมชนว่าเป็นอย่างไร ยังบ่งชี้ถึงการเป็นชุมชนที่สร้างสรรค์จากการทำงานร่วมกันเพื่อที่จะแก้ปัญหา^{๔๖} บอกถึงความเป็นชุมชนที่เปิดเผยจากการตัดสินใจอย่างโปร่งใส และบอกถึงความเป็นชุมชนที่ไว้น้ำใจกัน^{๔๗}

๒.๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมตะวันออก

เนตินา โพธิ์ประสระ ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมออกดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๑.๑. การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ (Formal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่ถูกต้องตามระบบขององค์กร ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมตามหน้าที่ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมตามขอบเขตที่องค์กรได้วางนโยบายไว้

๑.๒. การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีโครงสร้าง เป็นการร่วมตกลงกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ระหว่างพนักงานในบรรยากาศของความเป็นส่วนตัวมากกว่าลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ

๒. การมีส่วนร่วมทางตรงและทางอ้อม

๒.๑. การมีส่วนร่วมทางตรง (Direct Participation) เป็นการมีส่วนร่วมกันโดยตรงที่สมาชิก หรือพนักงานในองค์กรได้มีส่วนร่วมโดยตรงแบบทันที พนักงานแต่ละคนมีสิทธิและโอกาสที่จะแสดงการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้อง

๒.๒. การมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) เป็นการมีส่วนร่วมของพนักงาน โดยผ่านทางตัวแทนพนักงาน^{๔๗}

อำนาจ อนันตชัย ได้อธิบายการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาแบบนี้จะช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานให้ดีขึ้น และยังได้กล่าวถึงทฤษฎีการมีส่วนร่วมสามารถสรุปได้ ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้แก้ไขปัญหาการขัดแย้งในการปฏิบัติงาน โดยผู้เกลี้ยกล่อม โดยเฉพาะความรู้ขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้น การเกลี้ยกล่อมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชน และถ้าการเกลี้ยกล่อมนั้นเป็นเรื่องที่ตรงกับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ย่อมส่งผลถึงการมีส่วนร่วมได้ที่สุดในที่สุด

๒. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการกิจกรรมใดๆ จำเป็นต้องให้ประชาชนในชุมชน และผู้ปฏิบัติการมีขวัญที่ดี การสร้างขวัญที่ดีต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม ไม่เอารัดเอาเปรียบให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน

๓. ทฤษฎีการสร้างความรู้สึกราชาตินิยม (Nationalizing) เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๗.

^{๔๗} เนตินา โพธิ์ประสระ, “การมีส่วนร่วมของพนักงาน”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรบัณฑิต, (สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑).

นำไปสู่การมีส่วนร่วมเป็นความรู้สึกที่จะอุทิศ หรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ของชาติ มีความพอใจในชาติตนพอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดีผูกพันต่อท้องถิ่น

๔. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายร่วมกัน เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญในการรวบรวมกลุ่มจูงใจคนไปยังเป้าประสงค์ ผลของการสร้างผู้นำทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจงานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มในกิจกรรมต่างๆ ด้วยดีนั่นเอง^{๔๘}

ดิณ ปรัชญพฤทธิ ได้จำแนกทฤษฎีการมีส่วนร่วม เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ

๑) ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำ และถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำ เป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงานที่ดี อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้ เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้ามาสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น

๒) ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแค่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้ง หรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ยิ่งกว่านั้น ทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษา และพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้น คือ การไม่ยอมให้มีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม^{๔๙}

อคิน รพีพัฒน์ ได้กล่าวถึงแนวการพิจารณารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาใน ๒ ลักษณะ ประกอบด้วย

๑) รูปแบบของการมีส่วนร่วม อาทิ เป็นการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะเกรงใจใครหรือถูกบังคับเข้ามาทำงาน เพราะมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้า เช่น ถ้ามาช่วยขุดดินสร้างเขื่อนจะได้รับของแจก เช่น ปลาซาร์ตินคนละกระป๋อง หรือเข้ามามีส่วนร่วมโดยเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น และอยากเข้าร่วมทำ เพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่จะก่อประโยชน์ระยะยาวให้กับตนเอง

๒) ช่วงจังหวะที่คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ในงานที่รัฐบาลจัดขึ้น เช่น โครงการสร้างงานในชนบทที่เคยทำด้วยกัน สามารถแบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นการค้นหาปัญหาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางการแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทางการวางแผนพัฒนา

เพื่อแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานในกิจกรรมพัฒนาตามแผนการประเมินผลงาน กิจกรรมการพัฒนาการลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการหรือกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ร่วม

^{๔๘} อำนาจ อนันตชัย, การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๗), หน้า ๑๒๗-๑๓๐.

^{๔๙} ดิณ ปรัชญพฤทธิ, ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมพฤติกรรมในองค์การหน่วยที่ ๒, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๖๔๒.

ควบคุม ติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลได้ให้ใช้ประโยชน์ตลอดปี^{๕๐}

วรทัต ลัยนันท์ ได้กล่าวถึงวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลว่า ประชาชนสามารถมีวิธีการเข้ามีส่วนร่วมได้ ๓ ฐานะ ได้แก่

๑) ฐานะผู้ส่งเสริม

๑.๑ การมีส่วนร่วมโดยวิธีการเลือกตั้ง กล่าวคือ มีความเอาใจใส่เข้าร่วมกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) สม่าเสมอ หรือหากมีความสามารถและมีคุณสมบัติเหมาะสมก็สามารถมีส่วนร่วมโดยวิธีการสมัครเป็นสมาชิก อ.บ.ต.

๑.๒ การมีส่วนร่วมในวิธีการทางกฎหมาย กล่าวคือปฏิบัติตามกฎหมายและเสียภาษีตามระเบียบข้อบังคับ

๑.๓ การมีส่วนร่วมในวิธีการให้ด้านความร่วมมือ กล่าวคือ สละแรงงานพัฒนาท้องถิ่น ร่วมกิจกรรม อ.บ.ต. ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ช่วยเผยแพร่ข่าวสารและแสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนโครงการ

๒) ฐานะผู้รับบริการ

๒.๑ การมีส่วนร่วมโดยวิธีการแจ้งปัญหาหรือความเดือดร้อนสะท้อนภาพการบริการให้ผู้บริหาร อ.บ.ต. รับรู้

๒.๒ การมีส่วนร่วมโดยวิธีการร่วมกันออกข้อบังคับท้องถิ่นหรือข้อบัญญัติท้องถิ่น

๒.๓ การมีส่วนร่วมโดยวิธีการร่วมเป็นคณะกรรมการจัดซื้อจัดจ้างโดย วิธีสอบราคา ประกวดราคา

๓) ฐานะผู้ตรวจสอบ

๓.๑ การมีส่วนร่วมโดยวิธีการเป็นผู้ตรวจสอบพฤติกรรมสมาชิกสภา

๓.๒ การมีส่วนร่วมโดยวิธีการตรวจสอบแผนพัฒนา อ.บ.ต.

๓.๓ การมีส่วนร่วมโดยวิธีการตรวจสอบจัดทำข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีว่าตรงกับแผนพัฒนาตำบลหรือไม่ ตรวจสอบการก่อสร้างโครงการและค่าใช้จ่ายงบประมาณว่ามีความโปร่งใสหรือไม่

๓.๔ การมีส่วนร่วมโดยวิธีการเข้าฟังการประชุมสภาอย่างสม่ำเสมอ

๓.๕ การมีส่วนร่วมโดยวิธีการขอรับทราบข้อมูลหากเห็นว่าการทำงานของ อ.บ.ต. ไม่โปร่งใส

๓.๖ การมีส่วนร่วมโดยวิธีการคัดค้านข้อบังคับหรือมติของ อ.บ.ต. ที่ทำให้ประชาชนเกิดความเดือดร้อน

๓.๗ การมีส่วนร่วมโดยวิธีการตรวจสอบการทำงานของ อ.บ.ต. เมื่อเห็นว่าไม่ถูกต้อง ไม่โปร่งใส ประชาชนในฐานะผู้ตรวจสอบต้องดำเนินการ โดยการแจ้งประธานสภา อ.บ.ต. หรือสมาชิกเพื่อคัดค้าน หากพบว่าผู้รับผิดชอบในสภาฯ เพิกเฉยจะต้องแจ้งนายอำเภอฟ้องศาลหาก

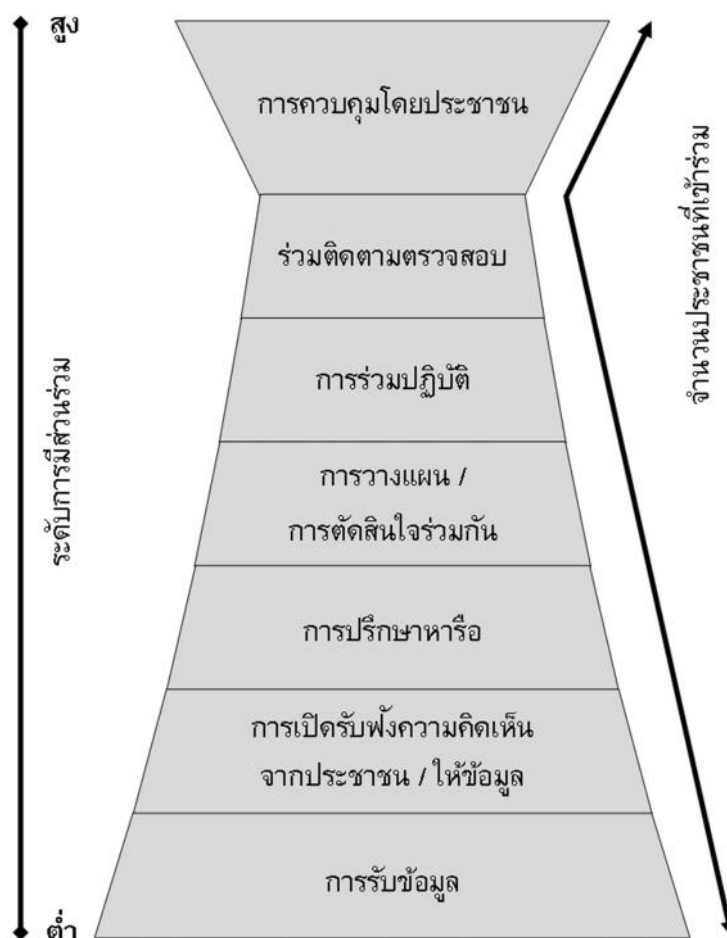
^{๕๐} อคิน รพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์นโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๑๐๑.

คณะกรรมการบริหาร อ.บ.ต. หรือสมาชิกทำความเสียหายให้กับประชาชนและรวบรวมประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งครั้งหนึ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เข้าชื่อร้องต่อผู้ว่าราชการจังหวัดให้มีการลงคะแนนเสียงหากคะแนนไม่น้อยกว่า ๓ ใน ๔ ของผู้มีสิทธิลงคะแนนก็จะมีมติให้ถอดถอนคณะกรรมการบริหาร หรือสมาชิก อ.บ.ต. ได้^{๕๑}

ถวิลวดี บุรีกุล ได้แบ่ง **ระดับการมีส่วนร่วม**^{๕๒} ไว้อย่างน่าสนใจ โดยได้แบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมในแต่ละระดับ จะเป็นปฏิภาคกับระดับของการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ซึ่งระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปสูงสุด ได้แก่ ระดับการให้ข้อมูล ระดับการเปิดรับความคิดเห็นประชาชน ระดับการปรึกษาหารือ ระดับการวางแผนจนถึงระดับการตัดสินใจร่วมกัน ระดับการร่วมปฏิบัติ ระดับการติดตามตรวจสอบ จนสูงสุดคือระดับการควบคุมโดยประชาชน ดังแผนภูมิ ๒.๒ ต่อไปนี้

^{๕๑} วรทัต ลิ้นนัท, การมีส่วนร่วมการปกครองส่วนท้องถิ่น อ.บ.ต., (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๔-๔๕.

^{๕๒} ถวิลวดี บุรีกุล (บรรณาธิการ), ทศธรรม: ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

แผนภูมิ ๒.๒ แสดงระดับการมีส่วนร่วม

๑) ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับที่ต่ำสุดที่สุด และเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการดำเนินการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เป็นการให้ข้อมูลกับประชาชนเพื่อประกอบการตัดสินใจ แต่ไม่ได้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นสะท้อนกลับมา แนวทางในระดับนี้มีหลายวิธี เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

๒) ระดับเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ มีการเริ่มรับข้อมูลสะท้อนกลับจากประชาชนเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็น แนวทางในการดำเนินการในระดับนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการสำรวจความคิดเห็น และการบรรยายให้ความรู้ โดยมีการซักถามได้ในประเด็นที่มีความสงสัย

๓) ระดับของการให้คำปรึกษาหารือ เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้น เป็นการเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และการเจรจาอย่างเป็นทางการ เพื่อประเมินความก้าวหน้าและระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่างๆ สำหรับแนวทางในการดำเนินการในระดับนี้ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

๔) ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้นจากระดับของการให้คำปรึกษาหารือ ซึ่งมีขอบเขตไปถึงการร่วมกันวางแผนการดำเนินการ และการรับผิดชอบผลการ

ดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งจะพบว่ามีความซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมากมาย สำหรับแนวทางในการดำเนินการในระดับนี้ เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งร่วมกัน เป็นต้น

๕) ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่สูงกว่าระดับการวางแผนร่วมกัน กล่าวคือ เป็นระดับที่ผู้ดำเนินการกับประชาชนได้ร่วมกันดำเนินโครงการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๖) ระดับการร่วมติดตามตรวจสอบ ประเมินผล เป็นระดับที่มีประชาชนเข้าร่วมน้อย แต่มีประโยชน์ต่อการดำเนินงานเป็นอย่างมาก แนวทางในการดำเนินการในระดับนี้ คือ การจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลที่มาจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๗) ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ เป็นต้น

๒.๒.๒.๓ แนวคิดการสร้างสามัคคี

มารค ตามไท^{๕๓} กล่าวว่า “สามัคคี หมายถึง ศักยภาพของสังคมที่จะทำบางอย่างร่วมกันในบางสถานการณ์ที่เกิดขึ้น” กล่าวคือ “สามัคคีคืออาจจะไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทุกวันในสังคม แต่จะดำรงอยู่ในลักษณะ “ของแฝง” ซึ่งของแฝงในมิตินี้หมายถึง “ศักยภาพ” ด้วยเหตุนี้ “สามัคคีจะเกิดขึ้น หรือแสดงตนออกมาได้เมื่อคนในสังคมต้องการความร่วมมือเพื่อกระทำการอะไรบางอย่าง หรือเพื่อปกป้องอะไรบางอย่างซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมมองว่า “มีคุณค่า” และเมื่อใดคุณค่าดังกล่าวจะถูกทำลายความสามัคคีก็就会被เรียกขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการปกป้อง”

ข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่ง และนับว่าน่าจะเป็นปัญหาอย่างยิ่งในสังคมไทยก็คือ “เป้าหมาย” ที่แต่ละคนในสังคมกำลังจะทำ “ร่วมกัน” นั้นเป็นเป้าหมายเดียวกันหรือไม่ เป็นจุดหมายปลายทางเดียวกันหรือไม่ คำถามก็คือ หากทุกคน และแต่ละคนมีเป้าหมายต่างกัน มีค่านิยมต่างกัน มีทัศนคติ มีวัฒนธรรม หรือพื้นฐานทางความเชื่อที่แตกต่างกันแล้ว ความสามัคคีจะถูกนำมาใช้ได้อย่างไร และจะอยู่ร่วมกันได้อย่างไร คำตอบก็คือ การให้ทุกคนในสังคมนั้น หา “กติการ่วมกัน” เพื่อใช้เป็นพื้นฐานทางการปฏิบัติสำหรับก้าวไปสู่เป้าหมายเดียวกัน มากกว่าการที่จะให้คนในสังคมพยายามจะหา “คุณค่าหรือโลกทัศน์ร่วมกัน” ท่านสรุปว่า “หากทุกคนหากติการ่วมกันจะทำให้ “สามัคคี” ทำงานได้ และเกิดขึ้นได้ในสังคม”

ในขณะที่ **ประเวศ วะสี**^{๕๔} นั้น ได้นำเสนอแนวคิดเรื่อง “พลังงานทางสังคม” (Social Energy) ซึ่งผู้วิจัยมองว่าสามารถนำมาเสริมแนวคิดในการสร้าง “กติการ่วม” ของมารค ตามไท ได้อย่างน่าสนใจ เพราะว่าการสร้างกติกาทางสังคมจะเกิดขึ้นไม่ได้หากคนในสังคมขาด “พลังงานทางสังคม” พลังในบริบทนี้คืออะไร เกิดจากอะไร และจะนำไปสู่เป้าหมายร่วมกันได้อย่างไร ประเวศ วะสี ชี้ว่า “พลังที่เกิดจากการร่วมกันคิด และร่วมกันกระทำ” ที่แต่ละคนมีอยู่เป็นหน่วยเล็ก ๆ และ

^{๕๓} นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่เชียงใหม่”, ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ ๒๔, ฉบับที่ ๑๐ (สิงหาคม ๒๕๔๖): ๖๘-๖๙.

^{๕๔} มารค ตามไท, “ความสามัคคี”, อ้างใน สันติวิถี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม), หน้า ๖๓-๖๔.

ก่อให้เกิดพลังทางสังคมขึ้น เมื่อ “พลังงานทางสังคมนั้นเกิดจากการร่วมมือกันจากหลายฝ่าย” เหตุผลที่ต้องใช้พลังทางสังคมก็เพราะว่า “การใช้อำนาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อนได้” ฉะนั้น “จำเป็นต้องอาศัยการร่วมมือของผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องทั้งหมด”

ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงนำเสนอหลัก “อภิธานิธรรม” ขึ้นมา “เสริม” เพื่อให้ “สามัคคี” ทำงานได้อย่างคล่องตัวมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้การสร้างกติการ่วมกันของคนในสังคมเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย ชัดเจนและเกิดความสมานฉันท์ได้ง่ายขึ้น

นิธิ เอียวศรีวงศ์^{๕๕} ตั้งข้อสังเกตในประเด็นนี้ว่า ความสามัคคี หรือความพร้อมใจกัน จะเกิดขึ้นได้ในสังคมนั้น ต้องเกิดจาก “ความเท่าเทียม” ของคนในสังคม ทั้งในด้านผลประโยชน์ หรือ การต่อรอง “สามัคคีของผม หมายถึงความพร้อมใจ ซึ่งเกิดจากการเจรจาต่อรองกันอย่างเท่าเทียมกัน รู้ข้อมูลของกันและกันด้วย ตรวจสอบกันได้ด้วย จนเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน” แต่ประเด็นที่ท่านไม่เห็นด้วยก็คือการนำเสนอประเด็น “สามัคคี” บนฐานของอำนาจที่ไม่เท่าเทียม “ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองมักจะเรียกร้องให้เราสามัคคีกันในมิติของคำว่า “อย่าหือ” อันเป็นความสามัคคีในลักษณะของการกดทับ เพื่อให้คนเล็กต้องยอมรับคนใหญ่อยู่ตลอดเวลา” ซึ่งหากความสามัคคีถูกตีความในลักษณะ “อย่าหือ” เช่นนี้ท่านมองว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะสร้าง “กติการ่วมกัน”

จะเห็นว่า **ประเวศ วะสี, นิธิ เอียวศรีวงศ์ และ มารค ตามไท** ได้นำเสนอประเด็นไว้ในบริบทที่แตกต่างกัน แต่แง่มุมที่น่าสนใจอย่างยิ่งก็คือ ประเวศ วะสี และ มารค ตามไท นั้นมอง “สามัคคี” ในเชิง “มหภาค” และค่อนข้างจะ “เสริม” กันและกันในบางมิติ อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ประเวศ วะสี และมารค ตามไท ได้นำเสนอเกี่ยวกับการสร้างกติการ่วมโดยใช้ “พลังทางสังคม” เข้ามาช่วยนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ หากสังคมใดสังคมหนึ่งได้ใช้อำนาจเหนือ (Power Over) อันเป็นการใช้อำนาจใหญ่กว่า “กดทับ” อำนาจที่มีขนาด และกำลังที่เล็กกว่า ฉะนั้น เมื่อใดก็ตามที่อำนาจทางผลประโยชน์ การเจรจาต่อรอง หรือการแบ่งปันทรัพยากร ความยุติธรรมมีความเท่าเทียมกันในสังคม เมื่อนั้นการสร้าง “กติการ่วม” นับเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในสังคม

๒.๒.๔. ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมตามแนวทางพระพุทธศาสนา

พระมหาพรหม ฐมฺหาโส^{๕๖} ได้อธิบายว่า การสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กล่าวคือ ในการดำเนินโครงการ หรือนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ทุกกลุ่ม เหตุผลที่จะต้องพึ่งพาอาศัยก็เพราะว่า

(๑) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอาจจะได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายทั้งโดยตรง และโดยอ้อม ฉะนั้น กลุ่มเหล่านี้จะพยายามปกป้องผลประโยชน์ที่ตัวเองจะต้องสูญเสียหรือพึงมีพึงได้ จึงพยายามแสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตัวเองต้องการ โดยไม่คำนึงถึงฝ่ายอื่นว่าจะได้หรือเสีย

^{๕๕} ประเวศ วะสี, “ความสำคัญของสันติวิธีในเชิงยุทธศาสตร์”, อ้างใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม), (กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๕๖} พระมหาพรหม ฐมฺหาโส, “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์ กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๗๘-๓๗๙.

และโครงการดำเนินต่อไปหรือไม่

(๒) ถ้าการดำเนินนโยบายจะเกิดขึ้นจากการดำริของกลุ่มคนกลุ่มเดียวก็อาจจะทำให้เกิดช่องว่างต่อการดำเนินโครงการ หรือนโยบายจนนำไปสู่ความผิดพลาดบกพร่องได้ ฉะนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนช่วยในการดำเนินโครงการเพื่อให้โครงการมีความสมบูรณ์ และรัดกุมมากยิ่งขึ้น

ฉะนั้น แนวทางที่สำคัญก็คือ การดึงกลุ่มคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มิใช่การพยายามที่จะผลักดันกลุ่มคนที่จะทำให้โครงการเกิดความล่าช้า หรือลดทอนผลประโยชน์ที่กลุ่มตนเองพึงมีพึงได้ออกไป

ด้วยเหตุนี้ กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมจึงหมายถึง การเริ่มต้นจากการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งโดยตรง หรือโดยอ้อม ได้มีส่วนร่วมดังนี้ (๑) ร่วมริเริ่ม (๒) ร่วมให้ความเห็น (๓) ร่วมรับรู้ (๔) ร่วมตัดสินใจ (๕) ร่วมดำเนินการ (๖) ร่วมรับผิดชอบ (๗) ร่วมตรวจสอบ และ (๘) ร่วมรับผลประโยชน์

พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส ได้ให้แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมสัมฤทธิ์ผล และทุกคนได้รับประโยชน์ร่วมกันบนฐานของ “มัชฌิมาปฏิปทา” นั้น ควรจะต้องประกอบไปด้วยแนวทางดังต่อไปนี้^{๕๗}

๑) การมีส่วนร่วมแบบร่วมมือ ความสามัคคีของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในองค์กร หรือสังคมนั้นเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้การมีส่วนร่วมสามารถจัดการความขัดแย้งได้ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าความร่วมมือจะทำให้กลุ่ม หรือบุคคลต่างๆ พยายามที่จะผ่อนคลายจุดยืนของตนเอง หรือผลประโยชน์ที่กลุ่มจะพึงได้รับ แล้วร่วมกันคิด รับผิดชอบ และตรวจสอบประเด็นต่างๆ อย่างโปร่งใส ซึ่งรูปแบบที่แสดงออกถึงความร่วมมือ เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน หรือการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้ร่วมกันตรวจสอบ และเสนอความคิดเห็นเพื่อให้นโยบาย หรือโครงการมีความสมบูรณ์ และสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ทุกฝ่าย

๒) การมีส่วนร่วมแบบแบ่งปัน การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ เป็นการร่วมกันแบ่งปัน

(๑) ปัจจัย ๔ ซึ่งได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

(๒) แบ่งปันปัญหาโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ และข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และรับรู้ร่วมกันในทุกภาคส่วน

(๓) การแบ่งปันความรัก และความรู้สึกที่ดีต่อกัน โดยมุ่งหวังที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของแต่ละฝ่ายก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินโครงการ หรือนโยบายร่วมกัน

๓) การมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือ หรือการมีส่วนร่วมแบบสนทนาประชาชน การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เป็นการเปิดโอกาส หรือสร้างเวทีให้ผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงและโดยอ้อมได้ร่วมกันคิด ริเริ่ม และปรึกษาหารือเกี่ยวกับจุดเด่น และจุดด้อยเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ หรือนโยบายต่างๆ ตั้งแต่เริ่มโครงการไปจนถึงสิ้นสุดโครงการ หรือหลังจากโครงการได้ดำเนินการ

^{๕๗} พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส, พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๓๗๐-๓๗๔.

เรียบร้อยแล้ว เพื่อที่จะร่วมกันแสวงหาช่องทางในการตรวจสอบระบบ หรือการดำเนินการทุกๆ ขั้นตอน

๔) การมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ เป็นการมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นไปที่กระบวนการของ “การฟัง” มากกว่า “การพูด” เช่น รัฐ หรือผู้มีอำนาจมากกว่า อาจจะต้องฟังประชาชน หรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจน้อยกว่าซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบ หรือห่วงใยต่อการดำเนินนโยบายหรือโครงการ แทนที่รัฐ หรือผู้มีอำนาจมากกว่าจะต้องเป็นฝ่ายพูด หรือกระทำ ด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้กลุ่มที่มีอำนาจน้อยกว่ายอมรับในสิ่งที่รัฐ หรือผู้มีอำนาจพยายามที่จะหยิบยื่นให้

๒.๓ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นแม้ว่าจะมีหลักธรรมคำสอนปรากฏอยู่ใน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แต่จุดหมายปลายทางทุกหลักธรรม คือ การเข้าถึงการดับทุกข์โดยสิ้นเชิงหรือเรียกว่า พระนิพพาน โดยมีหนทางปฏิบัติซึ่งเป็นทางสายเอก เรียกว่า หลักมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งสำหรับบุคคลธรรมดาก็สามารถใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องได้งาม ผู้วิจัยได้รวบรวมนำเสนอไว้ ดังนี้

๒.๓.๑ มรรค ๘

มรรคมีองค์ ๘ มีสาระสำคัญที่ควรศึกษา คือ มรรคมีองค์ ๘ นั้น หากจะสงเคราะห์เข้าในไตรสิกขา ๓ ผู้วิจัยได้สรุปจากหนังสือพุทธธรรม^{๕๘} ซึ่งชี้ให้เห็นว่า **มรรคมีองค์ ๘** สามารถจัดสงเคราะห์ลงในไตรสิกขา ๓ ได้ โดยจัดเป็นกลุ่มๆ ตามหน้าที่ของการปฏิบัติ ดังนี้

ก. กลุ่มอริศีลสิกขา ประกอบด้วย

- ๑) สัมมาวาจา การเจรจาชอบ คือ เว้นจากวจีทุจริต ๔
- ๒) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ คือ เว้นจากกายทุจริต ๓
- ๓) สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ คือ เว้นมิฉ้อโกงทุกอย่าง

ข. กลุ่มอริจิตตสิกขา ประกอบด้วย

- ๑) สัมมาวายามะ เพียรชอบ คือ ความเพียรในปธาน ๔ อย่าง
- ๒) สัมมาสติ ระลึกชอบ คือ ตั้งสติไว้ในสติปัฏฐาน ๔
- ๓) สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ คือ ตั้งใจมั่นในฌาน ๔

ค. กลุ่มอริปัญญาสิกขา ประกอบด้วย

- ๑) สัมมาทิฐิ เห็นชอบ มีเห็นตามอริยสัจ ๔ เป็นต้น ซึ่งมีทั้งระดับโลกียะ และโลกุตระ

^{๕๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๕๗-๗๖๗.

๒) สัมผัสกับปะ ดาริชอบ คือ ดาริออกจากกาม, ดาริไม่พยาบาท, ดาริไม่เบียดเบียน

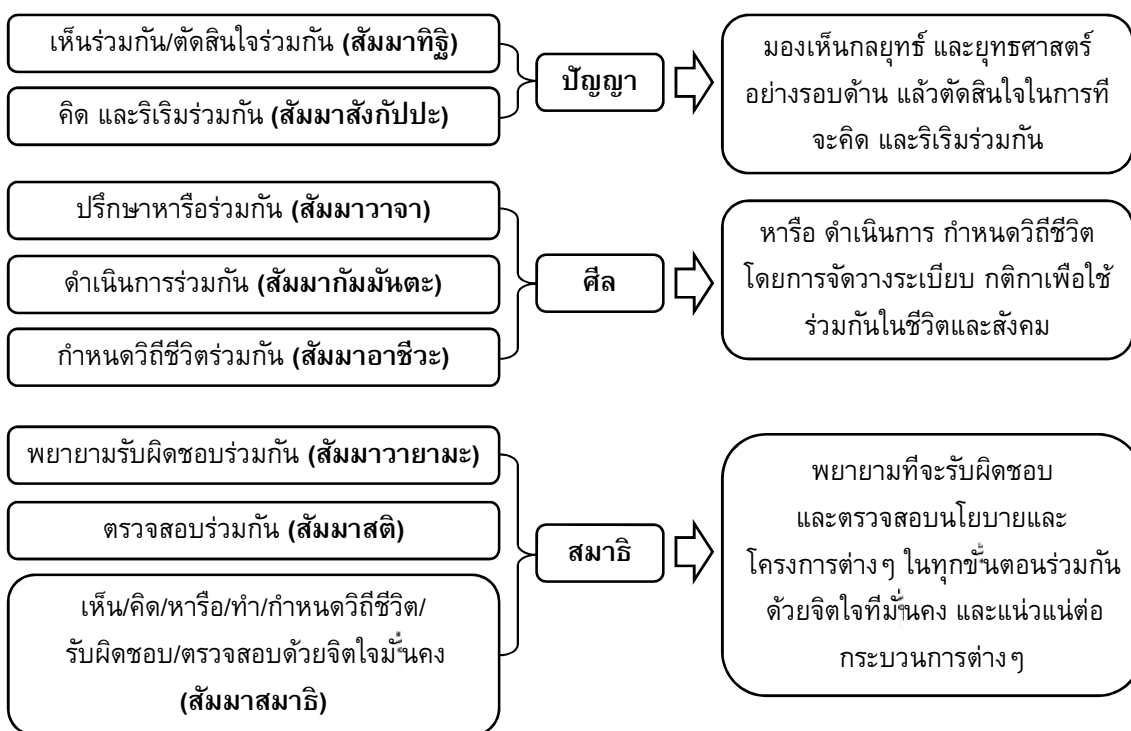
ด้วยเหตุผลของมรรคดังกล่าวมานี้ จะเห็นว่าเป็นแนวทางให้เกิดสันติวิธี หรือเกิดสันติภาพแก่ตนเองและสังคมได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก มีการจัดวางความสำคัญทั้งภายนอกและภายในผสมผสานกัน คือ

ก. สันติวิธีภายนอก ส่งเสริมด้วยอิศीलสิกขา

ข. สันติวิธีภายใน ส่งเสริมด้วยอิธิจิตตสิกขา และอิปัญญสิกขา

ดังนั้น เมื่อบุคคลนำมรรค ๘ ประการนี้ ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแล้วสันติภาพขององค์กรของสังคมนั้นๆ ย่อมสงบสุข ปราศจากการเบียดเบียน หรือทำร้ายกันและยังเป็นการส่งเสริมได้ บุคคลมีการกระทำที่ถูกต้องดีงามมีสติที่ระลึกขบอบอยู่เสมอ มีจิตสำนึกในความดีของตนเอง มีความพากเพียรพยายามในวิถีชีวิตที่ถูกต้อง รักความยุติธรรม เลี้ยงชีวิตประกอบอาชีพในทางสุจริต เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศด้วยมรรคดังกล่าวมานี้

พระมหาพรหม ธรรมหาโส ได้อธิบายถึงบทบาทของ **มรรคมืองค์ ๘** ในบริบทมุ่งเน้นนัยเชิงโลกียะเท่านั้น ไม่ได้มุ่งเน้นในเชิงโลกุตระ ต่อกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ดังที่ปรากฏดังแผนภูมิ ๒.๓ ต่อไปนี้^{๕๙}

แผนภูมิ ๒.๓ แสดงบทบาทของมรรค ๘ ต่อกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วม^{๖๐}

^{๕๙} พระมหาพรหม ธรรมหาโส, “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์ กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๙๗.

๒.๓.๒ พรหมวิหาร ๔

ปัญญา ใช้บางยาง กล่าวว่า พรหมวิหาร ๔ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจนและปฏิบัติตนต่อมนุษย์ตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ

๑) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุขมีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

๒) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากความเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓) มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข มีความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง จำทำให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตาชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำเพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับที่ตนรับผิดชอบของตน^{๖๑}

ผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในสังคมนั้น หลักพรหมวิหาร ๔ นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่ทำให้ทำที่ และมุมมองในสังคม หันมาให้ความรักเมตตาเอาใจใส่กัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเอื้อเฟื้อ อาหาร และไม่อยากทำร้ายกัน ในบทบาทผู้นำยิ่งนับว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความเมตตาและเป็นธรรม อันจะเป็นต้นแบบให้กับผู้อื่นในสังคม

๒.๓.๓ สังคหัตถ์ ๔

พระพุทธเจ้า ตรัสถึง สังคหัตถ์ ๔ ไว้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถ์ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ ๑ เพยงวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ อตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ ๑ สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถ์ ๔ ประการนี้แล การให้ ๑ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ ความประพฤติประโยชน์ ในโลกนี้ ๑ ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในธรรมนั้นๆ ตามสมควร ๑ ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาคบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้นถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ไม่พึงมีไซ้ มารดาหรือบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ฉะนั้น พวกเขาจึงถึงความใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ^{๖๒}

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๗.

^{๖๑} ปัญญา ใช้บางยาง, **หลักธรรมในพระไตรปิฎก**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาสถาบัน บัณฑิตธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๗๓.

^{๖๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๓/๒๕๕. และ อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๑.

บุญสิริ ขวลิตรำรง ได้กล่าวถึงความหมายของสังคหวัตถุว่า ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน อันเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์กัน ซึ่งมีอยู่ ๔ ข้อ คือ

๑) **ทาน** หมายถึง การให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่า ทุกๆ คนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่างๆ ในด้านวัตถุ เช่น ทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำการกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจา พุดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ควรพุดจา ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ ให้การแนะนำ ในข้อที่ควรจะแนะนำต่างๆ การให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่เจือจานทุกคนทั้งผู้ใหญ่ ทั้งผู้น้อยต่างก็ควรมีทาน คือ การให้ช่วยเหลือกัน ผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่มิด้วยมีจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย

๒) **ปิยวาจา** หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักที่จับใจแก่กันและกัน อันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พุดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นวาจาที่อาจเสียศรัทธาใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นจึงสมควรที่ทุกคนจะต้องมีสติควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพุดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพ ที่เหมาะสม แม้ว่าในบางคราวต้องทำงานเหน็ดเหนื่อยก็ตาม สิ่งที่จะเป็นเครื่องในการควบคุมการพุดของเราให้ไพเราะ ก็คือ สตินั่นเอง ดังนั้นการพุดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

๓) **อัตถจริยา** หมายถึง การประพฤติประโยชน์ต่อกันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งกาย วาจา และใจ ในทุกเวลาทุกโอกาส

๔) **สมานัตตตา** หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอดันเสมอปลาย ซึ่งหมายถึง การรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่วัยทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบัน การศึกษา กฎระเบียบของสถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง ในทางพระพุทธศาสนา ก็คือ พระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง^{๖๓}

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า หลักสังคหวัตถุ ๔ นั้น นับว่าเป็นหลักที่ทุกคนในสังคมควรหมั่นนำมาพิจารณาและปฏิบัติต่อกัน เพราะจะทำให้สังคมเกิดความรักใคร่สามัคคี เนื่องจากแต่ละคนก็ต่างมุ่งหวังจะกระทำความดีต่อกันทั้งทางกาย วาจา และใจ หากสังคมใดใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นที่ตั้งไม่ว่าจะมีปัญหาขัดแย้งอย่างไร ก็จะไม่ล่วงเลยไปสู่ความรุนแรงอย่างแน่นอน

๒.๔ สรุป

จากการศึกษาของผู้วิจัย สรุปได้ว่าในบทที่ ๒ เป็นการศึกษาถึงแนวคิดและหลักการการมีส่วนร่วมสามารถ สรุปได้เป็น ๓ แนวคิด คือ ๑. หลักการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของตะวันตก ๒. หลักการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของตะวันออก ๓. หลักการมีส่วนร่วมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

^{๖๓} บุญสิริ ขวลิตรำรง, **ธรรมโอสถ**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๓๑.

๑. หลักการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของตะวันตก โดยสรุปแบ่งการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลในสังคมเป็น ๔ แบบ คือ แบบมีส่วนร่วมตัดสินใจ แบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และแบบมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ต่างมีจุดประสงค์ของตนเองเป็นสำคัญ บางกลุ่มมาเพื่อต้องการเป็นผู้นำ บางกลุ่มต้องการมาร่วมกิจกรรม บางกลุ่มมาเพื่อต้องการชื่อเสียง หน้าตาในสังคม หรือแม้กระทั่งผลตอบแทน

แต่สุดท้ายการที่ประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ เริ่มตั้งแต่ขั้นวางแผน ระบุปัญหาและความต้องการ ขั้นปฏิบัติการการประเมินผลและบำรุงรักษา สรุปเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมได้ คือ ร่วมในการตัดสินใจ ร่วมปรึกษา ร่วมปฏิบัติการ และร่วมผลประโยชน์

๒. หลักการมีส่วนร่วมตามแนวคิดตะวันออก โดยสรุปกล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนใน ๒ ลักษณะ คือ ๑. สร้างรูปแบบของกิจกรรมแล้วให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ๒. ประเมินผลจากการร่วมกิจกรรมของประชาชน จากรูปแบบการมีส่วนร่วมทั้ง ๒ ลักษณะดังกล่าว เป็นเพียงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้เท่านั้น การเข้าร่วมกิจกรรม อาจเป็นเพราะความเกรงใจใคร่ หรือถูกบังคับเข้ามาร่วมกิจกรรม หรือเพราะมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้า จึงส่งผลให้เกิดความอึดอัดขัดเคืองของผู้มาร่วมกิจกรรม หากมีความเห็นไม่ตรงกัน อาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้ในที่สุด

จะอย่างไร ให้การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนโดยเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น และอยากเข้ามาร่วมทำไม่ว่าเป็นการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา แนวทางการแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทางการพัฒนา ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษา เพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่จะก่อประโยชน์ระยะยาวให้กับตนเอง

๓. หลักการมีส่วนร่วมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แสดงถึงหลักการที่มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีและสันติภาพ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของสมาชิกในสังคม อันมีบทบาทของมรรค ๘ ต่อกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วม โดยกลยุทธ์ที่ทำให้สัมฤทธิ์ผล ๔ แนวทางด้วยกันคือ (๑) การมีส่วนร่วมแบบร่วมมือ (๒) การมีส่วนร่วมแบบแบ่งปัน (๓) การมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือ หรือการมีส่วนร่วมแบบสนทนาประชาชน (๔) การมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย

จากแนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า แนวคิดของตะวันตก และแนวคิดของตะวันออกมีส่วนที่เห็นสอดคล้องกัน คือ หลักการมีส่วนร่วมนั้นควรที่จะให้ประชาชนได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของโครงการ มองเห็นเป้าหมายที่ได้จากโครงการในทิศทางเดียวกัน และมีส่วนในประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการ โดยที่ให้ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมตั้งแต่เริ่มโครงการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ร่วมแก้ไขปัญหา เลือกแนวทางการพัฒนา ร่วมติดตามประเมินผล

ส่วนหลักการตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้ามุ่งเน้นให้เริ่มสร้างการมีส่วนร่วมมาจากพื้นฐานของตนเองก่อน แล้วพัฒนาไปสู่การปกครองของคนในสังคม จึงทำให้เกิดแนวความคิดในการวิจัยว่า จะนำหลักการมีส่วนร่วมทั้งศาสตร์ตะวันตก และตะวันออก มาปรับประยุกต์เข้ากับหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างไร เพื่อให้ได้แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี อันจะนำไปเป็นต้นแบบแนวทางนำหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธไปใช้แก้ไขปัญหาสถานการณ์ความขัดแย้งในภาคสังคมที่ใหญ่ขึ้นในอนาคต ดังจะได้เสนอในบทต่อไป

บทที่ ๓

สภาพปัญหาและการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ในการสร้างความสามัคคี ชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี

การนำเสนอในบทนี้เป็นการศึกษาวิจัยภาคสนาม โดยศึกษาประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี โดยใช้การ (๑) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม (๒) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จำนวน ๘ คน (๓) รับฟังความคิดเห็นสาธารณะ จำนวน ๓ ครั้ง (๔) การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนในท้องถิ่น จำนวน ๕ ครั้ง ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางและข้อมูลพื้นฐานในการประยุกต์มีส่วนร่วมเชิงพุทธเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี

๓.๑ สถานการณ์ความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์

ชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี เป็นชุมชนของชาวบ้านตลาดโพธิ์ จาก ๒ ฝากฝั่งแม่น้ำน้อย โดยเป็นชุมชนหมู่ที่ ๒ หมู่ที่ ๓ ตำบลสิงห์ มีประชากรโดยรวมทั้งสิ้น ๘๐ หลังคาเรือน รวมประชากรโดยประมาณ ๒๕๐ คน และชุมชนหมู่ที่ ๖ ตำบลไม้ดัดบางส่วน มีประชากรโดยรวมทั้งสิ้น ๓๕ หลังคาเรือน รวมประชากรโดยประมาณ ๑๐๕ คน^๑ เมื่อศึกษาประวัติดั้งเดิมของคนในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์นี้พบว่า เดิมทีวัดน้อยนางหงษ์ เป็นวัดศูนย์กลางเก่าแก่ของคนหลายชุมชน ไม่ใช่เพียงแค่บ้านตลาดโพธิ์ แต่ยังรวมถึงชุมชนบ้านห้วยใหญ่ และบ้านห้วยชุมแสง^๒ แต่เดิมชุมชนวัดน้อยนางหงษ์เป็นเพียงวัดเดียวในชุมชน ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางในด้านต่างๆ^๓ ทั้งเป็นโรงเรียนของชุมชน^๔ เป็นวัดแรกที่มีไฟฟ้าใช้ในชุมชน เป็นวัดแรกที่มีการคมนาคมสะดวก^๕ เป็นวัดแรกที่มีแหล่งน้ำประปาสะอาด^๖ และเป็นศูนย์กระจายข่าวของชุมชน^๗

^๑ ระบบสถิติทางการทะเบียน, “สถิติจำนวนประชากรและบ้าน ณ ฐานข้อมูลปัจจุบัน”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_m.php>. [๑๐ ม.ค. ๒๕๕๘].

^๒ สัมภาษณ์ นายเสวียง แดงไทย, ผู้อาวุโสในหมู่บ้านตลาดโพธิ์ หมู่ ๒ ต.สิงห์, (๑๗ มกราคม ๒๕๕๘).

^๓ สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ประชาสิริ แสงเหลือ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ต.ไม้ดัด, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^๔ สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ รัชฎาวงษ์, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^๕ สัมภาษณ์ นายวิทยา แสงทอง, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนบางระจันวิทยา, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^๖ สัมภาษณ์ นางนิภารัตน์ จุกก, พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพต.สิงห์ (สาขาวัดน้อยนางหงษ์), (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^๗ สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ปรีชา หิมิต, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒ ต.สิงห์, (๑๖ มกราคม ๒๕๕๘).

แผนภูมิ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จ.สิงห์บุรี (สรุปโดยผู้วิจัย)

จากการที่วัดน้อยนางหงษ์ เป็นศูนย์กลางด้านต่างๆ มากมายในอดีต ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งวัดขึ้นในภายหลังบริเวณชุมชนใกล้เคียงวัดน้อยนางหงษ์ ทำให้ประชาชนจากเดิมหลายหมู่บ้าน ปัจจุบันเหลือเพียงหมู่บ้านตลาดโพธิ์^{๔๔} เพราะต่างพากันทำบุญในวัดใกล้ชุมชน ด้วยสะดวกด้านการเดินทาง การติดต่อสื่อสาร และรัฐกำหนดนโยบายการปกครอง เป็นการกระจายหน่วยงานของรัฐสู่ชุมชนมากขึ้น

ผู้วิจัยได้ทำการพูดคุย สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์วิธีการทำงานของผู้นำชุมชน ทำให้ได้ทราบว่าในอดีตผู้นำชุมชนรุ่นก่อนมีความเข้าใจ และให้การดูแลลูกบ้านในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ ด้วยความเอาใจใส่แบบญาติพี่น้อง เพราะสังคมครอบครัวในชุมชน มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดกัน จึงทำให้ผู้นำชุมชนในสมัยนั้นได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนในชุมชน เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวของผู้คนในชุมชนให้เป็นผู้ติดต่อประสานงาน และบอกแจ้งข้อมูลข่าวสารกับทางราชการ และเอกชนมาโดยตลอด โดยนายเสวียง แดงไทย^{๔๕} กล่าวด้วยน้ำเสียงมีความสุขว่า “ทุกครั้งที่ได้มองเชิงตะกอน^{๔๖} ทำให้นึกถึงความห่วงใยของคนสมัยก่อนว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านต้องลำบากในการนำศพของญาติ หรือคนที่รัก ไปประกอบพิธีปลงศพไกลถึงป่าช้าอีกหมู่บ้านหนึ่ง กลุ่มผู้นำยุคนั้นร่วมกันลงแรง ลงของลงเงิน เพื่อช่วยกันสร้างเชิงตะกอนเผาศพไว้ในวัด ทำให้คนในหมู่บ้านได้มีป่าช้าปลงศพ ไม่ต้องลำบากในการเคลื่อนย้ายศพอีก”

จะเห็นว่า ผู้นำชุมชนในอดีตเป็นศูนย์รวมความหวังของผู้อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ส่งเสริมความรักความสามัคคีให้เกิดมีขึ้นในชุมชนด้วยการประพฤติตนเป็นคนดี มีหลักพรหมวิหารธรรม^{๔๗} ด้วยการที่ผู้นำในอดีต ใช้วิธีการปกครองลูกบ้านแบบครอบครัว ประดุจญาติพี่น้อง จึงทำให้ผู้นำชุมชนในอดีตผูกใจลูกบ้านได้ ชาวบ้านก็ให้ความรัก เคารพในตัวผู้นำสมัยนั้นเหมือนประหนึ่งเป็นผู้ใหญ่ใน

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายเสวียง แดงไทย, ผู้อาวุโสในหมู่บ้านตลาดโพธิ์ หมู่ ๒ ต.สิงห์, (๑๗ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๔๕} สัมภาษณ์ นายเสวียง แดงไทย, ผู้อาวุโสในหมู่บ้านตลาดโพธิ์ หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์, (๑๗ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๔๖} เชิงตะกอน เป็นสถานที่ปลงศพของหมู่บ้านก่อนมีฌาปนสถานแบบในปัจจุบัน ดูภาพได้จากภาคผนวก.

^{๔๗} พรหมวิหารธรรม ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม; ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๓๕.

บ้าน จากการที่ท่านใช้หลักสังคหวัตถุธรรม^{๑๒} ดังจะเห็นได้จากเมื่อลูกบ้านมีการจัดงานบุญงานบวช หรือแม้กระทั่งงานพลัดพราก เศร้าโศก ผู้นำจะเป็นหัวแรงหลักเข้าไปให้การช่วยเหลือ จัดการประสาน กับทางราชการ อำนวยความสะดวกให้ลูกบ้านดูเป็นคนในครอบครัว และหลักสาราณียธรรม^{๑๓} จากทุกครั้งที่มีงานขึ้นในชุมชนภาพของแม่ครัวพร้อมใจกัน ร่วมกันครัวช่วยเหลือเจ้าภาพ ฝ่ายผู้ชายที่ แข็งแรงก็ร่วมด้วยช่วยกันจัดเตรียมสถานที่ บ้านเรือน เพราะผู้นำชุมชนในอดีตจะเป็นเหมือนหัวรถ จักรที่คอยขับเคลื่อนงานต่างๆ ในชุมชนด้วยดีเสมอมา เป็นต้น ทำให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการ ทำกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน มีความสามัคคีปรองดอง เมื่อบ้านไหนมีงานบุญ บวชลูกชาย แต่งลูก สาว ก็จะพาไปลงแขก^{๑๔} ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต่างพึ่งพากันอาศัยกัน ทำให้ภาพนั้นปรากฏชัดบน ใบหน้าของ นางลูกชิ้น ปิ่นกล้า เมื่อพูดถึงภาพบรรยากาศงานบุญ งานบวช เมื่อ ๓๐ ปีก่อนว่า “งานทุกอย่างยังในงานบวช ผู้คนต่างพากันมาช่วยเหลือกัน แม่ครัวนั่งกันจนแคร้หัก ตำจานครกแตก ผัดกันกระทะทะลุ ทำกินกันเองมากกว่าทำเลี้ยงแขกที่มาจากอื่น”^{๑๕} พร้อมเสียงหัวเราะที่ทำให้ник ภาพตามแล้วอดยิ้มตามคำบอกเล่าทุกครั้ง

สรุปได้ว่า แต่เดิมชุมชนไม่ได้มีปัญหาในส่วนของผู้นำชุมชน เพราะด้วยวิถีชีวิตแบบพึ่งพา อาศัยกัน ทำให้กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนในสมัยก่อนรับความร่วมมือ ผู้นำเปิดโอกาสให้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นแบบไม่เป็นทางการมากนัก ทำให้ได้รับข้อมูล ชาวบ้านมาประชุมพูดคุยกันที่ บ้านของผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เหมือนการมาเยือนของญาติ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรม ต่างๆ จึงได้รับความร่วมมือด้วยดี แต่เมื่อถามถึงกิจกรรมต่างๆ ในปัจจุบัน ได้รับคำตอบที่แตกต่าง ออกไปอย่างสิ้นเชิง บ่อยครั้งที่ผู้วิจัยในฐานะเจ้าอาวาสวัดน้อยนางหงษ์ ซึ่งมีความคุ้นเคยกับผู้คนใน ชุมชน เมื่อเข้าไปพูดคุยสอบถาม กลับไม่ได้รับคำตอบจากการพูดคุยกับชาวบ้าน หรือเปิดเผยข้อมูลไม่ ครบถ้วน จึงทำให้เห็นว่า ในปัจจุบันเกิดปัญหาขึ้น ชาวบ้านมีท่าทีที่ไม่กล้าวิจารณ์ถึงตัวผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น จึงเกิดคำถามขึ้นว่า อะไรเป็นเหตุทำให้ชาวบ้านในชุมชน มองผู้นำในปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงไป เป็นเพราะเหตุปัจจัยภายใน หรือเหตุปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลให้ผู้นำขาดความน่าเชื่อ ชาวบ้านไม่ศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน ผู้วิจัยจึงแสดงขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา ดังนี้

^{๑๒} สังคหวัตถุธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว ประกอบด้วย ๑.ทาน (การให้) ๒.เพียรวิริยะ (วากาเป็นที่รัก) ๓.อติถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ๔.สมานัตตา (การวางตนสม่ำเสมอ); ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๓/๒๙๕.

^{๑๓} สาราณียธรรม ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน; ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๓๑.

^{๑๔} **ลงแขก** ในบริบทชุมชนสมัยนั้น หมายถึง การร่วมแรงร่วมใจกันทำงานของเพื่อนบ้านให้สำเร็จลุล่วง ด้วยดี เช่น ลงแขกเกี่ยวข้าว ลงแขกงานบุญ เป็นต้น.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางลูกชิ้น ปิ่นกล้า, ผู้อาวุโสในหมู่บ้านตลาดโพธิ์ หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

๓.๑.๑ ประเด็นปัญหาความขัดแย้ง

จากการศึกษาสถานการณ์ความขัดแย้งของชุมชน พบว่า เกิดจากปัญหาการเมืองในท้องถิ่น ตั้งแต่การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศบาล และได้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้นจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายในจังหวัด จนถึงระดับประเทศในส่วนของพรรคการเมือง^{๑๖}

แต่จากการสังเกตอย่างไม่เป็นทางการ พบว่า มีประชาชนหลายส่วนที่ไม่ได้เข้าร่วมในปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในบางสถานการณ์ของความขัดแย้งจากภาคการเมืองท้องถิ่น ไม่ได้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งขยายตัวมากขึ้นในส่วนของกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน แต่อาจมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันเมื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียระดับผู้นำ แสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ส่งผลให้นโยบายไม่ได้รับความร่วมมือ หรือได้รับการขับเคลื่อนให้เกิดผลเท่าที่ควร จนบ่อยครั้งเป็นเหตุให้ประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความเบื่อหน่าย จนไม่อยากให้ความร่วมมือหรือให้ความสนใจเมื่อมีการนัดประชุมกิจกรรมครั้งต่อไป

ฉะนั้น เพื่อให้เข้าใจถึงประเด็นความขัดแย้งได้อย่างชัดเจนนั้น สิ่งที่จะต้องวิเคราะห์ในลำดับต่อไปก็คือ “เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง”

๓.๑.๒ เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

ดังที่ได้กล่าวมา ประเด็น (Issue) ของความขัดแย้งในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี ก็คือ “ประเด็นความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมืองของประชาชนในชุมชน” แต่ประเด็นที่ควรแก่การศึกษา และวิเคราะห์ในขั้นตอนนี้ก็คือ การวิเคราะห์เพื่อแสวงหาคำตอบที่ว่า อะไรคือต้นตอหรือเหตุปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในชุมชน จากการศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบให้แก่ปัญหาดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยได้พบเหตุปัจจัย ๒ ด้านหลัก ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง กล่าวคือ เหตุปัจจัยภายใน และเหตุปัจจัยภายนอก

ก. เหตุปัจจัยภายในที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง การเกิดขึ้นของความขัดแย้งนั้น “เหตุปัจจัยภายใน” จะทำหน้าที่ในการผลักดัน และขับเคลื่อนพลังของความขัดแย้งให้ปรากฏออกมาในเชิงรูปธรรม เพราะเกิดสภาวะภายในใจต่อกิจกรรมต่างๆ ก็คือ

๑) ความคาดหวัง จากการวิเคราะห์จะเห็นว่า ประชาชนในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี มีความคาดหวังต่อตัวผู้นำชุมชน คาดหวังต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากภาครัฐ และเอกชนที่แตกต่างกัน เพราะข้อเท็จจริงที่ปรากฏ คือ ประชาชนในพื้นที่คาดหวังว่าจะได้รับข้อมูลข่าวสารที่ครบถ้วน ชัดเจน ทันทีทันใด จากผู้นำชุมชน ไม่ว่าจะจากเสียงตามสาย หรือการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ผ่านทางเอกสาร^{๑๗} แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ ประชาชนไม่ได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วน และทันทีทันใด ทำให้เกิดความไม่พอใจเมื่อตนเองเสียโอกาสที่จะได้รับจากทางภาครัฐ และหน่วยงานเอกชน ที่มาให้ความรู้ ให้การช่วยเหลือ สนับสนุนด้านต่างๆ^{๑๘}

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางบุญส่ง เชื้อกุล, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายเสวียง แดงไทย, ผู้อำนวยการในหมู่บ้านตลาดโพธิ์ หมู่ ๒ ต.สิงห์, (๑๗ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางนิภารัตน์ จัยกง, พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพต.สิงห์ (สาขาวัดน้อยนางหงษ์), (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

นอกจากนี้ประชาชนบางกลุ่มคาดหวังว่า ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ จะเป็นกลางทางการเมือง พร้อมทั้งจะให้ความยุติธรรม และความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ไม่ยึดติดในระบบพวกพ้อง^{๑๙} แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นมีการเอื้อประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆ ให้กับพวกพ้องของตนเองก่อนที่จะให้ประชาชนโดยส่วนใหญ่ทราบ จึงเป็นส่วนสำคัญในการทำลายความคาดหวังของประชาชนที่เป็นกลางทางการเมือง

๒) ความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ดังที่กล่าวแล้วว่า เมื่อประชาชนเสียความคาดหวังในตัวผู้นำชุมชนบางคน และพวกพ้องที่ได้รับประโยชน์ จึงก่อให้เกิดความหวาดระแวงระหว่างกันขึ้นในชุมชน อันเป็นความหวาดระแวง และความสงสัยในพฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เอื้อต่อประโยชน์ชุมชน ระแวงสงสัยในการเก็บประโยชน์เอาไว้ใช้ส่วนตนและพวกพ้อง โดยไม่คำนึงถึงความยุติธรรม และความต้องการการช่วยเหลือของผู้อื่น ซึ่งได้รับคำยืนยันจาก นายวิทยา แสงทอง ว่า^{๒๐} “บ่อยครั้งที่มีการประชุมชุมชน จะเห็นแต่กลุ่มคนที่ใกล้ชิดกับผู้ใหญ่บ้าน หรือนักการเมืองท้องถิ่น และไม่มีการชี้แจงรายรับ-รายจ่าย เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม”

ความระแวงสงสัยดังกล่าว จึงเป็นสาเหตุหลักๆ ที่ประชาชนไม่ให้ความสนใจ และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เกิดการปิดความรับผิดชอบต่องานของชุมชน ดังกรณี ที่กลุ่มได้รับประโยชน์แต่ไม่เข้าร่วมงานส่งผลให้ขาดบุคลากรในการจัดกิจกรรม กลุ่มอื่นที่ไม่ได้รับประโยชน์ต่างเพิกเฉยที่จะอาสาเข้าร่วมกิจกรรม และให้ความร่วมมือใดๆ หากอีกฝ่ายเป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรมนั้นๆ^{๒๑}

จะเห็นได้ว่า ทางออกที่ดีที่สุดในประเด็นนี้ก็คือ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนตลอดทั้งกิจกรรมที่จัด โดยให้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งกระบวนการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกิจกรรม

๓) ความยึดมั่นในตนเองและพวกพ้อง การยึดมั่นในประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับการยึดมั่นในความคิด และสายสัมพันธ์ของคนในชุมชน จะเห็นได้ว่า กลุ่มหรือบุคคลใดมีความคิด ความเชื่อที่เหมือนกัน ก็จัดว่าเป็นพวกพ้องเดียวกัน หากกลุ่ม หรือบุคคลใดคิดต่าง ก็จะไม่นับว่าเป็นพวกพ้อง จนทำให้ชุมชนเกิดความไร้เอกภาพในแง่ของความสามัคคีในที่สุด ดังจะเป็นได้จากแผนภูมิ ๓.๒ ในหน้าถัดไป

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางบุญส่ง เชื้อกุล, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายวิทยา แสงทอง, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนบางระจันวิทยา, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๒๑} สัมภาษณ์ นางนิภารัตน์ จุ้ยคง, พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพต.สิงห์ (สาขาวัดน้อยนางหงษ์), (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

แผนภูมิ ๓.๒ แสดงความยึดมั่นถือมั่น จนทำให้ชุมชนขาดความสามัคคี (สรุปโดยผู้วิจัย)

จากแผนภูมิดังกล่าว จะเห็นว่าการยึดมั่นในความคิด พวกพ้องของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลแต่ละกลุ่มนั้น มิได้หมายความว่าทำให้เกิดผลเสียแต่เพียงประการเดียวเท่านั้น แต่หากมองในมุมกลับก็อาจจะส่งผลในเชิงบวกได้เช่นเดียวกัน เช่น อาจจะทำให้เกิดความคิดริเริ่ม หรือความสามัคคี หรือความเป็นเอกภาพในกลุ่มของตน รวมไปถึงการที่กลุ่มบุคคลสามารถรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาอันดีงามของตนเองไว้ได้

ในขณะเดียวกัน การยึดมั่นในความคิด พวกพ้องของคนในชุมชน แต่ละคน หรือแต่ละกลุ่มจะกลายเป็นสาเหตุ หรือต้นตอสำคัญที่ทำให้เกิด “การแบ่งพวก” ออกเป็นกลุ่ม ก๊ก ซึ่งการแบ่งพวกที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้ ในบางสถานการณ์เป็นการแบ่งพวกโดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะ “แข่งขัน” ซึ่งดีซึ่งเด่นความมีหน้ามีตาทางสังคม สร้างความเชื่อมั่นให้กับความคิด หรือกลุ่มของตน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดสถานการณ์ของการไม่ไว้วางใจกัน หรือขาดความเชื่อใจ (Trust) ในระหว่างกลุ่มบุคคลในชุมชน

ฉะนั้นเมื่อต่างฝ่ายต่างไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน จึงทำให้เกิดภาวะความขัดแย้งที่มุ่งจะ “ทำร้าย” หรือ “ทำลายซึ่งกันและกัน” ระหว่างกลุ่ม ซึ่งสถานการณ์ของการทำลาย และทำร้ายซึ่งกันและกันดังกล่าวนี้ ได้ทำให้เกิดภาวะสูญญากาศทางความสัมพันธ์อันจะส่งผลให้กลุ่มคนในชุมชนทั้งหมด “ขาดความเป็นเอกภาพ” หรือ “ไร้เอกภาพ” ในที่สุด ด้วยเหตุนี้ การยึดมั่นในความคิด พวกพ้องของกลุ่มคนในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรีตลอดเวลาที่ผ่านมาได้ทำให้บรรยากาศของการอยู่ร่วมกัน เต็มไปด้วยความตึงเครียด และไม่พยายามที่จะแสวงหาทางออกร่วมกันในการสร้างความร่วมมือร่วมใจ รักใคร่สามัคคี เพื่อสร้างสรรค์ หรือพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

ข. เหตุปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง เหตุปัจจัยภายนอกเป็นปรากฏการณ์เชิงพฤติกรรม ที่เป็นผลมาจากแรงขับของความขัดแย้งภายใน ฉะนั้น ความขัดแย้งภายนอกในลักษณะที่จะนำเสนอนี้ผู้วิจัยมองว่าเป็นความขัดแย้งที่เห็นอย่างเด่นชัดจากภายนอก คือ

๑) การขาดแคลนข้อมูลข่าวสารของประชาชน ตัวแปรสำคัญที่เป็นดัชนีบ่งชี้ว่าประชาชนในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์มีปัญหาด้านข้อมูล ก็คือ ประเด็นการสื่อสารเกี่ยวกับการรับสารและส่งสาร จากการศึกษาในภาคสนามทำให้ทราบประเด็นน่าสนใจเกี่ยวกับ “ความคลาดเคลื่อนด้านข้อมูล” คำถามที่น่าสนใจต่อมาก็คือ “อะไรคือข้อมูล” ที่มองว่าคลาดเคลื่อน

การที่ผู้นำชุมชน ไม่เป็นกลางทางด้านการตัดสินใจทำให้การให้ข้อมูลข่าวสารรับรู้กันเพียงแคในกลุ่มพวกพ้องที่เห็นด้วยกับความกลุ่มตนเอง จึงเกิดปัญหาขึ้นในกลุ่มที่เห็นต่าง เพราะได้รับข้อมูลอย่างไม่ครบถ้วน^{๒๒} ข้อมูลด้านผลประโยชน์ก็จะถูกปกปิดไว้ในกลุ่มของตนเอง ทำให้ยิ่งทวีความระแวงสงสัย เกิดคำถามต่างๆ มากมายในกลุ่มที่เห็นต่าง จนทำให้กลุ่มผู้นำชุมชนที่มีความขัดแย้งกันข้างใดใกล้ชิดหน่วยงานภาครัฐมากกว่า ก็จะถูกมองว่า “เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน” ดังผลประโยชน์ส่วนร่วมที่จะพึงมี เข้าเป็นของกลุ่มพวกพ้องตนเอง^{๒๓}

ด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้งด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากทางภาครัฐ โดยผ่านผู้นำชุมชนจึงถูกมองว่ามีการปกปิดข้อมูล ให้ข้อมูลเฉพาะกลุ่มพวกพ้องตนเอง บอกแจ้งข่าวสารไม่ครบถ้วน จึงเกิดภาวะ “สุญญากาศ” ทางการสื่อสารข้อมูล ทำให้การจัดกิจกรรมไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนอย่างเต็มที่ เพราะไม่ได้มีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลระหว่างกัน ประชาชนได้มีส่วนร่วมเพียงแค่เข้าร่วมกิจกรรม ไม่ได้ร่วมวางแผนร่วมตรวจสอบ จึงก่อให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัยก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจนในเวลาต่อมา

๒) การแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในกลุ่มของตน ประเด็นสำคัญที่ผู้ศึกษาพบจากการศึกษาภาคสนามก็คือ กลุ่มอำนาจเก่า และกลุ่มอำนาจใหม่ ในระดับผู้นำชุมชนต่างไม่ยอมละวางความยึดมั่นถือมั่นในอำนาจที่มี หรือเคยมี กล่าวคือ กลุ่มอำนาจเก่ายังคงแทรกแซงแข่งขันเพื่อเอาชนะ กลุ่มอำนาจใหม่ จนทำให้การทำงานบางครั้งของกลุ่มอำนาจใหม่ไม่ราบรื่น ส่งผลให้คนที่มีความเห็นที่ต้องรับผิดชอบเพิกเฉยต่อหน้าที่เสียด้วยคิดว่า อย่างไรก็ตามกลุ่มอำนาจเก่าคอยรับทำหน้าที่แทนให้ เป็นการดีด้วยซ้ำเพราะกลุ่มของตนเองไม่ต้องรับภาระรับผิดชอบ^{๒๔}

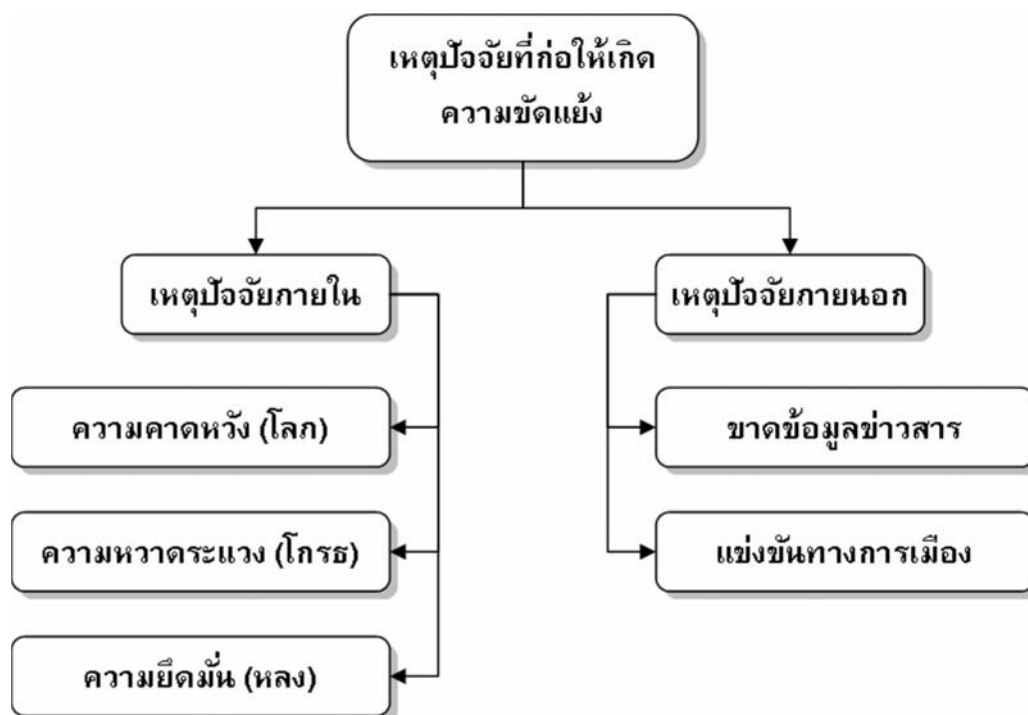
หากมองในเชิงบวกแล้ว ความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลให้เกิดการแข่งขันขึ้นในการสร้างงาน พัฒนาชุมชน แต่ก็ก็เป็นเพียงจุดหนึ่งเมื่อถึงระยะอิ่มตัว ส่งผลให้ผู้ที่มีความเห็นที่รับผิดชอบจริงๆ กลับปล่อยปะละเลย สุดท้ายความเสียหายจึงเกิดขึ้นกับประชาชนโดยรวม ผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนที่เกิด เป็นเหตุให้การพัฒนาชุมชน ทดถอยลงตามลำดับซึ่งเป็นผลจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เมื่อกลุ่มอำนาจเก่าเข้ามามีบทบาท ส่งผลให้อีกฝ่ายไม่เข้าร่วมกิจกรรม หรือเมื่อ

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ รัชฎาวงษ์, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายวิทยา แสงทอง, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนบางระจันวิทยา, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๒๔} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ปรีชา หงิมดี, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒ ต.สิงห์, (๑๖ มกราคม ๒๕๕๘).

กลุ่มที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงจัดกิจกรรม กลับถูกกลุ่มอำนาจเก่าเข้าแทรกแซง ยิ่งทำให้เกิดความบาดหมางในการทำงานมากยิ่งขึ้น สุดท้ายแล้วประชาชน และชุมชนเสียหายจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

แผนภูมิ ๓.๓ สรุปเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง (สรุปโดยผู้วิจัย)

จะเห็นว่า ประเด็นสำคัญเหตุปัจจัยภายนอกเกิดจากอำนาจ ก็คือ ความไม่เท่าเทียม หรือความไม่สัมพันธ์กันของอำนาจระหว่างบุคคลในสังคม ซึ่งย้ำให้เห็นว่า “ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันของอำนาจเป็นลักษณะสำคัญที่สุดของความขัดแย้ง” สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะ ระดับอำนาจที่แตกต่างกัน เป็นผลให้คู่กรณีเริ่มตระหนักถึงความแตกต่างกัน และยังทำให้มีการแสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งความมีอำนาจ ซึ่งเป็นประเด็นหลังนี้สามารถนำไปสู่การเสนอทางออกว่า “ควรทำให้มีการแสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งความเท่าเทียมกัน” นั่นก็คือ สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

๓.๑.๓ ผลกระทบที่เกิดจากความขัดแย้ง

หากจะพิจารณาผลกระทบต่อโครงสร้างชุมชนแล้ว จะเห็นได้ว่า เดิมชุมชนมีความเข้มแข็ง ไม่มีปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นชุมชน เป็นชุมชนแบบครอบครัวเพราะคนในชุมชนต่างมีความสัมพันธ์ทางสายเลือด เกี่ยวพันพันกันทั้งทางด้านการแต่งงาน ต่างคนต่างพึ่งพาตนเอง และพึ่งพาครอบครัว เพราะการดำรงชีวิตโดยอาศัยการเกษตรเพื่อยังชีพสังคมก็ยังอยู่อย่างปกติสุข^{๒๕} แต่เมื่อมีความเจริญด้านกายภาพเกิดขึ้น เส้นทางคมนาคมสะดวกจากการสร้างถนนหนทาง การโทรคมนาคมฉับไวจากระบบ

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางลูกชิ้น ปั่นกล้า, ผู้อาวุโสในหมู่บ้านตลาดโพธิ์ หมู่ ๒ ต.สิงห์, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๘.

การติดต่อสื่อที่ทันสมัย และเกิดการสร้างงานจากโรงงานน้ำตาล ใกล้เคียงบริเวณชุมชน ทำให้วิถีชีวิตเดิมเปลี่ยนเป็นวิถีเมืองมากขึ้น

เมื่อโครงสร้างของชุมชนและวิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไป จากสังคมเกษตรเป็นสังคมทุนนิยม จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงที่พบได้เด่นชัดคือ ประชาชนในชุมชนต่างมุ่งเน้นในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว^{๒๖} การแบ่งปันแบบวิถีเกษตรมีให้เห็นน้อยลง คนวัยทำงานต่างละอาชีพเกษตรกรรม ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น คงเหลือแต่คนรุ่นเก่าที่ยังดำเนินอาชีพเกษตรกรรม^{๒๗} พร้อมภาครัฐกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ส่วนราชการแย่งงานกับรับผิดชอบต่างมุ่งเน้นทำผลงาน ไม่เปิดโอกาสให้ผู้อาศัยอยู่ในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม^{๒๘} อีกทั้งการเมืองท้องถิ่นที่มีการแข่งขันสูงขึ้น ส่งผลให้ผู้นำชุมชนเกิดการแย่งชิงอำนาจ แบ่งฝ่ายเพื่อสร้างฐานอำนาจให้กับตนเอง ยิ่งทวีความขัดแย้งในชุมชน^{๒๙} ประชาชนต่างสับสนในการทำงานของภาครัฐ เพราะเหตุที่ผู้นำ อดีตผู้นำ แข่งขันสร้างฐานอำนาจเกิดการให้ข้อมูลข่าวสารสับสน ไม่ทั่วถึง^{๓๐} จนสร้างความเบื่อหน่ายที่จะให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมที่ทางภาครัฐจัดขึ้น

อีกทั้งไม่การเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมพิจารณาและให้ข้อเสนอในการดำเนินงานจากกิจกรรมต่างๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าเป็นผลกระทบที่ต้องได้รับการแก้ไข ในส่วนของผู้นำชุมชนควรต้องให้ความสนใจและเอาใจใส่ในประโยชน์ส่วนรวมที่จะเกิดแก่ชุมชนมากกว่าการสร้างฐานอำนาจให้พวกพ้องตนเองอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ในส่วนของภาคประชาคมควรจะต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ “รับรู้ร่วมกัน ร่วมกันแสดงความคิดเห็น ร่วมกันรับผิดชอบ ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมมือกันในการดำเนินงาน ร่วมกันตรวจสอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมแบ่งปันกัน” มากยิ่งขึ้น ถือเป็นส่วนสำคัญที่จะสร้างความสามัคคีในชุมชนวัดน้อยนางหงส์ให้กลับคืนมา

๓.๒ ปัญหาและแนวทางการจัดการความขัดแย้งโดยการสร้างการมีส่วนร่วม

ดังที่ได้นำเสนอมาในเบื้องต้นแล้วว่า ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี ก็คือ ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ และขาดความสามัคคีซึ่งเป็นประเด็นที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียพยายามแย่งชิงอำนาจ เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะคงไว้ซึ่งจุดยืนในสังคมอย่างมีหน้ามีตา จนลืมนึกถึงประโยชน์อันจะเกิดขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืน

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ รัชฎาวัช, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายเสวียง แดงไทย, ผู้อาวุโสในหมู่บ้านตลาดโพธิ์ หมู่ ๒ ต.สิงห์, (๑๗ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายวิทยา แสงทอง, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนบางระจันวิทยา, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๒๙} สัมภาษณ์ นางบุญส่ง เชื้อกุล, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๓๐} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ปรีชา หงิมดี, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒ ต.สิงห์, (๑๖ มกราคม ๒๕๕๘).

๓.๒.๑ สภาพปัญหาและสาเหตุในส่วนของผู้นำชุมชน

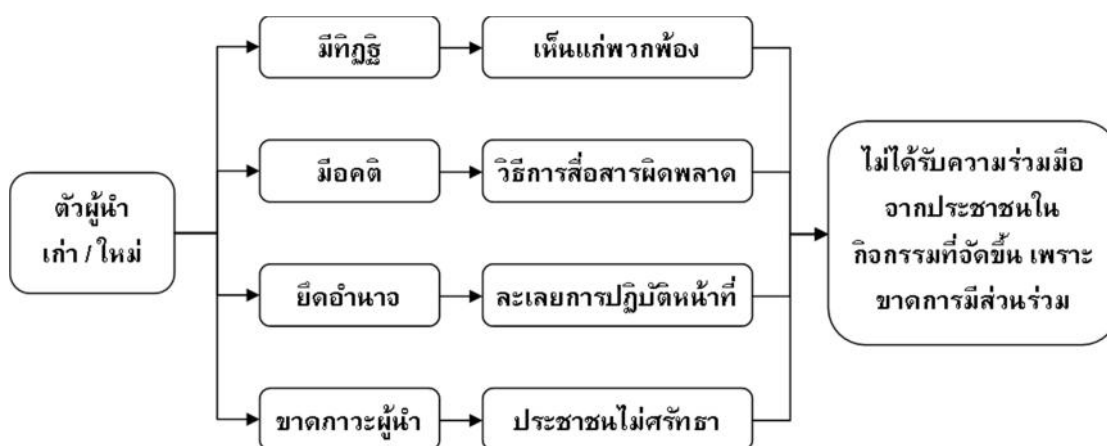
ปัญหาของผู้นำชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี มีประเด็นที่น่าสนใจคือ จากการสัมภาษณ์ พูดคุย และสังเกตการณ์การทำงาน การจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน อันเกิดจากนโยบายของทางภาครัฐ หรือ จากหน่วยงานเอกชน พบว่า ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง มีการประชาสัมพันธ์น้อยมาก หากกิจกรรมได้ที่มีการแจกข้าว น้ำตาล จะได้รับความสนใจจากชาวบ้าน แต่จะเกิดปัญหาตามมาทุกครั้งว่า ทำไมบ้านนั้นได้ บ้านนี้ไม่ได้ เกิดความขัดแย้งจากการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ไม่ชัดเจน เน้นพวกพ้อง จากการสภาพปัญหาในส่วนของผู้นำชุมชน พอสรุปได้ดังนี้

ก) ความยึดมั่นในตนเองและพวกพ้อง จนขาดการคำนึงถึงผลประโยชน์อันพึงมีแต่ชุมชน และผู้อาศัยอยู่ในชุมชน

ข) ขาดภาวะของการเป็นผู้นำที่พึงปฏิบัติต่อผู้ตาม จนส่งผลให้ประชาชนขาดความเชื่อถือ

ค) ขาดความเป็นกลางทำให้เกิด ภาวะสูญญากาศทางการสื่อสาร ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชน กลับถึงเพียงในส่วนของพวกเขาพองตนเอง

ดังจะเห็นได้จากแผนภูมิ ๓.๔ ต่อไปนี้

แผนภูมิ ๓.๔ ปัญหาในส่วนของผู้ผู้นำเก่า / ใหม่ของชุมชน (สรุปโดยผู้วิจัย)

จากแผนภูมิ ๓.๔ ทำให้เห็นได้ชัดว่าปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวผู้นำชุมชนทั้งเก่า และใหม่นั้น มีด้วยกัน ๔ ประการ ดังนี้

๑) **มีทฤษฎี** ความมีทฤษฎี เห็นแก่พวกพ้องนี้เกิดมาจากระบบการเลือกตั้งผู้นำชุมชนเปลี่ยนไป กฎหมายให้ออกาสผู้นำที่ได้รับการเลือกตั้ง ดำรงตำแหน่งได้ถึงอายุ ๖๐ ปี ทำให้การแข่งขันสูง มีการรวบรวมพวกพ้องเพื่อสร้างฐานเสียงให้กับตนเอง เมื่อได้รับการเลือกตั้งมา ทำให้การทำงานไม่เป็นกลาง ยึดประโยชน์แก่พวกพ้องที่เคยเป็นฐานเสียงให้กับตนเอง ผู้นำเดิมก็เลยยอมรับผลการเลือกตั้ง มีการประท้วงเมื่อประท้วงไม่สำเร็จจึงไม่ให้ความร่วมมือในด้านต่างๆ กับผู้นำคนใหม่ ส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมองว่าผู้นำติดในระบบพวกพ้อง เส้นสาย จนไม่ได้รับความร่วมมือในที่สุด

๒) มื้อคดี ความไม่เป็นกลางในการทำงาน เพราะเห็นประโยชน์พวกพ้องที่ช่วยเหลือตนเองเป็นสำคัญ (ฉันทาคติ) และไม่เอื้อประโยชน์ที่พึงเกิดขึ้นกับประชาชนในหมู่บ้าน เพราะบางกลุ่มไม่เป็นฝ่ายสนับสนุนลงคะแนนเสียงให้ (โทสาคติ) ส่งผลให้เมื่อมีกิจกรรมที่มีของแจกหรือหาไปท่องเที่ยว กลุ่มที่สนับสนุนผู้นำใหม่มักจะได้รับข้อมูล ข่าวสาร และได้รับเข้าร่วมกิจกรรมก่อนเสมอ หรือมีการปิดบังข้อมูลที่เป็นประโยชน์ไว้เฉพาะกลุ่มของตน

๓) ยึดอำนาจ เกิดจากกลุ่มผู้นำเดิม และผู้ที่เคยสนับสนุนผู้นำเดิม ไม่ยอมรับผลการเลือกตั้ง แต่พยายามเข้าแทรกแซงการทำงานของผู้นำใหม่ เมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนกลุ่มผู้นำเก่าก็จะเข้าไปมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ เหมือนว่าดำรงตำแหน่งหน้าที่ เป็นเหตุให้ผู้นำใหม่ไม่เข้าไปร่วมกิจกรรม จากแรกๆ ยังมาร่วมกิจกรรมบ้าง แต่เมื่อมาแล้วทุกครั้งโดนแทรกแซง ก็เพิกเฉยและละเลยในการปฏิบัติที่สมควรแก่ตำแหน่งที่ได้รับ ด้วยคิดว่า ก็อยากทำแทนก็ให้ทำให้ตลอด ส่งผลให้ประชาชนในชุมชนเดือดร้อนจากการไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยราชการ หรือรู้แต่ก็ไม่ทันท่วงที ทำให้ส่วนรวมเสียโอกาสอยู่บ่อยครั้ง

๔) ขาดภาวะผู้นำ ผู้นำชุมชนกลับละเลยในการปฏิบัติหน้าที่ ส่งผลเสียให้กับชุมชนบ่อยครั้ง ทำให้ประชาชนในชุมชนต่างหากกันหมดความคาดหวังจะได้รับประโยชน์จากการที่ตัดสินใจเลือกตัวแทนชุมชน ให้เป็นกระบอกเสียงต่างๆ ไปสู่หน่วยงานราชการ จนขยายวงกว้างออกไป ประกอบกับการทำงานที่ผิดพลาดบ่อยครั้ง กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารไม่ทันท่วงที ยิ่งส่งผลให้ประชาชนหมดความเชื่อถือศรัทธาในตัวผู้นำชุมชนมากยิ่งขึ้น

สรุป ได้ว่าปัญหาในส่วนของผู้นำชุมชนทั้ง ๔ ประการข้างต้น เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ชุมชนขาดความสามัคคี เกิดความขัดแย้งในกรณีต่างๆ เกิดขึ้นมากมายบ่อยครั้ง ยิ่งปัญหาต่างๆ ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง เท่ากับเป็นการจุดชนวนความขัดแย้งในวงแคบๆ ให้ขยายวงกว้างออกไป เกิดมีความร่วมกลุ่มบุคคลที่มีแนวร่วมเดียวกันให้แบ่งฝ่าย จากการมองเห็นปัญหานี้ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่าวิธีการของผู้นำชุมชนที่ได้นำไปใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ได้มีปัญหาคือปัญหามีในส่วนของผู้ที่ควรนำหลักธรรมเข้ามาเป็นส่วนเสริมให้ผู้นำมีความน่าเชื่อถือ สร้างศรัทธาได้ ดังจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

๓.๒.๒ หลักธรรมที่ช่วยแก้ไขปัญหาล้วนในส่วนของผู้นำ

จากการศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุในตัวของผู้นำชุมชน ที่ส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดความสามัคคีในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี เกิดจากผู้นำหลายประการ เมื่อผู้นำยังมีทฐิเห็นแก่พวกพ้องของตนเอง ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่พึงมีแก่ส่วนร่วม ชุมชนมาก่อน ยิ่งส่งผลให้ประชาชนขาดความเคารพ ศรัทธาในตัวผู้นำ จึงเป็นการยากอย่างยิ่งที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากประชาชนที่จะมาเข้าร่วมทำกิจกรรม มื้อคดี ส่งผลเสียต่อวิธีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ได้อย่างเป็นกลาง จึงไม่เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากประชาชน เพราะการสื่อสารบกพร่องตั้งแต่ผู้ส่งสารขาดความเป็นกลาง ในการที่จะถ่ายทอดข้อมูลอย่างจริงใจ ไม่ปกปิด บิดเบือนต่อประชาชน ยึดอำนาจเป็นผลเสียอย่างยิ่งต่อชุมชน เพราะผู้นำคิดว่าตนเองมีอำนาจเบ็ดเสร็จ ในการจัดกิจกรรมทุกอย่าง จนบ่อยครั้งละเลยหน้าที่ ด้วยคิดว่าตนไม่อำนาจ ไม่มีใครกล้ามาท้าทาย หรือต่อกรกับอำนาจในมือระบบการตรวจสอบของประชาชนที่มีต่อตัวผู้นำจึงสูญเสียความเป็นกลางไป จากความกลัวต่ออำนาจ

ของผู้นำชุมชน และขาดภาวะผู้นำ จึงเป็นการยากอย่างยิ่งที่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้น เมื่อประชาชนไม่เคารพ ศรัทธา เชื่อมั่นในตัวของผู้นำ เมื่อประชาชนไม่สามารถคาดหวังสิ่งใดได้จากผู้นำชุมชนแล้ว ความร่วมมือใดๆ จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยจากกิจกรรมที่จัดขึ้น

จากการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของตัวผู้นำทำให้เห็นว่า บุคคลในฐานะผู้นำขาดวิถีแห่งการดำรงตนตามหลักพรหมวิหารธรรม^{๓๑} เป็นธรรมในส่วนของผู้ใหญ่ที่ควรมี ๔ ประการ คือ

- ๑) เมตตา แปลว่า ความรักใคร่ปรารถนาจะให้เขาเป็นสุข
- ๒) กรุณา แปลว่า ความสงสารปรารถนาจะให้เขาพ้นทุกข์
- ๓) มุทิตา แปลว่า ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดีด้วยความจริงใจ
- ๔) อุเบกขา แปลว่า ความวางเฉย เมื่อเห็นผู้อื่นผิดพลาดไม่ซ้ำเติม

เมตตาจึงเป็นองค์ธรรม เรียกว่า เมตตาพรหมวิหาร จึงเป็นหลักธรรมช่วยสนับสนุนส่งเสริมภาวะผู้นำให้มีความประพฤติเกื้อกูลเป็นลักษณะ มีการน้อมนำเข้าไปเกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้อื่นเป็นนิจ เป็นให้เกิดความรัก ความศรัทธาต่อผู้พบเห็น

ลักษณะของความกรุณา ช่วยส่งเสริมภาวะผู้นำในด้านทำให้เป็นคนเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ได้ จิตใจกว้างขวางเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ บำเพ็ญประโยชน์ สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามแก่คนอื่นและสังคม

มุทิตา จะเป็นเครื่องกำบังลดแรงปะทะ ขจัดปัญหาความอิจฉา ริษยาในส่วนของผู้นำไม่ให้เกิดความยึดติดในพวกพ้อง ด้วยการเข้าไปแสดงความยินดีอย่างจริงใจ ต่อประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนอย่างไม่แบ่งฝ่าย ทำให้ลดช่องว่างของความบาดหมางลงได้ เพราะการเข้าไปแสดงความยินดีด้วยความจริงใจ จะทำให้เกิดการพูดคุย และสุดท้ายนำไปสู่การให้อภัยซึ่งกันและกัน

ในส่วนของอุเบกขา ในบริบทนี้ไม่ใช่เป็นการวางเฉยต่อผู้อื่น แต่เป็นการวางเฉยต่ออำนาจแห่งอคติของตนเอง ไม่ให้อคติมีอำนาจเหนือหน้าที่ที่พึงกระทำของผู้นำชุมชน กล่าวคือ เมื่อลูกบ้านประสบปัญหา ก็ใช่ว่านิ่งเฉยไม่ดูค้าย ในทางตรงข้ามต้องเข้าไปแสดงออกถึงไมตรีจิต ปลอดภัยให้กำลังใจในสิ่งที่ทุกฝ่ายกระทำผิดพลาด ควรเป็นเหมือน ตัวประสาน รอยร้าวจากเหตุการณ์ที่ผิดพลาดเรียนรู้ไปด้วยกัน ก็จะทำให้ประชาชนยอมรับและเปิดใจกว้าง หันกลับมาให้ความเชื่อถือศรัทธาในตัวผู้นำชุมชนมากขึ้น

จากการวิเคราะห์องค์ธรรมตาม “หลักพรหมวิหารธรรม” ทำให้เกิดหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธจากการประยุกต์หลักเมตตาและกรุณา ประเด็นสำคัญของการประยุกต์หลักธรรมก็คือ ภาวะผู้นำต้องมีทั้งความเมตตาและความกรุณา ด้วยว่า ผู้นำเมื่อสามารถที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ยากได้ แต่ไม่แสดงความกรุณาออกมาก็ไม่เป็นผล เช่น พบเห็นคนตกน้ำน่าเป็นอันตรายแก่ชีวิต ตนช่วยได้แต่ไม่ช่วย หรือพบผู้เจ็บป่วยไม่มีผู้อุปถัมภ์ ตนผ่านไปพบเข้าก็ไม่ชวนช่วยช่วยเหลือ เป็นต้น ผู้นำนั้นได้ชื่อว่า คนใจดำ มีแต่เอาเปรียบ หวังแต่เพียงจะได้รับจากผู้อื่น ไม่คิดที่จะช่วยเหลือ แบ่งปันแก่ผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่น ช่วยเหลือสังคม เป็นพื้นฐานที่สำคัญของท่านผู้ปกครอง ผู้มีอำนาจ หรือผู้นำประเทศ ไม่ควรละเลย

^{๓๑} อ่างแล้ว

กล่าวโดยสรุป “พรหมวิหารธรรม” จัดได้ว่าเป็นหลักที่มีส่วนช่วยส่งเสริมภาวะผู้นำเหมาะสมนำมาปรับประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมได้ทั้งแบบ “เชิงรุก” และ “เชิงรับ” ที่เป็นพื้นฐานสำคัญ และเป็นหลักการที่ผู้นำต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นใน “หัวใจ” มิฉะนั้นแล้ว “ผู้นำที่ไร้พรหมวิหารธรรม” ก็ไม่ต่างอะไรจาก “มิดที่ไร้ฝัก” หรือ “ระเบิดที่ไร้สลักนรภัย” ซึ่งอาจก่อผลเสียแก่หน้าที่การงานของตนเอง และประโยชน์พึงมีต่อส่วนร่วม สถานการณ์ต่างๆ ที่ผู้นำต้องเข้าไปมีบทบาทหรือมีหน้าที่เกี่ยวข้องแล้ว ความศรัทธาและความเชื่อมั่นในภาวะของผู้นำจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มี “พรหมวิหารธรรม”

๓.๒.๓ สภาพปัญหาและสาเหตุในส่วนของภาคประชาชน

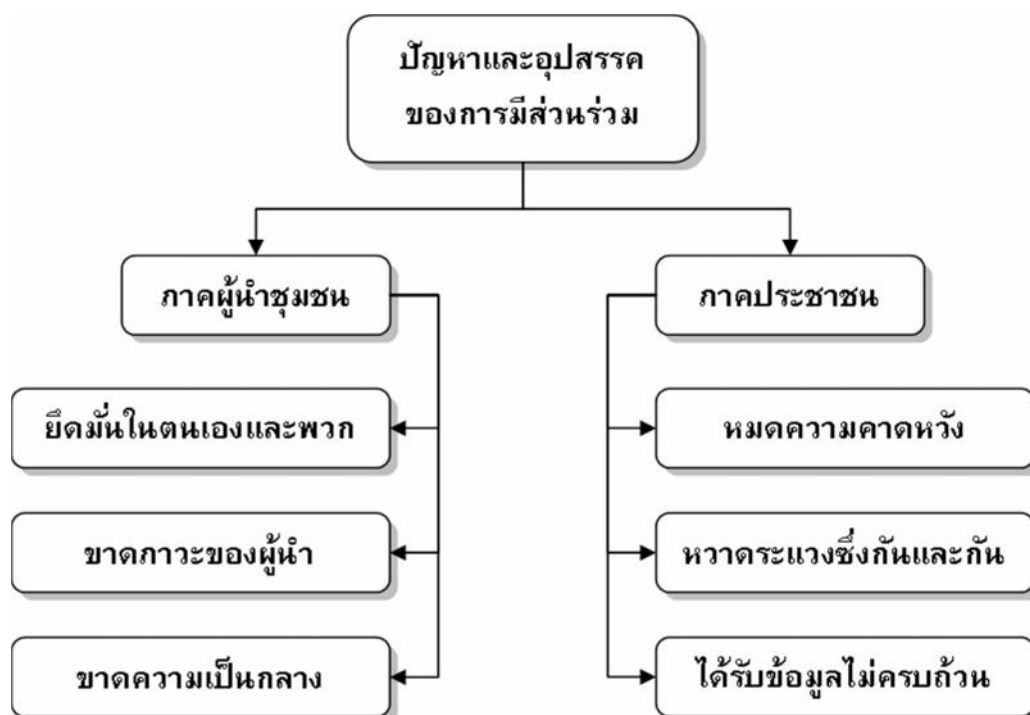
ในส่วนของสภาพปัญหาของภาคประชาชน มีพบว่าประเด็นที่น่าสนใจคือ ประชาชนคาดหวังในการให้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐผ่านตัวแทนชุมชน แต่เพราะการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง มีการประชาสัมพันธ์น้อยมาก ทำให้ประชาชนไม่ทราบข่าวสาร หรือทราบแบบใกล้เคียงจัดกิจกรรมทำให้ติดภาระอื่นไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้ บ่อยครั้งเข้าทำให้หมดความคาดหวังจากการทำหน้าที่ของตัวแทนภาครัฐ ส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นตามมาอีกมากมาย จากการสภาพปัญหาในภาคประชาชน ปัญหาและอุปสรรคคือ

ก) ประชาชนหมดความคาดหวัง เพราะไม่ได้ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตัดสินใจ และร่วมตรวจสอบ จึงเบื่อนายที่จะให้ร่วมมือในการทำกิจกรรมที่ภาครัฐหรือตัวแทนจัดขึ้น

ข) หวาดระแวงซึ่งกันและกัน เพราะผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ตกอยู่ในกลุ่มพวกพ้องของผู้มีอำนาจบางกลุ่ม ส่งผลให้ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ตนเองมองว่าทำไปแล้วผลประโยชน์จะเกิดแก่บุคคลเพียงบางกลุ่มเท่านั้น

ค) ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับไม่ครบถ้วน เกิดจากการแบ่งฝ่ายแข่งขันกันของผู้นำชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งฐานอำนาจของตนเองและพวกพ้อง ส่งผลให้ยังเกิดความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ทีวีความขัดแย้งจนไม่สามารถทำกิจกรรมด้วยความสามัคคีได้

ดังปรากฏตามแผนภูมิ ๓.๕ ต่อไปนี้

แผนภูมิ ๓.๕ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ (สรุปโดยผู้วิจัย)

๓.๒.๔ แนวทางการแก้ไขปัญหาและสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

จากปัญหาและอุปสรรคข้างต้น จะนำไปให้เห็นแนวทางการแก้ไขปัญหา และการสร้างการมีส่วนร่วมต้องเกิดขึ้นจากเครื่องมือที่ใช้ในการหาทางออกร่วมกันนั้นประกอบด้วยชุดวิธีใหญ่ๆ ๒ ชุด กล่าวคือ การสร้างการกระบวนกรมีส่วนร่วมให้กับประชาชน และการสร้างการมีส่วนร่วมในรูปแบบของกิจกรรมจากผู้นำชุมชน

๓.๒.๔.๑ การสร้างกระบวนกรมีส่วนร่วม

“การสร้างกระบวนกรมีส่วนร่วม” นับได้ว่าเป็น “หัวใจ” ของความสำเร็จเบื้องต้นในการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี เนื่องจากกระบวนกรนี้เป็นส่วนช่วยให้ทุกภาคส่วนได้เข้าใจซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น เริ่มต้นจากการพบปะพูดคุยกันในโอกาสต่างๆ นับเป็นก้าวแรกที่ได้แสวงหาทางออกร่วมกัน โดยให้ทุกฝ่ายได้แสดงความต้องการ หรือทางออกของความขัดแย้งว่า ความคาดหวังของประชาชนต่อกิจกรรมชุมชนเป็นอย่างไร ทำอย่างไรประชาชนจึงจะได้รับข้อมูลข่าวสารจากทางราชการได้อย่างครบถ้วนทันเหตุการณ์

นอกจากนั้นแล้ว กระบวนกรในการร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผลประโยชน์ จากการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมอย่างไร เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างสูงสุด เพื่อลดปัญหาด้านความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน หวาดระแวงกัน และลดการกล่าวโทษกันเอง เมื่อเกิดข้อผิดพลาดจากการดำเนินงานของกิจกรรมที่ได้ร่วมกันจัดขึ้นในชุมชน

ประเด็นที่สำคัญก็คือ กระบวนกรมีส่วนร่วมของประชาชนที่มุ่งเน้นการปลูกสำนึก รักบ้านเกิด สร้างความสามัคคีในการทำกิจกรรม เล็งเห็นประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

พวกพ้อง และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาที่ได้จัดขึ้น เพื่อปลูกจิตสำนึกคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตนเอง แล้วนำคุณธรรมไปใช้ในการทำหน้าที่ของตนเอง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดเป็นชุมชนสันติสุข^{๓๒}

๓.๒.๔.๒ การสร้างการมีส่วนร่วมในรูปแบบกิจกรรมจากผู้นำชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การสร้างการมีส่วนร่วมในประเด็นนี้ ผู้นำชุมชนในฐานะที่เป็นผู้ได้รับความไว้วางใจ รับฝากความหวังจากประชาชนในชุมชน ช่วยเป็นกระบอกเสียง เพื่อนำความเจริญ สร้างประโยชน์ต่างๆ ที่พึงจะได้รับจากทางราชการ และหน่วยงานเอกชนมอบให้อย่างเต็มที่ เพราะ “กิจกรรม” เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงประสานประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้เข้ามาร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะต่างๆ^{๓๓} ซึ่งกิจกรรมที่โดดเด่น และมีผลในเชิงบวกต่อการสร้างการมีส่วนร่วม นั้น ประกอบไปด้วยกิจกรรม ดังต่อไปนี้

ก) การสงฆ์พระ รตน้าขอพรผู้ใหญ่ จัดได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกคุณธรรม ด้านความเคารพผู้อาวุโส มีความกตัญญู^{๓๔} ซึ่งกิจกรรมนี้ได้จัดขึ้นภายในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์^{๓๕} ซึ่งพระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของชุมชน ปลูกฝังคุณธรรม และให้การอนุเคราะห์ในพิธีกรรมทางศาสนาของผู้คนในชุมชน และผู้อาวุโสในชุมชนเป็นผู้ที่รักและเคารพด้วยความเป็นผู้มีประสบการณ์ ด้วยประเพณีและวัฒนธรรมของคนไทยแล้วจะเคารพเชื่อฟังคำสอนของผู้ใหญ่เป็นสำคัญ ซึ่งรูปแบบของกิจกรรมนี้จึงส่งเสริมความสามัคคี และง่ายต่อการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับทุกคนในชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรม^{๓๖}

ข) กิจกรรมกีฬาชุมชน จัดได้ว่าเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ได้รับความร่วมมือในส่วนของกลุ่มเยาวชน^{๓๗} โดยมีวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ดังนี้ ๑) เพื่อส่งเสริมสุขภาพ ความแข็งแรงทางร่างกายให้กับเยาวชน และประชาชนในชุมชน ๒) เพื่อส่งเสริมความมีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย เคารพกฎกติกา ๓) เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยใช้กิจกรรมกีฬาเป็นสื่อสัมพันธ์ ๔) เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เยาวชน และประชาชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด และ ๕) เพื่อให้เยาวชน และประชาชนในชุมชนห่างไกลจากสิ่งเสพติด และอบายมุข^{๓๘}

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว กิจกรรมกีฬาชุมชนมีส่วนช่วยในการสร้างความสามัคคีในชุมชน สร้างเยาวชนให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องของการรู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย ได้เพื่อนใหม่

^{๓๒} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ประชาสิริ แสงเหลือ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ต.ไม้ดัด, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๓๓} อ้างแล้ว.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นางบุญส่ง เชื้อกุล, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๓๕} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ปรีชา หิมดี, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒ ต.สิงห์, (๑๖ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ รัชฎาวงษ์, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๓๗} สัมภาษณ์ นางนิภารัตน์ จ้อยง, พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพต.สิงห์ (สาขาวัดน้อยนางหงษ์), (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๓๘} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ปรีชา หิมดี, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒ ต.สิงห์, (๑๖ มกราคม ๒๕๕๘).

เกิดจากการมีความสนใจในกีฬาชนิดเดียวกัน เกิดเป็นสังคมที่น่าอยู่มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด มีสุขภาพที่แข็งแรง ห่างไกลจากสิ่งเสพติด และอบายมุข

ค) กิจกรรมอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สร้างจิตอาสาให้กับชุมชน มุ่งเน้นให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการให้บริการด้านงานสาธารณสุขชุมชน เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกันของคนในชุมชนจากการได้รับการบริการด้านการสาธารณสุข เช่น คัดกรองเบาหวาน ความดัน ให้ความรู้เรื่องไข้เลือดออกและวิธีป้องกันยุงลายซึ่งเป็นพาหะนำโรค สร้างเครือข่ายให้กำลังใจเพื่อเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียง ส่งเสริมให้มีการบรรยายธรรมะ “จิตสบาย กายเป็นสุข ห่างทุกข์จากโรคภัย”^{๓๙}

จะเห็นได้ว่า กิจกรรมอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน มีส่วนช่วยสร้างความรักความเข้าใจอันดีต่อกัน^{๔๐} ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้คนในชุมชน ถึงแม้ว่าการช่วยเหลือจะทำให้กับผู้ที่ไม่รู้จักกันอย่างลึกซึ้งมาก่อน แต่ส่งผลทางด้านจิตใจของผู้ป่วย และญาติผู้ป่วย ประหนึ่งว่าอาสาสมัครเหล่านั้นเหมือนญาติที่คอยดูแล ห่วงใยกันอย่างดี^{๔๑} จึงส่งผลในเชิงบวกเมื่อมีเหตุการณ์ความขัดแย้ง ก็สามารถที่จะลดแรงปะทะจากความมีน้ำใจที่เคยมีให้กัน หรือเคยได้รับจากการเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน จัดได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ให้ผลทางด้านความสัมพันธ์ได้อย่างดี

๓.๓ สรุป

ดังที่ได้กล่าวไว้ในช่วงต้นของบทนี้ว่า กิจกรรมของภาครัฐ และเอกชนจัดขึ้นมีความแตกต่างต่อความสนใจและการให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมอย่างไร จากการศึกษาพบว่ากิจกรรมที่จัดโดยภาครัฐ และเอกชนมีจุดรวม และจุดต่างกัน ที่ส่งผลให้ประชาชนในชุมชนให้ความสนใจและให้ความร่วมมือ ดังนี้

จุดรวม ของความสนใจและให้ความร่วมมือในกิจกรรม คือ

- ๑) กิจกรรมที่จัดขึ้นมุ่งเน้นถึงความกตัญญู
- ๒) กิจกรรมเป็นไปเพื่อความสนุกสนาน เช่น มีดนตรี เป็นต้น
- ๓) กิจกรรมที่เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชน
- ๔) กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น กีฬาพื้นบ้าน ฟุตบอล ตะกร้อ เป็นต้น
- ๕) กิจกรรมเกี่ยวกับความเชื่อของคนในชุมชน
- ๖) กิจกรรมที่มีของแจก รางวัล หรือชิงโชค

จุดต่าง ของความสนใจและให้ความร่วมมือในกิจกรรมภาครัฐและเอกชน คือ

- ๑) กิจกรรมที่มีผลประโยชน์เกิดแก่บุคคลบางกลุ่ม

^{๓๙} สัมภาษณ์ นางนิภารัตน์ จุ้ยคง, พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพต.สิงห์ (สาขาวัดน้อยนางหงษ์), (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๔๐} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ประชาสิริ แสงเหลือ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ต.ไม้ดัด, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๔๑} สัมภาษณ์ นางนิภารัตน์ จุ้ยคง, พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพต.สิงห์ (สาขาวัดน้อยนางหงษ์), (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

- ๒) กิจกรรมที่คู่กรณีจัดจะได้รับความร่วมมือเฉพาะพวกพ้องของตนเอง
- ๓) กิจกรรมที่มีการปกปิดข้อมูลไว้เฉพาะพวกพ้องตนเอง
- ๔) กิจกรรมที่ขาดการมีส่วนร่วมของคู่กรณีในร่วมวิเคราะห์ แบ่งปัน หรือ แลกเปลี่ยนข้อมูล หรือข้อเท็จจริงระหว่างกัน
- ๕) กิจกรรมที่ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในตัวผู้จัดกิจกรรม
- ๖) กิจกรรมที่กลุ่มบุคคลหรือผู้มีอำนาจ พยายามที่จะใช้อำนาจเข้าไปบีบบังคับ จนเกิดความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม

เมื่อกล่าวถึง “เหตุปัจจัยภายใน” ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง จนเป็นเหตุให้เกิดปัญหาด้านการสร้างการมีส่วนร่วม สิ่งที่เราเห็นได้อย่างเด่นชัด คือ “ตัณหา ทิฐิ มานะ หรือ อยากได้ อยากใหญ่ ใจแคบ” จากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต จากการทำการเกษตร เป็นระบบอุตสาหกรรม วิถีชีวิตแบบคนเมืองเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในชุมชน ทำให้วิถีชุมชนแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีให้เห็นน้อยลง ผู้คนส่วนใหญ่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมาก่อนประโยชน์ส่วนร่วม ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ตามมา

ในขณะเดียวกัน “เหตุปัจจัยภายนอก” ได้แก่ การปกปิดข้อมูลข่าวสาร การแบ่งผลประโยชน์ไว้เพียงเฉพาะบางกลุ่ม ที่สำคัญผู้นำชุมชนยังมีผลต่อการชี้นำแนวคิดต่อชุมชน มากกว่าที่ชุมชนทำการคิดเอง อีกทั้งยังแฝงไปด้วยความยึดมั่นในการแบ่งฝ่ายของผู้นำชุมชนเดิม กับผู้นำชุมชนใหม่ทำให้เกิดความขัดแย้งที่ขยายตัวขึ้น จนทำให้ชุมชนขาดความสามัคคีและมีแนวโน้มที่จะขยายความรุนแรงมากขึ้น

จากข้อมูลที่ได้ศึกษาลงพื้นที่ชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ สะท้อนให้เห็นมูลเหตุปัจจัยของความขัดแย้ง วิธีการจัดการความขัดแย้งที่ผ่านมาทำไมจึงไม่ประสบผลเท่าที่ควร ประเด็นสำคัญคือความสัมพันธ์ในชุมชนและการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์นั้นเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อผู้วิจัยจะได้นำมาเสนอประยุกต์แนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งเชิงพุทธควรจะมีแนวทางวิธีการหรือรูปแบบใดที่จะทำให้นอกจากเป็นแนวทางการจัดการความขัดแย้งของชุมชนแล้ว ยังสามารถนำพาชุมชนให้เกิดความรักสามัคคีเพิ่มมากขึ้นอันเป็นผลพวงจากการจัดการความขัดแย้ง โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการใช้หลัก “มรรคมืองค์ ๘” เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งจะนำเสนอรายละเอียดในบทต่อไป

บทที่ ๔

การประยุกต์แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีชุมชน

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ฐานขององค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในบทที่ ๒ และ บทที่ ๓ มาวิเคราะห์ โดยงานวิจัยในบทนี้ มีขั้นตอนการวิจัยเริ่มจาก ขั้นวิเคราะห์ปัญหา ขั้นหาสาเหตุของปัญหา ขั้นกำหนดเป้าหมายเพื่อนำหลักการ แนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วม มาหลอมรวมกับ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะมีส่วนส่งเสริม สนับสนุน และเป็นแรงเสริมให้แนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมมีความแข็งแรง จนเกิดเป็นรูปแบบแนวคิด และหลักการการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ไปประยุกต์ในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีชุมชนวัดน้อยนางหงส์ จังหวัดสิงห์บุรี แบบยั่งยืนตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงขั้นตอนสุดท้ายผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและได้วิเคราะห์ไว้ดังนี้

๔.๑ การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ

เมื่อศึกษาสภาพปัญหาและการมีส่วนร่วมของชุมชนวัดน้อยนางหงส์แล้ว ผู้วิจัยได้พบประเด็นสำคัญคือ ความสัมพันธ์ในชุมชนและการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งและความสามัคคีของชุมชนวัดน้อยนางหงส์ ที่ผ่านมานั้น ยังไม่ประสบผลสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้นำมาเสนอการประยุกต์แนวทางการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ในการจัดการความขัดแย้งมุ่งเน้นการสร้างสามัคคีชุมชนวัดน้อยนางหงส์ โดยนำเสนอรูปแบบการใช้หลัก “มรรคมืองค์ ๘” เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อใช้เป็นแนวทางการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ให้สามารถนำพาชุมชนให้เกิดความรักสามัคคีเพิ่มมากขึ้นอันเป็นผลพวงจากการจัดการความขัดแย้ง ทั้งในส่วนรูปแบบของผู้นำชุมชน และในส่วนของภาคประชาชน ดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในส่วนของผู้นำชุมชน

จุดสำคัญของการประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ผู้วิจัยพบแล้วว่า ปัญหาและสาเหตุในส่วนของผู้นำชุมชน ต่อหลักการมีส่วนร่วมในการสร้างความสามัคคีในชุมชน ว่าเกิดขึ้นด้วยเหตุของตัวผู้นำ ขาดภาวะของผู้เป็นที่ดี มีอคติ ยึดติดในอำนาจ และมีทิฐิ ผู้วิจัยวิเคราะห์แล้วพบว่า หลักธรรมที่มีส่วนช่วยส่งเสริมให้ผู้นำเกิดภาวะของผู้เป็นที่ด้วย “พรหมวิหารธรรม” ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นการปรับประยุกต์หลักธรรมในหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ในส่วนของการแก้ไข “เหตุปัจจัยภายใน” ที่เกิดขึ้นจากตัวผู้นำชุมชน

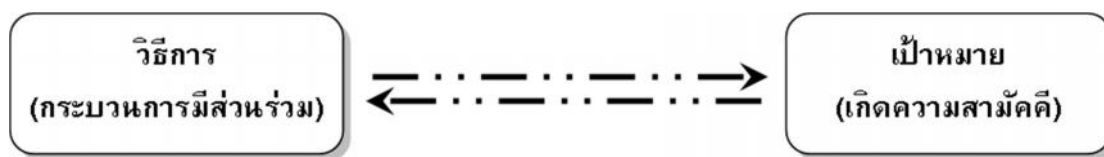
บทบาทสำคัญของผู้นำชุมชนที่เป็นผู้ดำเนินการหลักในการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยรับนโยบายจากทางราชการ หรือเป็นผู้ประสานงานจากหน่วยงานเอกชน เพื่อช่วยนำประชาชนเข้าร่วม

กิจกรรมต่างๆ แม้จะพบหลักการแก้ไขปัญหาในส่วนของตัวผู้นำแล้ว ผู้วิจัยยังเล็งเห็นว่า ในส่วนของวิธีการทำงานของผู้นำต้องมีการปรับตัวด้วยหลักธรรมที่จะมีส่วนช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนมั่นคง แม้ว่าจะเป็นผู้นำแต่รูปแบบการทำงานจะยังคงไม่เปลี่ยน เพื่อป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือ ผู้นำเก่ายังคงยึดอำนาจของตนเองไว้ และ ผู้นำใหม่เพื่อสร้างฐานอำนาจฝ่ายตนแข่งขัน จึงต้องนำผลประโยชน์มาตอบแทนให้กับพวกพ้องของตนเอง จนกลายเป็นวงจรเดิมที่หมุนเวียนไม่ได้รับการแก้ไข แต่หากสามารถปรับประยุกต์ในกระบวนการการทำงานอย่างเป็นระบบ ด้วยหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ จะตัดปัญหาจากตัวผู้นำชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะเป็นการให้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนจากทุกฝ่ายร่วมกัน

เมื่อกล่าวถึง การสร้าง “เหตุปัจจัยภายนอก” ให้กับผู้นำชุมชน ได้สร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมอย่างเต็มที่ เต็มใจ และเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น หลักธรรมที่จะช่วยสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นได้ จำต้องสร้างความเห็นที่ถูกต้องให้เกิดมีในใจของผู้นำชุมชนก่อน ด้วย “สัมมาทิฐิ (Right View: Rv)” นี้เอง จะเป็นเหมือนองคพายพ ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนต้องนำหลักธรรม “มรรคมีองค์ ๘” มาปรับประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิด “มัชฌิมาปฏิปทา” ซึ่งหมายถึง “แนวคิดที่เป็นกลาง หรือแนวคิดแบบธรรม” ซึ่งในความหมายของผู้วิจัยมุ่งเน้นนำเสนอ “แนวความคิดที่เป็นกลาง^๑” ที่อยู่เหนือภาวะ หรือลักษณะของความเป็นคู่ ซึ่งเป็นหน่วยความคิดที่สามารถเชื่อมโยงจุดเด่น หรือมองหาคูตรงของแนวคิดต่างๆ ให้อยู่ร่วมกันได้ และทำงานร่วมกันได้อย่างสอดคล้องประสาน ซึ่งต้องไม่เป็นแนวคิดที่เอนเอียงไปหากลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือคู่กรณีใดคู่หนึ่ง แต่ต้องเป็นแนวคิดที่อยู่เหนือแนวคิดที่กำลังขัดแย้งกันอยู่ เช่น เลือกกับไม่เลือก ชอบกับชัง ได้กับไม่ได้ ดำเนินการกับล้มโครงการ หรืออีกนัยหนึ่ง อาจเรียกว่า “แนวความคิดที่สาม” อันเป็นปรับประยุกต์เป็นหลักการที่อยู่เหนือหลักการที่ปฏิบัติอยู่เดิมซึ่งกำลังขัดแย้งกันอยู่

ฉะนั้น การที่จะได้มาซึ่ง “แนวคิดแบบธรรม” หรือ “แนวความคิดที่สาม” นี้ ผู้วิจัยเห็นว่าต้องอาศัยกระบวนการ “สนทนาประชาชน” หรือ “สุนทรีสนทนา” เพื่อสร้างเกณฑ์ชี้วัด หรือหามาตรฐานจากประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา กฎหมาย ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน วัดน้อยนางหงษ์ และเข้ากับลักษณะของผู้นำชุมชน ประเด็นสำคัญจึงขึ้นอยู่กับการ “เป้าหมาย และวิธีการ” ดังแผนภูมิ ๔.๒ ต่อไปนี้

^๑ สมภาร พรหมทา ได้แยกอธิบายคำว่า “ทางสายกลาง” เป็น ๒ นัย คือ ทางสายกลางทางอภิปรัชญา และทางสายกลางทางจริยศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์ โดยมีข้อเสนอที่น่าสนใจเกี่ยวกับทางสายกลางทางอภิปรัชญา คือ (๑) หลักสายกลางคือ หลักที่พยายามมองหารายละเอียดของความจริงเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ อย่างรอบคอบ และรอบด้านที่สุด (๒) แนวคิดที่สืบทอดคือ แนวคิดที่ไม่พยายามมองหารายละเอียดในเรื่องต่างๆ เกินจากความจริงที่ตนเชื่ออยู่ และยืนยันว่าแนวคิดนั้นเพียงอย่างเดียว โดยมองว่าแนวคิดอื่นๆ ผิดพลาด ดูรายละเอียดใน สมภาร พรหมทา, “กิน: มุมมองของพุทธศาสนา”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖): หน้า ๕๐-๕๗.

แผนภูมิ ๔.๑ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการ กับ เป้าหมาย (สรุปโดยผู้วิจัย)

จะพบว่า การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในส่วนของผู้นำชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการสร้างความสามัคคีในชุมชน ในการจัดการ หรือลดความขัดแย้งจะต้องตอบให้ก็คือ

๑) **เป้าหมาย (เกิดความสามัคคี)** ในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ หรือกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการเดินไปสู่จะหมายเดียวกันหรือไม่ มีเป้าหมายใดที่ต้องการแตกต่างกัน หรือว่าจะผ่อนปรนเป้าหมายที่แตกต่างกันแล้วไปยึดจุดรวมที่ยอมรับกันได้หรือไม่ และหากยังมีกลุ่มใดปฏิเสธก็จำเป็นต้องให้แต่ละกลุ่มกลับไปค้นหาคำตอบอีกครั้ง แต่คราวใดที่แต่ละกลุ่มมองว่า มีบางจุดที่สามารถหาทางออก หรือพูดคุยกันได้กระบวนการต่อมาจึงเกิดขึ้น

จากการลงพื้นที่ ผู้วิจัยพบว่าผู้นำชุมชนหลายท่าน ได้มีมุมมองเป้าหมายมุ่งเน้นที่ความสามัคคีของคนในชุมชนเป็นทุนเดิม และได้เห็นความเปลี่ยนแปลงว่า ผู้นำชุมชน ตลอดจนผู้อาวุโสในชุมชนเริ่มมีการปรับทัศนคติของตนเอง เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันคือ ความสามัคคี หลังจากได้รับการซักถาม พูดคุย และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยการแทรกเสริมหลักสังคหวัตถุธรรม และ พรหมวิหารธรรม ระหว่างการพูดคุย ดังนี้

(๑) **การให้** จะเห็นได้ว่าผู้นำชุมชนวัดน้อยนางหงษ์เข้าใจว่า การให้นั้นไม่จำเป็นต้องให้ในด้านวัตถุ คือ เป็นสิ่งของ หรือเงินทองเพียงอย่างเดียว แต่เพียงแค่เกิดการแบ่งปันในด้านวาจา คือ พูดด้วยคำสุภาพ รับฟังความคิดเห็น สามารถเป็นความหวาดระแวง เป็นความไว้วางใจได้ไม่ยากในด้านสติปัญญา คือ การมอบความรู้ ให้การแนะนำ สนับสนุน ส่งเสริมในสิ่งที่ชุมชนต้องการ ซึ่งผู้นำชุมชนหาได้ง่ายจากนโยบายหน่วยงานภาครัฐ โดยเริ่มต้นเพียงการเขียนโครงการ หรือทำหนังสือขอความสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานต้นสังกัด^๒

(๒) **การใช้วาจาที่สุภาพ** จะเห็นได้ว่าผู้นำชุมชนปรับเปลี่ยนการพูด ใช้คำที่สุภาพเป็นทางการมากขึ้น มีความอ่อนโยนในน้ำเสียง เปลี่ยนคำพูดเชิงลบเป็นคำพูดเชิงบวก เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างถูกต้องต่อประชาชนในชุมชน นางนิภารัตน์ จัยกง ได้เล่าให้ฟังว่า “ครั้งหนึ่งได้เคยประสานงานกับทางผู้ใหญ่บ้าน แต่การพูดคุยครั้งนั้นล้มเหลว เพราะท่านอารมณ์ไม่ดีเรื่องอะไรมาไม่ทราบ แต่หลังจากที่ได้รับฟังข้อเสนอแนะจากการแลกเปลี่ยนวิธีการทำงานร่วมกัน เห็นความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี คือ ผู้ใหญ่มักจะถามคุณหมอบว่า คุณหมอบคุยกับคนไข้ที่หงุดหงิดมาอย่างไร ซึ่งทำให้เห็นว่าการปรับตัวเข้าหาชุมชนมากขึ้น”^๓

^๒ สัมภาษณ์ นายวิทยา แสงทอง, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนบางระจันวิทยา, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^๓ สัมภาษณ์ นางนิภารัตน์ จัยกง, พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสิงห์ (สาขาวัดน้อยนางหงษ์), (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

(๓) **คำนึงถึงประโยชน์ส่วนร่วมเป็นสำคัญ** จะเห็นได้ว่าผู้นำชุมชนเริ่มมองหาแนวร่วมใหม่จากการจัดกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชนเป็นสำคัญ ลดความยึดมั่นในพวกพ้องของตนเองลง ถึงแม้ยังไม่หมดไปในทีเดียว แต่ก็ส่งสัญญาณในเชิงบวกให้กับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมมากขึ้นในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์^๔

(๔) **การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย** เมื่อถามถึงการวางตนเสมอต้นเสมอปลายจากการสัมภาษณ์ นายเหวียง แดงไทย พบว่า “จากการเข้าทำกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ สังเกตได้ชัดเจนว่า ผู้นำชุมชนวางตนคงเส้นคงวามากขึ้น เริ่มมองเห็นความตั้งใจดีมากขึ้น ไม่ใช่เพียงสนใจลูกบ้านเฉพาะในช่วงของการหาเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่ให้ความสำคัญในทุกๆ กิจกรรมของชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน โรงพยาบาล เมื่อทุกคนมองเห็นความตั้งใจของผู้ใหญ่ ต่างก็ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น”^๕

๒) วิธีการ (กระบวนการมีส่วนร่วม) จากการรับฟังความคิดเห็นผู้วิจัยสามารถสรุปวิธีการของผู้นำ ต้องตระหนักถึงแนวทางการสร้างวิธีการ หรือกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ จากการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่จะสามารถสร้างความเข้าใจต่อประชาชน อันจำเป็นต้องยึดหลัก **สังคหัตถุธรรม ๔ ประการ** เพื่อยึดเหนี่ยวใจซึ่งกันและกันไว้ คือ

(๑) กิจกรรมต้องมีความเป็นกลางต่อประชาชนผู้มาร่วมกิจกรรมอย่างเท่าเทียมกันทุกฝ่าย ไม่แบ่งแยกพวกพ้อง^๖ ต้องระลึกเสมอว่า การให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่กันและกัน เป็นข้อสำคัญ เพราะว่าทุกๆ คนย่อมต้องการความช่วยเหลือจากผู้นำในด้านต่างๆ อย่างเท่าเทียม^๗ ทั้งในด้านวัตถุ สิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภค ในด้านกำลังกาย ช่วยเหลือแนะนำ เป็นธุระจัดการเมื่อต้องติดต่อทางราชการ^๘ ในด้านวาจา พูดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ควรพูดจา ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ให้การแนะนำ อันจะส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งสามัคคี^๙

(๒) เมื่อต้องการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่างๆ การใช้วาจาที่สุภาพ ชัดเจน ครบถ้วนไม่ปิดบังอำพราง สร้างเวทีรับฟังความคิดเห็น ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล

^๔ สัมภาษณ์ นางบุญส่ง เชื้อกุล, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๘).

^๕ สัมภาษณ์ นายเหวียง แดงไทย, ผู้อาวุโสในหมู่บ้านตลาดโพธิ์ หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์, (๑๗ มกราคม ๒๕๕๘).

^๖ สัมภาษณ์ นางบุญส่ง เชื้อกุล, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๘).

^๗ สัมภาษณ์ นางลูกชิ้น ปั่นกล้า, ผู้อาวุโสในหมู่บ้านตลาดโพธิ์ หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^๘ สัมภาษณ์ นางนิภารัตน์ จุ้ยคง, พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสิงห์ (สาขาวัดน้อยนางหงษ์), (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^๙ สัมภาษณ์ นายวิทยา แสงทอง, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนบางระจันวิทยา, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

ข้อเท็จจริง และความเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจ^{๑๐} ในการจัดกิจกรรมต่างของทางหน่วยงานภาครัฐ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

(๓) ควรคำนึงถึงประโยชน์ส่วนร่วมเป็นสำคัญ มุ่งเน้นให้ชุมชนเข้มแข็ง^{๑๑} กิจกรรมใดที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้มุ่งเน้นเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน คือ สร้างความสามัคคีในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ สิ่งใดที่เป็นการสร้างความแตกแยกก็ควรรับนำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ทุกฝ่ายมุ่งเป้าหมายไปสู่ความสามัคคี

(๔) ต้องมีความเสมอต้นเสมอปลาย รักษาระเบียบวินัยอันดีที่ทุกคนยอมรับพึงปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสมกับตำแหน่งและความไว้วางใจที่ได้รับ และต้องปฏิบัติตนเองให้เกิดความเคารพนับถือจากประชาชนในชุมชน^{๑๒} ซึ่งต้องยึดหลัก **พรหมวิหาร ๔** อันเป็นธรรมประจำใจและกำกับความประพฤติให้คงเส้นคงวา ไม่ให้เกิดความลำเอียง อคติ อันเป็นเหตุบ่อนทำลายเป้าหมาย คือ ความสามัคคีในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์

สรุป บทบาทของผู้นำชุมชนในการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ จะเห็นได้จากการศึกษาพบว่าผู้นำชุมชนในยุคปัจจุบันขาดคุณธรรมที่พึงมีอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวศรัทธาของผู้คนในชุมชน ผลการศึกษาทำให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างเด่นที่แสดงออกมาทางสีหน้า แววตาจากการลงพื้นที่เข้าไปสัมภาษณ์พูดคุย ผู้นำในชุมชนจะกล่าวถึงผู้นำในอดีตดูจะเป็นเหมือนญาติผู้ใหญ่ที่ตนเองและครอบครัวให้การเคารพนับถือ เพราะประกอบด้วยคุณธรรมดังกล่าวข้างต้นมากมาย แต่เมื่อต้องพูดถึงผู้นำในปัจจุบัน กลับมีท่าทีตรงกันข้ามไม่กล้าเปิดเผย หรือไม่ยอมเข้าไปยุ่งเกี่ยวแม้แค่เพียงแสดงความคิดเห็นในด้านการทำงาน

เพื่อให้ผู้นำชุมชนกลับมามีบทบาทได้เทียบเท่ากับผู้นำชุมชนในอดีต จึงต้องนำหลักธรรมที่ผู้นำในอดีตมีมาปรับประยุกต์ให้ผู้นำในปัจจุบันเป็นผู้ที่มีบทบาท ดังนี้

๑) **ความเห็นที่ถูกต้อง** คือ มีสัมมาทิฐิ (Right View: Rv)

๒) **เหมือนเป็นญาติสนิท** คือ ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม (Holy Abiding: Ha)

๓) **ผูกมิตรไมตรีได้** คือ ครองตนด้วยสังคหวัตถุธรรม (Bases of Social Solidarity: Ss)

เพื่อให้จำได้ง่ายขึ้นผู้วิจัยนำเสนอเป็นรูปแบบบทบาทของผู้นำสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ (RvHaSs Model) ซึ่งแสดงเป็นรูปแบบวงจรดังแผนภูมิ ต่อไปนี้

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางบุญส่ง เชื้อกุล, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ รัชฎาวงษ์, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๑๒} อ้างแล้ว.

แผนภูมิ ๔.๒ บทบาทของผู้นำสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ (RvHaSs Model) (สรุปโดยผู้วิจัย)

๔.๑.๒ สรุปจากการศึกษาบทที่ ๓ ได้พบ **จุดรวม** ของความสนใจและการให้ความร่วมมือของผู้นำชุมชนให้หลายประเด็นด้วยกัน ซึ่งประเด็นแรกผู้วิจัยพบว่าเป็นเรื่องของประโยชน์ที่เกิดกับส่วนร่วมเป็นสำคัญ คือ

(๑) กิจกรรมที่มุ่งเน้นความกตัญญู จะได้รับการปฏิบัติเป็นอย่างดีจากผู้นำชุมชน และประชาชนเองก็จะให้ความร่วมมือด้วยดี เช่น กิจกรรมสงฆ์น้ำพระ รตนน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เป็นต้น

(๒) กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของเยาวชนและผู้สูงอายุ เช่น กีฬาพื้นบ้าน ฟุตบอล ตะกร้อ กิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น

(๓) กิจกรรมเกี่ยวกับความเชื่อของคนในชุมชน เช่น บุญพระเวสเทศมหาชาติชาดก บุญสงกรานต์ บุญสารท บุญตรุษ เป็นต้น

(๔) กิจกรรมที่เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชน เช่น การให้ความรู้ด้านสาธารณสุข การให้ความรู้ด้านกฎหมาย การให้ความรู้ด้านการเกษตร งานบุญกฐินสามัคคี เป็นต้น

ส่วนจุดรวมที่เกิดจากประโยชน์ตน ผู้วิจัยได้พบว่าสามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้ แต่ไม่มุ่งเน้นในการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อสร้างแนวทางการมีส่วนร่วม ซึ่งได้แก่

(๑) กิจกรรมเป็นไปเพื่อความสนุกสนาน เฮฮา เช่น มีดนตรี เครื่องแห่ แตรวง มหรสพ ความบันเทิงต่างๆ เป็นต้น เพราะสามารถดึงดูดความสนใจได้เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง อีกทั้งส่วนมากกิจกรรมประเภทนี้ มักมีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อันเป็นเหตุให้ขาดสติ สุดท้ายนำไปสู่การทะเลาะวิวาทกัน

(๒) กิจกรรมที่มีของแจก รางวัล หรือชิงโชค เช่น สอยดาวการกุศล ตักไข่การกุศล บัตรรถ การกุศล กิจกรรมที่มีของแจกเมื่อเข้าร่วมทำกิจกรรม เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมที่กล่าวมานี้ สามารถสร้างความสนใจต่อประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างมาก และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือต่างๆ อีกทั้งเข้าร่วมกิจกรรมกันอย่างหนาแน่น แต่เมื่อใดที่ตนเอง หรือพวกพ้อง ไม่ได้รับของแจก ของรางวัล ก็จะไม่เข้าร่วม

ยูแหยว่า จัดกิจกรรมไม่เป็นธรรม คัดเลือกคนเข้ารับของแจก ซึ่งเป็นเหตุสำคัญในการสร้างความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ให้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในส่วนของผู้นำชุมชน ต้องค้นหาปัญหาและอุปสรรคเบื้องต้นของผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้านก่อน เพื่อกำหนดว่าปัญหาและอุปสรรค ต่อการสร้างการมีส่วนร่วมเกิดจากการปัจจัยภายใน และภายนอกอะไรเป็นประเด็นสำคัญที่จะขัดขวางไม่ให้ผู้นำมองเห็นเป้าหมาย คือ การสร้างความสามัคคีในชุมชนให้เกิดขึ้น และ ละเลิกการสร้าง หรือจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

กิจกรรมที่สร้าง **จุดรวม** ในเชิงบวก สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดเป็นกิจกรรมต้นแบบของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ให้กับกิจกรรมอื่นๆ หรือกิจกรรมที่จะดำเนินการจัดทำขึ้นใหม่ ได้ศึกษาเรียนรู้ อันเป็นส่วนช่วยเสริมแรงให้กับผู้นำชุมชน ลดความรุนแรงจากการไม่เข้าใจกัน หวาดระแวงซึ่งกันและกัน และลดความคาดหวังจากตัวผู้นำชุมชนลงได้ กิจกรรมดังกล่าวเมื่อปรับเข้ากับการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ยังสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กิจกรรมนั้นๆ ได้อย่างดียิ่ง

หลักธรรมที่จะช่วยสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นได้ ผู้นำชุมชนต้องนำหลักธรรม “มรรคมีองค์ ๘” มาปรับประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิด “มัชฌิมาปฏิปทา” ซึ่งหมายถึง “แนวคิดที่เป็นกลาง หรือแนวคิดแบบธรรม” ซึ่งประเด็นสำคัญ การมองที่ “เป้าหมาย และ วิธีการ” ในส่วนของผู้นำชุมชน ต้องมองเป้าหมายเป็นสำคัญว่าคืออะไร เป้าหมายในที่นี้คือ ความสามัคคี ฉะนั้นจะอย่างไรให้เกิดความสามัคคีได้ ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ขับเคลื่อน ด้วยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ คือ กิจกรรมนั้นต้องคิดริเริ่มด้วยการตั้งองค์ธรรมไว้ในใจผู้นำชุมชน ๒ ประการ คือ หลักสังคหวัตถุ ๔ ประการ และหลัก พรหมวิหาร ๔ ประการ ซึ่งผู้นำชุมชนที่ประกอบด้วยธรรมดังกล่าว ย่อมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ที่สามารถผูกจิต ยึดเหนี่ยวใจของประชาชนในชุมชนเอาไว้ได้ เพื่อร่วมกันเดินทางไปสู่เป้าหมาย คือ ความสามัคคีในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี

๔.๒ กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธของประชาชนในชุมชน

ในส่วนของการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธของประชาชนในชุมชน แต่ละกลุ่มจะต้องร่วมกันกำหนดกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในทุกกิจกรรม โดยยึดบทบาทของ **มรรคมีองค์ ๘ ในบริบทนี้มุ่งเน้นเชิงโลกียะ** ไม่ได้มุ่งเน้นเชิงโลกุตตระ ต่อกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมในขั้นต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยก็ได้แสดงรูปแบบของกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธของประชาชนไว้ในตอนท้ายของบทนี้ ก่อนอื่นเพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาของกระบวนการมีส่วนร่วมในส่วนของประชาชนเดิมก่อน ซึ่งจากการลงพื้นที่สังเกตการณ์ ทำให้ผู้วิจัยวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุได้ดังนี้

๔.๒.๑ วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุในส่วนของประชาชน

ปัญหาในส่วนของประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี มีประเด็นน่าสนใจพบได้จากการสัมภาษณ์ พุทธศุ และสังเกตการณ์จากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับทางชุมชน คือ เมื่อเกิด**ความไม่ศรัทธา** หมดความคาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์อันใดจาก

การเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งหากมองในอีกมุมหนึ่งอาจไม่ได้ผิดที่ผู้นำชุมชน หน่วยงานของรัฐเพียงอย่างเดียว แต่อาจเกิดจากตัวบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในชุมชนที่ไม่ยอมรับ ผู้นำที่ไม่ได้มาจากพวกพ้องของตน ซึ่งได้รับฟังจากนายวิทยา แสงทองว่า “บ่อยครั้งที่กิจกรรมที่จัดขึ้นมีประโยชน์อย่างมากแต่ก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร เพราะจากการมีมุมมองที่เห็นทางการเมือง การแพ้การเลือกตั้ง การต้องการมีหน้าตาในวัด ในชุมชน”^{๑๓} อีกส่วนหนึ่งก็ว่าที่ไม่ให้ความร่วมมือเพราะเห็นว่า จะไปเข้าร่วมกิจกรรมทำไมในเมื่อไปแล้วไม่ได้รับอะไรบ้างจากการเข้าร่วมกิจกรรมเลย ส่วนใหญ่กลุ่มที่ได้รับของแจก รับสิทธิประโยชน์กลุ่มแรกๆ ก็มักจะเป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดกับผู้นำชุมชน หรือเป็นญาติพวกพ้องของข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ^{๑๔} จัดได้ว่าเป็นอีกความเห็นหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึง **ความหวาดระแวง** ต่อการทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และปัญหาที่รับฟังส่วนใหญ่คือ การได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างไม่ทั่วถึง^{๑๕} เพราะในปัจจุบันช่องทางการสื่อสารแจ้งข่าว มีหลายช่องทางและสะดวกมากขึ้น แต่เพราะ **ความที่ไม่เปิดใจกว้าง** เพราะเกิดความรู้สึกหวงข้อมูลที่ตนเองมีอยู่ ถือตัวถือตนว่ากลุ่มของตนเองมีข้อมูลที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ เกิดผลดี หรือผลเสียต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งการแสดงออกในลักษณะนี้ อาจทำให้เกิดไม่พอใจ อาจเกิดความรู้สึกเชิงลบต่อตนเอง หรือกลุ่มของตนเอง ว่าไม่ได้ได้รับความสนใจ หรือใส่ใจจากผู้นำชุมชนขึ้นได้

จะเห็นว่า ความไม่ศรัทธา ความหวาดระแวง ความไม่เปิดใจกว้าง เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะเมื่อยังมีความเห็น และความเข้าใจในกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน ไม่ตรงกัน เห็นต่างกัน คิดต่างกัน ส่งผลให้พูด และแสดงออกทางพฤติกรรมจึงไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ความเป็นเอกภาพของชุมชนจึงไม่เกิดขึ้น อีกทั้งยังมีเหตุปัจจัยอื่นๆ ที่จะเข้ามาทำให้ความสัมพันธ์ที่เปราะบางนี้ แตกลงอย่างง่ายดาย ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งต่างๆ ตามมา ซึ่งจะหาความสามัคคีในชุมชนได้ยากลำบากมากขึ้น

จากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว ผู้วิจัยวิเคราะห์ด้วยการนำหลักธรรมที่สามารถช่วยประสานรอยร้าว สร้างความเห็น ความเข้าใจที่ถูกต้อง อันมีส่วนช่วยสำคัญในการจัด **“ความไม่ศรัทธา ความหวาดระแวง และความไม่เปิดใจกว้าง”** ก็คือ การสร้าง **“ความเห็นที่ถูกร่วมกัน คิดพูดทำเพื่อส่วนร่วม และเปิดใจเป็นกลาง รับฟังด้วยปัญญา”** ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดการมีส่วนร่วมของ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ในการนำบทบาทของมรรคมืองค์ ๘ มาใช้ในกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมว่า “กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องดำรงอยู่บนฐานที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคน หรือทุกกลุ่มมีความเห็นร่วมกัน และตัดสินใจร่วมกันว่า จะคิดและริเริ่มโครงการ กิจกรรม หรือนโยบายร่วมกันหรือไม่ ซึ่งหากทุกคน หรือทุกกลุ่มตัดสินใจได้ว่าจะริเริ่มร่วมกันแล้ว ก็ควรที่จะต้องปรึกษาร่วมกันว่าจะดำเนินการต่อไปอย่างไร จึงจะทำให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายมี

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายวิทยา แสงทอง, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนบางระจันวิทยา, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางลูกชิ้น ปิ่นกล้า, ผู้อาวุโสในหมู่บ้านตลาดโพธิ์ หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางบุญส่ง เชื้อกุล, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๘).

ความพอใจ และได้รับประโยชน์ร่วมกัน”^{๑๖} ผู้วิจัยสรุปการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุในส่วน of ประชาชนด้วยการนำหลักธรรม “มรรคมีองค์ ๘” ที่มีส่วนช่วยแก้ไขปัญหของประชาชน ดังที่ปรากฏในแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิ ๔.๓ สรุปแนวทางการแก้ไขปัญหของประชาชนด้วยหลักอริยมรรค (สรุปโดยผู้วิจัย)

สรุป จากการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุในส่วน of ประชาชน สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของปัญหาที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง และส่งผลให้ขาดซึ่งความสามัคคีในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ แต่ปัญหาและอุปสรรคข้างต้นสามารถแก้ไขได้ด้วยอาศัยหลักมรรคมีองค์ ๘ เข้าไปมีบทบาทในกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมในภาคประชาชน สร้างโครงการ คติกิจกรรมโดยยึดหลักตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดกระบวนการที่ยอมรับได้ มองเห็นจุดรวมเพื่อประโยชน์ชุมชน อันเป็นเป้าหมายให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เกิดเป็นเอกภาพ สร้างความรักใคร่ปรองดองกัน จนสามารถนำไปประยุกต์เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีชุมชนให้เกิดขึ้น

๔.๒.๒ นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในส่วน of ประชาชน

จากการได้ศึกษาปัญหาและสาเหตุที่ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ ในกระบวนการการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ที่จัดขึ้นรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่ดำเนินการตามนโยบายของรัฐ และที่ดำเนินการเอง ทำให้ทราบถึงประเด็นสำคัญที่ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนได้รับความร่วมมือมากขึ้น ดังนั้น จึงได้นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในส่วน of ประชาชน เพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดความสามัคคี ซึ่งควรดำเนินการ ๒ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ แบบขั้นบันได (R[Vi-TAS-Co-Min-LiEf] Steps: R5 Steps) สำหรับช่วงแรกของการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธเข้าไปดำเนินการใน

^{๑๖} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓๔๘.

ชุมชน ต้องปรับกระบวนการทัศน์ของประชาชนในชุมชนเสียก่อน โดยอาจเริ่มจากกลุ่มย่อยให้เกิดผลในเชิงประจักษ์ แล้วจึงขยายผลไปสู่ภาคประชาชนมากขึ้น ซึ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีในระยะแรกนี้ ให้ดำเนินการในรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ เป็นขั้นตอนที่ละชั้นแบบขั้นบันได ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ก้าวสู่ความเห็นถูก (Right View) : R[Vi]

ความเห็นที่ถูกต้อง เป็นก้าวแรกที่สำคัญของการจัดการความขัดแย้ง ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ควรที่จะปรับความเห็นมุ่งเน้นเป้าหมาย คือ ความสามัคคีหรือประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ หากประชาชนยังมองเพียงว่า กิจกรรมเป็นเพียงงานของกลุ่มคนบางกลุ่ม ย่อมมองไม่เห็นเป้าหมายที่ตั้งไว้ ควรให้ความรู้ และกระตุ้นให้ตระหนักถึงหน้าที่ของตนเอง ในฐานะของประชาชนในชุมชนที่ภาครัฐจัดกิจกรรมมอบความรู้ก็ควรเข้าร่วมให้ความร่วมมือ เพื่อจักได้ทราบว่าสิ่งที่หน่วยงานของรัฐจัดขึ้นนั้นเป็นประโยชน์มากน้อยเพียงใด อันเป็นข้อพิสูจน์ เข้าร่วมตรวจสอบอีกทางหนึ่งด้วยว่า การทำหน้าที่ของผู้นำชุมชนนั้น ได้ทำให้กับชุมชนอย่างเต็มที่ ตรงตามหลักการ วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งต้องใช้ “สัมมาทิฐิ : R[Vi]” คือ ความเห็นในทิศทางเดียวกันอย่างถูกต้อง เป็นกำลังเสริมให้การดำเนินการขั้นแรกนี้บรรลุเป้าหมายอย่างสูงสุด

ขั้นที่ ๒ เดินหน้าคิดพูดทำเพื่อส่วนรวม (Right Thought; Right Action; Right Speech; for Benefit of the society) : R[TAS]

เมื่อปรับความเห็นของตนเองให้ถูกต้องดีแล้ว ขั้นถัดมาคือ การสร้างกระบวนการเดินหน้าหรือ ดำเนินการ โดยการจัดวางระเบียบ ร่วมตัดสินใจ ร่วมสร้างกติกาเพื่อใช้ร่วมกันในชุมชน และเปิดเวทีให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันครั้งต่อไป เพื่อให้งานของชุมชนเป็นเอกภาพ ในขั้นนี้ การเดินหน้าคิดพูดทำเพื่อส่วนรวม คือหัวใจที่สำคัญ การที่ทุกคน หรือทุกกลุ่มมีโอกาสในการที่จะเลือกเป็นส่วนขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมคิดหรือเสนอแนะกิจกรรม ที่ประกอบด้วย “สัมมาสังกัปปะ : R(T)” คิดวางแผนงาน โครงการร่วมกัน มุ่งเป้าหมายของส่วนรวม ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีอาวุโสผ่านการทำงานมาก ได้เข้ามามีบทบาทต่อชุมชนด้วยการให้คำปรึกษาหารือ ที่ประกอบด้วย “สัมมาวาจา : R(S)” ในเวทีของการแสดงความคิดเห็นอย่างให้เกียรติซึ่งกันและกัน และร่วมทำกิจกรรมประกอบด้วย “สัมมากัมมันตะ : R(A)” ตั้งใจทำกิจกรรมทุกกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวมที่จะเกิดขึ้นในชุมชน โดยขั้นนี้จะเป็นอีกก้าวที่ทำให้ชุมชนเริ่มเดินหน้าเข้าสู่มีความเอกภาพ ทุกคนต่างพร้อมใจกัน ร่วมแรงร่วมใจกันด้วย R[TAS] เดินหน้าคิดพูดทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเพื่อร่วมสร้างประโยชน์โดยส่วนรวม

ขั้นที่ ๓ วางใจเป็นกลางปรับฐานใจให้มั่นคง (Right Concentration) : R[Co]

เป็นธรรมชาติของการทำงานกับคนหมู่มาก เมื่อบุคคลมาร่วมกลุ่มกันเป็นคณะ ย่อมมีที่บุคคลที่มีความคิดเห็นแตกต่าง เพราะด้วยเข้ามาระหว่างกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม หรือไม่ได้รับการรับความเห็นให้ถูกต้องมากเท่าที่ควรในขั้นที่ ๑ ย่อมส่งผลให้เมื่อเข้าสู่ขั้นที่ ๒ คิดพูดทำ จึงอาจเกิดความคิดเห็นที่แตกต่างจนมองข้ามเป้าหมาย ที่มุ่งเน้นเพื่อส่วนรวมได้ ฉะนั้น ขั้นนี้จึงเปรียบเหมือนพื้นที่ทบทวนสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เริ่มกระบวนการ ต้องปรับฐานใจของตนเองให้มั่นคง เป็นกลางไม่โน้มเอียงตามคิดเห็นที่แตกต่าง (อคติ ๔) ซึ่งอาจเกิดขึ้นเพราะความชอบพอรักใคร่ (ฉันทาคติ)

ความไม่ชอบชัง (โทสาคติ) ความกลัวต่อผู้มีอำนาจ (ภยาคติ) ความไม่เข้าใจ (โมหาคติ) ในเป้าหมายเดิมที่ได้ตั้งใจไว้ เมื่อผลของการทำกิจกรรมอาจไม่ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ก็ควรร่วมรับผิดชอบ และร่วมตรวจสอบด้วยจิตใจที่มั่นคง ที่ประกอบด้วย “สัมมาสมาธิ : R[Co]” มั่นคงในการเดินทางไปสู่เป้าหมายให้ได้ เพราะทุกๆ กระบวนการใช้ว่าจะสัมฤทธิ์ผลจากการปฏิบัติ จึงเป็นปกติธรรมดาที่ทุกคนจะเกิดความท้อใจว่า ไม่สามารถทำให้เกิดความสามัคคีได้ ก็คิดถอยใจจากการเข้าร่วม “กระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ แบบขั้นบันได” ขึ้นจึงใช้ป้องกันและรักษาใจของประชาชนด้วยเหตุผลดังกล่าว

ขั้นที่ ๔ มีสติในการฟัง เปิดใจรับฟังด้วยปัญญา (Right Mindfulness) : R[Min]

ขั้นนี้เป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะเปิดโอกาส หรือสร้างเวทีให้กับทุกกลุ่มทั้งโดยตรง และโดยอ้อม ดังพุทธสุภาษิตว่า “สุสุสุส ลภเต ปญญํ ผู้ฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา” เพื่อให้ทุกฝ่ายได้ร่วมกันรับฟังอย่างมีสติรับรู้ ประกอบด้วย “สัมมาสติ : R[Min]” พร้อมใช้ปัญญาหาเหตุผลถึงปัญหา วิธีการแก้ไข และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจุดเด่น และจุดด้อยจาก “กระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ” หรือจากการปฏิบัตินโยบายต่างๆ ทั้งระหว่างการเดินทาง และหลังจากที่ได้ดำเนินการเรียบร้อยแล้วเกิดปัญหา หรือมีข้อเสนอแนะ เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปทิศทางที่ดีขึ้นได้อย่างไร ทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันแสวงหาช่องทางในการตรวจสอบระบบ หรือการดำเนินการในทุกๆ ขั้นตอน ว่าจะทำอย่างไรให้กิจกรรมทุกๆ กิจกรรมเป็นไปเพื่อเป้าหมายของการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนสู่ทิศทางการมีส่วนร่วมในระดับที่ดีขึ้น

ขั้นที่ ๕ ร่วมกันแก้ไข สร้างสายใยในชุมชน (Right Livelihood; Right Effort; for Relationship) : R[LiEf]

ขั้นตอนสุดท้าย คือ การนำปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำกิจกรรม มาร่วมวิเคราะห์หาแนวทางการแก้ไข ด้วยการร่วมรับผิดชอบ อย่างมี “สัมมาอาชีวะ: R(Li)” โดยการจัดวางระเบียบ กติกาเพื่อใช้ร่วมกันอย่างเป็นหลักการตามแนวคิดและทฤษฎีที่ว่า “แสวงหาจุดรวม สงวนจุดต่าง” ประเด็นปัญหาใดที่สามารถหาทางออกร่วมกันได้อย่างไม่กระทบหมู่มาควรหาข้อยุติรับนำมาใช้ในทันที แต่ประเด็นใดก็ตามที่เป็นข้อแตกต่างนำมาซึ่งความแตกแยกของแต่ละฝ่าย ก็ควรเก็บเรื่องราวเหล่านั้นไว้ก่อน เน้นกติกากการอยู่ร่วมกันอย่างถนอมน้ำใจซึ่งกันและกัน การกระทำที่มุ่งแสดงออกถึงความเอื้ออาทรต่อกัน เพื่อพยายามประสานสายใยในชุมชนให้เหนียวแน่น ด้วย “สัมมาวายามะ: R(Ef)” ช่วยสร้างให้บรรยากาศในชุมชนเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน รักใคร่สมัครสมานสามัคคีกัน เพื่อพัฒนางาน พัฒนาบุคคลในชุมชน อย่างมีความคิดสร้างสรรค์ เป็นส่วนช่วยเพิ่มความคาดหวังในเป้าหมายของความสามัคคีชุมชนมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ด้วย R[LiEf] การร่วมแก้ไข สร้างสายใยชุมชน

รูปแบบกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในส่วน of ประชาชน สำหรับชุมชนที่ยังประสบปัญหาความขัดแย้ง และขาดความสามัคคีนี้ สามารถนำรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในส่วน of ประชาชนไปปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยเสนอเป็นของแผนภูมิช่วยจำได้ดังนี้

แผนภูมิ ๔.๔ รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ แบบขั้นบันได (R5 Steps) (สรุปโดยผู้วิจัย)

สรุป รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธเข้าไปดำเนินการในชุมชน ระยะที่ ๑ ต้องประกอบด้วย ๕ ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น อันมีพื้นฐานของหลักธรรม “มรรคมีองค์ ๘” เป็นแรงจูงใจในการขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมในส่วนของประชาชน นับเป็นก้าวแรกของการปรับกระบวนการทัศน์ในการประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธไปปรับใช้ เพื่อให้ทุกฝ่ายได้ร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน นับเป็นการสร้าง “ความเห็นที่ถูกต้องร่วมกัน” จากการนำหลักมรรคมีองค์ ๘ ที่จัดเข้าไตรสิกขา เป็นเครื่องกำหนดแนวทาง กล่าวคือ ขั้นตอนที่ นำความเห็นที่ถูกต้องด้วย “ปัญญา” กำกับการกระทำเพื่อเป้าหมายด้วย “ศีล” และ ตั้งมั่นในฐานกระบวนการด้วย “สมาธิ” เป็นพื้นสำคัญ ให้ทุกฝ่ายได้ร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม ทำงานเพื่องาน ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ด้วยความเต็มใจและเข้าใจอย่างถูกต้อง มุ่งเน้นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ สร้างบรรยากาศของความรักใคร่สามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

ระยะที่ ๒ รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ (Noble Eightfold Cycle)

เมื่อชุมชนขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมตามระยะแรก จนเกิดผลประจักษ์จากการทำกิจกรรม หรือนำไปปรับใช้กับชุมชนที่มีความขัดแย้งน้อยกว่า แต่ยังมีปัญหาในส่วนของการเป้าหมาย คือ ความสามัคคียังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้การสร้างสายใยในชุมชน เป็นไปอย่างยั่งยืน ดุจนายช่างทอผ้า ทักทอเส้นด้าย หลากหลายสี หลากหลายเนื้อ เข้าเป็นผืนผ้าผืนใหญ่ที่ประกอบด้วยลายผ้าได้อย่างสวยงามนั้น จำต้องมีการปรับกระบวนการมีส่วนร่วมเมื่อต้องดำเนินการซ้ำในกิจกรรมเดิม เพื่อให้ช่องว่างทางความคิดเห็นที่ยังแตกต่าง ประสานรวมเป็นเนื้อเดียวกันอย่างแนบสนิท ที่ทุกกลุ่ม ทุกฝ่ายมองเห็นเป้าหมายของความสามัคคีชุมชนในทิศทางเดียว รูปแบบในระยะที่ ๒ นี้ จึงเป็น

รูปแบบของวงจรขับเคลื่อนต่อเนื่อง โดยการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ แบบขั้นบันได มาต่อยอดพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ เพื่อให้เกิดสายใยในชุมชนยั่งยืน ด้วยการเสริมหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

เพราะบริบทชุมชนเมื่อนำรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ แบบขั้นบันไดไปปรับประยุกต์แล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นจะได้รับการแก้ไข ลดความรุนแรง ขจัดความขัดแย้งได้บางส่วน เมื่อต้องการขับเคลื่อนความสามัคคีในรูปแบบของวงจรการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ สามารถปรับแนวทางได้เฉพาะเรื่องเฉพาะกลุ่มปัญหา แต่ยังคงไว้ซึ่งในขั้นตอนของรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ แบบขั้นบันได เพื่อให้เกิดความเข้าใจในรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธนี้มากขึ้น ผู้วิจัยสามารถนำเสนอเป็นรูปแบบแผนภูมิได้ ดังนี้

แผนภูมิ ๔.๕ รูปแบบกระบวนการการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ (Noble Eightfold Cycle)
(สรุปโดยผู้วิจัย)

๔.๒.๓ สรุป

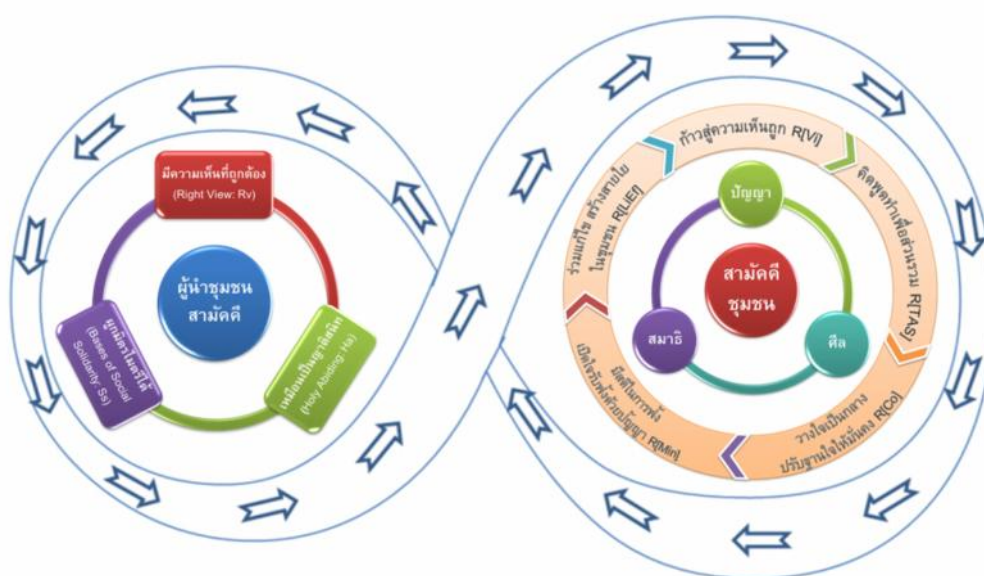
การประยุกต์แนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีชุมชน ทั้งในส่วนของผู้นำชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนต้องปรับหลัก “สังคหัตถุธรรม และพรหมวิหารธรรม” ไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของตน ซึ่งต้องประสาน “มรรคมืองค์ ๘” มาปรับประยุกต์ เพื่อให้เกิด “มัชฌิมาปฏิปทา” คือ แนวคิดแบบกลางๆ ในลักษณะของความเป็นคู่ ซึ่งเป็นหน่วยความคิดที่สามารถเชื่อมโยงจุดเด่น หรือมองหากจุดรวมของแนวคิดต่างๆ ให้อยู่ร่วมกันได้ และ

ทำงานร่วมกันได้อย่างสอดประสาน ซึ่งเรียกว่า “แนวความคิดที่สาม” เป็นหลักการที่อยู่เหนือข้อปฏิบัติที่มีอยู่เดิมซึ่งกำลังเกิดปัญหากันอยู่ ผู้นำชุมชนต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “วิธีการ (กระบวนการมีส่วนร่วม) และ เป้าหมาย (เกิดความสามัคคี)”

ในภาคประชาชนนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และร่วมรับรู้ร่วมกันตั้งแต่ต้น จึงต้องมีการนำกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ มาเป็นแรงผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนในส่วนของประชาชน แบ่งเป็น ๒ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ แบบขั้นบันได (R5 Steps) และ (๒) รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ (Noble Eightfold Cycle) ซึ่งทั้งสองรูปแบบนี้ ประกอบด้วยการประสานหลัก “มรรคมีองค์ ๘” เป็นหลักการสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการมีส่วนร่วมเชิงพุทธแบบยั่งยืน

๔.๓ สรุป

การประยุกต์แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี หรือแม่ในชุมชนอื่นๆ ให้เกิดความยั่งยืน สร้างความสันติสุขให้เกิดขึ้น อันเป็นผลมาจากการนำหลักธรรม “มรรคมีองค์ ๘” เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้คนในชุมชนทุกฝ่ายมองเห็น “เป้าหมาย และ วิธีการ” ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ มุ่งสร้างความสามัคคีในชุมชน ซึ่งต้องได้รับแรงขับเคลื่อนทั้งในส่วนของผู้นำชุมชน และในส่วนของภาคประชาชน พร้อมใจกันหมุนวงล้อของ “บทบาทผู้นำสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ” ไปพร้อมๆ กับหมุนวงล้อ “กระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ” ดุจฟันเฟืองของจักรกลที่ต้องทำงานไปพร้อมๆ กัน หากเฟืองตัวใดเสีย หรือขัดข้อง ก็จะไม่สามารถทำให้จักรกลขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้ ดังแสดงเป็นแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิ ๔.๖ รูปแบบวงล้อการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีแบบยั่งยืน (สรุปโดยผู้วิจัย)

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง ของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ในการสร้างความสามัคคีของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี ๓) เพื่อประยุกต์แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี โดยมีประเด็นการศึกษาแนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมตามแนวทางตะวันตก-ตะวันออก และตามแนวทางพระพุทธศาสนา มาปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับปัญหาจากการศึกษาลงพื้นที่ เพื่อนำเสนอรูปแบบหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการนิยาม ความหมายที่นักวิชาการทั้งใน และต่างประเทศได้เสนอมานั้น สามารถกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นเป็นอำนาจในการตัดสินใจ ของบุคคล กลุ่ม องค์กร ในการเข้าร่วมกระบวนการทำงานหนึ่งที่อาศัยความพร้อมเพรียงกัน เพื่อสร้างพื้นที่ทั้งด้านการทำงาน และด้านจิตใจที่จะมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพความคิด ระบบความเชื่อ และความยึดมั่นถือมั่นภายในตัวตนของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กร อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับกาลเวลาแต่ละยุคแต่ละสมัยอีกด้วย การศึกษาหลักการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของตะวันตกและตะวันออกนั้น โดยสรุปแล้วเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ต่างมุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ เริ่มตั้งแต่ขั้นวางแผน ระบุปัญหาและความต้องการ แต่สุดท้ายแล้วเป็นเพียงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้เท่านั้น การเข้าร่วมกิจกรรม อาจเป็นเพราะความเกรงใจใคร หรือถูกบังคับเข้ามาร่วมกิจกรรม หรือเพราะมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้า จึงส่งผลให้เกิดความอึดอัดขัดเคืองของผู้มาร่วมกิจกรรม หากมีความเห็นไม่ตรงกัน อาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้ในที่สุด แต่ในทางพระพุทธศาสนานั้น แสดงถึงหลักการที่มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีและสันติภาพ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของสมาชิกในสังคม อันมีบทบาทของมรรคมีองค์ ๘ ต่อกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วม พระพุทธเจ้ามุ่งเน้นให้เริ่มสร้างการมีส่วนร่วมมาจากพื้นฐานของตนเองก่อน แล้วพัฒนาไปสู่การปกครองของคนในสังคม จึงทำให้เกิดแนวความคิดในการวิจัยว่า จะนำหลักการมีส่วนร่วมทั้งศาสตร์ตะวันตก และตะวันออก มาปรับประยุกต์เข้ากับหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างไร เพื่อให้ได้แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี อันจะนำไปเป็นต้นแบบ ในการนำหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ โดยการใช้หลักธรรม “มรรคมีองค์ ๘” เป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาสถานการณ์ความขัดแย้งในภาคสังคมที่ใหญ่ขึ้นในอนาคต

จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนในอดีตเป็นศูนย์รวมความหวังของผู้อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ส่งเสริมความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการประพฤติตนเป็นคนดี มีหลักพรหมวิหารธรรม ด้วยการที่ผู้นำในอดีต ใช้วิธีการปกครองลูกบ้านแบบครอบครัว ประดุจญาติพี่น้อง จึงทำให้ผู้นำชุมชนในอดีตผูกใจลูกบ้านได้ ชาวบ้านก็ให้ความรัก เคารพในตัวผู้นำสมัยนั้นเหมือนประหนึ่งเป็นผู้ใหญ่ในบ้าน จากการที่ท่านใช้หลักสังคหวัตถุธรรม ด้วยคุณธรรมที่เกิดจากภายใน แล้วส่งผ่านมายังภายนอกด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำในอดีต ทำให้ชุมชนเกิดบรรยากาศของความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจ เปรียบเหมือนทุกคนเป็นญาติ และสร้างสัมพันธ์ผูกไมตรีได้ ในปัจจุบันสภาพปัญหาของผู้นำชุมชนที่พบเกิดจากปัจจัยทางสังคมหลายประการ แต่ประเด็นสำคัญ คือ เหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกของผู้นำในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปตามสังคม นั่นก็คือเมื่อกล่าวถึง “เหตุปัจจัยภายใน” ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง จนเป็นเหตุให้เกิดปัญหาด้านการสร้างการมีส่วนร่วม สิ่งที่ได้เห็นได้อย่างเด่นชัดคือ “ตัณหา ทิฐิ มานะ หรือ อยากได้ อยากใหญ่ ใจแคบ” จากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต จากการทำการเกษตร เป็นระบบอุตสาหกรรม วิถีชีวิตแบบคนเมืองเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในชุมชน ทำให้วิถีชุมชนแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีให้เห็นน้อยลง ผู้คนส่วนใหญ่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมาก่อนประโยชน์ส่วนร่วม ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ตามมา ในขณะเดียวกัน “เหตุปัจจัยภายนอก” ได้แก่ การปกปิดข้อมูลข่าวสาร การแบ่งผลประโยชน์ไว้เพียงเฉพาะบางกลุ่ม ที่สำคัญผู้นำชุมชนยังมิผลต่อการชี้แนะแนวคิดต่อชุมชน มากกว่าที่ชุมชนทำการคิดเอง อีกทั้งยังแฝงไปด้วยความยึดมั่นในการแบ่งฝ่ายของผู้นำชุมชนเดิม กับผู้นำชุมชนใหม่ทำให้เกิดความขัดแย้งที่ขยายตัวขึ้น จนทำให้ชุมชนขาดความสามัคคีและมีแนวโน้มที่จะขยายความรุนแรงมากขึ้น

จุดสำคัญของการประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ผู้วิจัยพบแล้วว่า ปัญหาและสาเหตุในส่วนของผู้นำชุมชน ต่อหลักการมีส่วนร่วมในการสร้างความสามัคคีในชุมชน ว่าเกิดขึ้นด้วยเหตุของตัวผู้นำ ขาดภาวะของผู้นำที่ดี มีอคติ ยึดติดและมีทิฐิ เป็นเหตุให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไม่ได้รับความร่วมมือจากภาคประชาชนเท่าที่ควร ซึ่งวิธีการในการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมนั้น ยังขาดกระบวนการที่ดีด้วยยังไม่สามารถประชาสัมพันธ์ข่าวสารได้อย่างทั่วถึง เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนบ่อยครั้งการปฏิบัติงานล่าช้าจนเป็นเหตุให้ประชาชนเสียประโยชน์ เพราะไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นได้ และบ่อยครั้งที่ทำกิจกรรมแล้วประชาชนไม่ได้มาเข้าร่วมจากความเข้าใจที่ถูกต้องถึงวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของกิจกรรม ด้วยเหตุนี้ การประยุกต์หลักธรรมที่มีส่วนช่วยส่งเสริมให้ผู้นำเกิดภาวะของผู้นำที่ดีนั้น จะเป็นการแก้ไข “เหตุปัจจัยภายใน” ที่เกิดขึ้นจากตัวผู้นำชุมชน นั่นคือจำเป็นต้องสร้างความเห็นที่ถูกต้องให้เกิดมีในใจของผู้นำชุมชนก่อน ด้วย “สัมมาทิฐิ (Right View: Rv)” นี้เอง จะเป็นเหมือนองคพายพที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนต้องนำหลักธรรม “มรรคมืองค์ ๘” มาปรับประยุกต์ใช้ ซึ่งในความหมายของผู้วิจัยมุ่งเน้นนำเสนอ “แนวความคิดที่สาม” ที่ต้องอยู่เหนือภาวะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น หรือในลักษณะแนวความคิดของความเป็นคู่ ซึ่งเป็นหน่วยความคิดที่สามารถเชื่อมโยงจุดเด่น หรือมองหาคุศลธรรมของแนวคิดต่างๆ ให้อยู่ร่วมกันได้ และทำงานร่วมกันได้อย่างสอดคล้องประสาน นั่นก็คือให้ทุกฝ่ายคำนึงถึง “เป้าหมาย และ วิธีการ”

จากผลการศึกษาสภาพปัญหาข้างต้น จึงเล็งเห็นความสำคัญของการประยุกต์แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างความสามัคคีชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนในยุคปัจจุบันที่ขาดคุณธรรมอันพึงมี มาเป็นแนวทางเพื่อใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว

ศรัทธาของผู้คนในชุมชน ให้กลับมามีบทบาทได้เทียบเท่ากับผู้นำชุมชนในอดีต จึงต้องนำหลักธรรมที่ผู้นำชุมชนในอดีตมี มาปรับประยุกต์เป็นเครื่องมือให้ผู้นำในปัจจุบันเป็นผู้ที่มีบทบาทที่ดีในชุมชนด้วยการ “**มีความเห็นที่ถูกต้อง คือ มีสัมมาทิฐิ (Right View: Rv) เหมือนเป็นญาติสนิท** คือ ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม (Holy Abiding: Ha) และ **ผูกมิตรไมตรีได้** คือ ครองตนด้วย **สังคหัตถุธรรม (Bases of Social Solidarity: Ss)”** ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอเป็นรูปแบบบทบาทของผู้นำ **สร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ (RvHaSs Model)** มาปรับประยุกต์ เพื่อให้เกิด “**มัชฌิมาปฏิปทา**” คือ แนวคิดแบบธรรม ในลักษณะของความเป็นคู่นี้ ซึ่งเป็นหน่วยความคิดที่สามารถเชื่อมโยงจุดเด่น หรือ มองหาจุดรวมของแนวคิดต่างๆ ให้อยู่ร่วมกันได้ และทำงานร่วมกันได้อย่างสอดคล้องประสาน ซึ่งเรียกว่า “**แนวความคิดที่สาม**” เป็นหลักการที่อยู่เหนือข้อปฏิบัติที่มีอยู่เดิมซึ่งกำลังเกิดปัญหากันอยู่ โดยผู้นำชุมชนต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “**วิธีการ (กระบวนการมีส่วนร่วม) และ เป้าหมาย (เกิดความสามัคคี)**” กระบวนการการทำงานอย่างเป็นระบบ ด้วยหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ จะตัดปัญหาจากตัวผู้นำชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะเป็นการให้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนจากทุกฝ่ายร่วมกัน

ในภาคประชาชนนั้น จากสภาพปัญหา สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของปัญหาที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง และส่งผลให้ขาดซึ่งความสามัคคีในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ แต่ปัญหาและอุปสรรคข้างต้นสามารถแก้ไขได้ด้วยอาศัยหลักมรรคมีองค์ ๘ เข้าไปมีบทบาทในกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมในภาคประชาชน สร้างโครงการ คติกิจกรรมโดยยึดหลักตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดกระบวนการที่ยอมรับได้ มองเห็นจุดรวมเพื่อประโยชน์ชุมชน อันเป็นเป้าหมายให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เกิดเป็นเอกภาพ สร้างความรักใคร่ปรองดองกัน จนสามารถนำไปประยุกต์เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีชุมชนให้เกิดขึ้น ช่วยประสานรอยร้าว สร้างความเห็น ความเข้าใจที่ถูกต้อง อันมีส่วนช่วยสำคัญในการจัด “**ความไม่ศรัทธา ความหวาดระแวง และความไม่เปิดใจกว้าง**” ก็คือ การสร้าง “**ความเห็นที่ถูกร่วมกัน คิดพูดทำเพื่อส่วนร่วม และเปิดใจเป็นกลาง รับฟังด้วยปัญญา**” เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และร่วมรับรู้ร่วมกันตั้งแต่ต้น จึงต้องมีการนำกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ มาเป็นแรงผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนในส่วนของประชาชน แบ่งเป็น ๒ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ แบบ **ขั้นบันได (R5 Steps)** และ (๒) รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ (**Noble Eightfold Cycle**) ซึ่งทั้งสองรูปแบบนี้ประกอบด้วยกระบวนการหลัก “**มรรคมีองค์ ๘**” เป็นหลักการสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการมีส่วนร่วมเชิงพุทธแบบยั่งยืน

การประยุกต์แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างสามัคคีชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี หรือแม้ในชุมชนอื่นๆ ให้เกิดความยั่งยืน สร้างความสันติสุขให้เกิดขึ้น อันเป็นผลมาจากการนำหลักธรรม “**มรรคมีองค์ ๘**” เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้คนในชุมชนทุกฝ่ายมองเห็น “**เป้าหมาย และ วิธีการ**” ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ มุ่งสร้างสามัคคีในชุมชน ซึ่งต้องได้รับแรงขับเคลื่อนทั้งในส่วนของผู้ผู้นำชุมชน และในส่วนของภาคประชาชน พร้อมใจกันหมุนวงล้อของ “**บทบาทผู้นำสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ**” ไปพร้อมๆ กับหมุนวงล้อ “**กระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ**” ควบคู่กันของหัวใจจักรที่ต้องทำงานไปพร้อมๆ กัน หากเฟืองตัวใดเสีย หรือขัดข้อง ก็จะไม่สามารถทำให้หัวใจจักรขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้

แม้ว่ารูปแบบการประยุกต์แนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างควมสามัคคีในงานวิจัยนี้ เป็นกรณีศึกษาชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี จนได้รูปแบบ “กระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ” สามารถนำไปปรับใช้กับการจัดการความขัดแย้ง หรือสร้างความสามัคคีชุมชน ผู้วิจัยเสนอแนะให้ทำการศึกษาบริบทชุมชน สำรวจวิเคราะห์ปัญหาให้รอบด้าน เพื่อให้ทราบแนวทางการนำรูปแบบไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับช่วงระยะของรูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ โดยเฉพาะประเด็นสำคัญที่น่าสนใจ คือ “วงล้อกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ” ทั้งในส่วนของผู้นำชุมชน และภาคประชาชน ว่าสามารถสร้างความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนแบบยั่งยืน

ประเด็นที่ผู้วิจัยยังไม่ได้ศึกษาในงานวิจัยนี้ เป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้งานวิจัยชัดเจนมากขึ้น คือ นำรูปแบบวงล้อ “กระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ” ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชนแบบยั่งยืน

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

๑) ศึกษาการนำรูปแบบการประยุกต์แนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการสร้างควมสามัคคีชุมชนไปทดลองใช้ พร้อมทั้งประเมินผลการมีส่วนร่วมจากการดำเนินงานตามกิจกรรมหรือโครงการที่ทดลองอย่างเป็นรูปธรรม

๒) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนที่นำรูปแบบวงล้อกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ เพื่อให้ทราบว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรในแต่ละชุมชนที่ศึกษา

๓) นำรูปแบบที่ได้จากการวิจัยไปสร้างเครื่องส่งเสริมให้ทุกคนมี “สัมมาทิฐิ (Right View: Rv) คือ ความเห็นที่ถูกต้องร่วมกัน”

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

(๑) เอกสารภาษาบาลี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

(๒) เอกสารภาษาไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

_____. สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง. สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม). กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

กองสวัสดิการสังคมเทศบาลนครพิษณุโลก. คู่มือคณะกรรมการชุมชน. ๒๕๔๕.

โกวิท พวงงาม. คู่มือ มติใหม่องค์กรปกครองท้องถิ่น: ผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจาก การเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๗.

โกวิท พวงงาม. ธรรมชาติของท้องถิ่น: ว่าด้วยการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส. กรุงเทพมหานคร: มิสเตอร์ก๊อบปี้, ๒๕๕๓.

จามะรี เชียงทอง. สังคมวิทยาการพัฒนา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙.

เจมส์ แอล เครตัน. วันชัย วัฒนศัพท์ ผู้แปล. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๗.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การบริหารการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. สันติวิธี/วิถีวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๙.

ชาญชัย อาจินสมาจาร ดร.. เทคนิคการแก้ไขความขัดแย้ง Dispute Solution Techniques. กรุงเทพมหานคร: Sat Four, ๒๕๔๗.

ติน ปรัชญพฤทธิ. ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมพฤติกรรมในองค์การหน่วยที่ ๒. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช, ๒๕๓๓.

ถวิลวดี บุรีกุล บรรณาธิการ. ทศวรรษ: ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐.

ถวิลวดี บุรีกุล. การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๘.

- ถวิลวดี บุรีกุล. **คู่มือประกอบการจัดประชาเสวนาหาทางออก**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ บรรณาธิการ. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๒๗.
- นรินทร์ ชัยพัฒน์พงศา. **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง**. กรุงเทพมหานคร: ๕๙๘ Print, ๒๕๔๖.
- นรินทร์ ชัยพัฒน์พงศา. **แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๘.
- บุญศิริ ขวลิตรารัง. **ธรรมโอสถ**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- ปัญญา ใช้บางบาง. **หลักธรรมในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๘.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข สรส., ๒๕๕๒.
- พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. **การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาคณะสงฆ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระบรมราชาบาทและพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ปี ๒๕๓๓-๒๕๔๗**. กระทรวงวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินต์แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.
- พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. **ธรรมญูชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐. ชุมพร: บริษัท คิงส์เซอร์วิสเซนเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๗.
- พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระไพศาล วิสาโล. **ส่องสว่างทางไท**. กรุงเทพมหานคร: โสภณการพิมพ์, ๒๕๕๔.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. **พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๔.
- พระราชวรมณี ประยูรธมฺมจิตโต. **จักรพรรดิธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. **การบริหารการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗.
- วรทัต ถัยนันท์. **การมีส่วนร่วมการปกครองส่วนท้องถิ่น อ.บ.ต.**. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๖.

วันชัย วัฒนศัพท์. **ความขัดแย้ง: หลักการ และเครื่องมือแก้ปัญหา**. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภักษ์ ออฟเซ็ท, ๒๕๓๗.

วันชัย วัฒนศัพท์. **ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือการแก้ปัญหา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. ขอนแก่น: ศิริภักษ์ออฟเซ็ท, ๒๕๕๐.

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **รายงานประจำปี ๒๕๕๑**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๑.

เสน่ห์ จามริก. **การเมืองไทยกับการพัฒนาการรัฐธรรมนูญ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๐.

เสรี พงศ์พิศ. **ร้อยคำที่ควรรู้: ให้เท่าทันตามสถานการณ์เปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพมหานคร: พลังทาง ปัญญา, ๒๕๔๗.

เสาวนิตย์ ชัยมุสิก. **การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บุคพอยท์, ๒๕๔๒.

อคิน รพีพัฒน์. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์นโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.

อรพินทร์ สฟโชคชัย. **การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน**. เอกสารรายงาน การประชุมวิชาการ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ณ จังหวัดชลบุรี, ๒๕๓๘.

อำนาจ อนันตชัย. **การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๗.

(๒) บทความ:

นิธิ เอียวศรีวงศ์. “ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่เชียงใหม่”. **ศิลปวัฒนธรรม**. ปีที่ ๒๔. ฉบับที่ ๑๐ (สิงหาคม ๒๕๔๖): หน้า ๖๘-๖๙.

สมภาร พรหมทา. “กิน: มุมมองของพุทธศาสนา”, ใน **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓** (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๔๖) : หน้า ๕๐-๕๗.

(๓) วิทยานิพนธ์:

ตะติยา กาฬสุวรรณ. **ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านรอบศูนย์ ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอพนมสารคาม จังหวัด ฉะเชิงเทรา**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. การบริหารและนโยบาย สวัสดิการสังคม: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

ทศพล กฤตยพิสิฐ. **การมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เขตหนองจอก ที่มีต่อโครงการ/กิจกรรมการ พัฒนาตามแนวทาง บรม และ บวร เพื่อสร้างสรรค์อุดมการณ์แผ่นดินทองหนองจอก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘.

- ธวัช เบญจาทิกุล. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมของชาวเขาในการพัฒนา กรณีศึกษา: หมู่บ้านชาวเขาชนะเลศการประกวดหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี พ.ศ.๒๕๒๗. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙.
- ธีรกานต์ คงด้วง. การวิเคราะห์และการสังเคราะห์การใกล้เคียงข้อพิพาทในพระพุทธศาสนา. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. การเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวเผ่าปาเกอะญอ ในด้านระบบการผลิต ระบบคุณค่า และระบบความสัมพันธ์ ในมิติความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ศึกษากรณี: ชุมชนห้วยไม้ดำ ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. **รายงานการวิจัยโครงการฝึกอบรมวิจัยด้านสตรีศึกษา**. ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เนตินา โพธิ์ประสระ. “การมีส่วนร่วมของพนักงาน”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์บัณฑิต**. สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระสมุห์เอนก ปุณณวุฑโฒ. “การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดของไวยาวัจกร: วัดในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).
- มัทนา ไชยจิตต์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.
- ยุพาพร รูปงาม. การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ. **ภาคินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.
- สุจินต์ ดาววีระกุล. “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่บ้านชนะเลศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.
- สุรัสวดี หุ่นพยนต์. “ปัจจัยที่มีผลต่อการไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนยากจน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านเขาดิน ตำบลวังน้ำลัด อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาพัฒนาชุมชน. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. หน่วยที่ ๗ ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
บริหารการศึกษา. ใน **ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหาร
การศึกษา**. นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗.

(๔) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ นางนิภารัตน์ จัยกง, พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสิงห์
(สาขาวัดน้อยนางหงษ์), ๑๔ มกราคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ นางบุญส่ง เชื้อกุล, ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ นางลูกชิ้น ปิ่นกล้า, ผู้อาวุโสในหมู่บ้านตลาดโพธิ์ หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ นายวิทยา แสงทอง, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนบางระจันวิทยา, ๑๔ มกราคม
๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ รัชฎาวัช, ข้าราชการบำนาญ อดีตครูโรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์, ๑๔ มกราคม
๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ นายเสวียง แต่งไทย, ผู้อาวุโสในหมู่บ้านตลาดโพธิ์ หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์, ๑๗ มกราคม
๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ประชาติริ แสงเหลือ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖ ตำบลไม้ดัด, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ปรีชา หงิมดี, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ระบบสถิติทางการทะเบียน, “สถิติจำนวนประชากรและบ้าน ณ ฐานข้อมูลปัจจุบัน”, [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <http://stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_m.php>. [๑๐ ม.ค.
๒๕๕๘].

๒. ภาษาอังกฤษ:

A. Secondary Sources:

(I) Book

Oxford University. **The Oxford English Dictionary**. London: Oxford University Press,
1993.

Reymond W. Mack and John Pease. **Sociology and Social Life**. New York: D. Van
Nostrand Company, 1973.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

หนังสือขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/๑๒๐

มหาวิทยาลัยมหาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๕๕๗
พฤษภาคม ๒๕๕๗

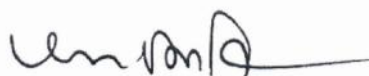
เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระครูพิพิธปริยัติกิจ, ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากิตติธเนศ ฉายา อานนโท นามสกุล พงษ์กุลภัสสร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๐๒ วัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ได้มีการออกแบบเครื่องมือวิจัยขึ้นมาใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

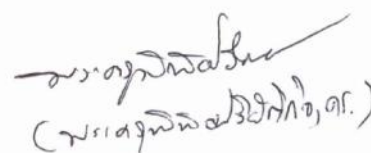
เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (ความตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น (ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

รับทราบแล้ว

(พระธรรมจิตฺต, ดร.)

15 ธ.ค. 2557

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙๙
<http://www.ps.mcu.ac.th>

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/ ๑๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
เรียน พระครูอนุกุลกัลยาณกิจ, ดร.
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากิตติธเนศ ฉายา อานนโท นามสกุล พงษ์กุลภัสสร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๐๒ วัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ได้มีการออกแบบเครื่องมือวิจัยขึ้นมาใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (ความตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น (ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

พระเดช
พระครูอนุกุลกัลยาณกิจ, ดร.
15. 11. 57

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)
รักษาราชการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙๙
http://www.ps.mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/ ๖๒๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๕๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
เจริญพร ดร.พูนสุข มาศรีสรรงค์
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากิตติธเนศ ฉายา อานนโท นามสกุล พงษ์กุลภัสสร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๐๒ วัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ได้มีการออกแบบเครื่องมือวิจัยขึ้นมาใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (ความตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น (ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)
รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

ดร.คณาวรรต
15 ธ.ค. 57

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙
http://www.ps.mcu.ac.th

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ส่วนวิชาการ สถาบันภาษา มจร (สาขาสันติศึกษา) โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/ ๖๑๒

วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๗

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากิตติธเนศ ฉายา อานนโท นามสกุล พงษ์กุลภัสสร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๐๒ วัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา(ความตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาความเชื่อมั่น(ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

๑๖ ธ.ค. ๕๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ส่วนวิชาการ สถาบันภาษา มจร (สาขาสันติศึกษา) โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/ ๑๑๒

วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๗

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.ชันทอง วัฒนประดิษฐ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากิตติธเนศ ฉายา อานนโท นามสกุล พงษ์กุลภัสสร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๐๒ วัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (ความตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น (ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

๓๕๖๐/๑๖

15 / 12 / 57

ภาคผนวก ข.

หนังสือขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/ ๖๒๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

พฤษภาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร ผู้ใหญ่ปรีชา หงิมดี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ ต.สิงห์

ด้วย พระมหากิตติ์เนศ นามสกุล พงษ์กุลภัสสร ฉายา อานนโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๐๒ วัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้ พระมหากิตติ์เนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์นิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ต่อไป

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

สัมภาษณ์แล้ว
๑๖ มกราคม ๒๕๕๗

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร. ๐๙๙-๙๒๔-๕๕๐๑, ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘
ผู้ประสานงาน: พระมหาวิเมธสี วุฑฒินโร โทร.๐๙๖-๑๘๕-๓๖๕๙
พระมหากิตติ์เนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๙-๙๙๖-๖๐๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/ ๖๒๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร ผู้ใหญ่ประชาศิริ แสงเหลือ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๖ ต.ไม้ดัด

ด้วย พระมหากิตติ์เนศ นามสกุล พงษ์กุลภัสสร ฉายา อานนโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๐๒ วัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ พระมหากิตติ์เนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์นิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุญาตต่อไป

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

ยื่นขอใช้สัปดาห์
๒๕:๓๕:๕๐
(ผู้ให้สัมภาษณ์ 6๓:๕๑:๕๓)
1A ม.๓ 58

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๙๙-๙๒๔-๕๔๐๓, ๐๙๕-๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๙๕-๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘

ผู้ประสานงาน: พระมหาวิมลเมธ ฐิตินโร โทร.๐๙๖-๑๘๕-๓๖๕๔

พระมหากิตติ์เนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) นิสิตผู้วิจัย โทร.๐๘๙-๙๒๖-๖๒๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/ ๑๒๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

พฤษภาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายเสวียง แดงไทย ผู้อำนวยการศูนย์ฯ หมู่ที่ ๒ ต.สิงห์

ด้วย พระมหากิตติธเนศ นามสกุล พงษ์กุลภัสสร ฉายา อานนโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๐๒ วัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ พระมหากิตติธเนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์นิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ต่อไป

ขอเจริญพร

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส,รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

๑๓-๕๖๒

เสวียง แดงไทย

17 มี.ค ๕๗

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร. ๐๓๕-๗๒๔-๕๕๐๑, ๐๓๕-๒๔๔-๐๖๓ ต่อ ๘๕๓๘ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๔-๐๑๐ ต่อ ๘๕๒๘
ผู้ประสานงาน: พระมหาวิมลเมธ ภูทิมเมโส โทร.๐๓๖-๓๘๕-๓๖๕๙
พระมหากิตติธเนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๗๗๖-๖๒๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/๖๒๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นางลูกชิ้น ปั่นกล้า ผู้อาวุโสชุมชนหมู่ที่ ๒ ต.สิงห์

ด้วย พระมหากิตติ์เนศ นามสกุล พงษ์กุลภัสสร ฉายา อานนโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๐๒ วัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ พระมหากิตติ์เนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย จึงจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์นิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ต่อไป

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

ลูกชิ้น ปั่นกล้า
๒/๗/๕๗
๑๕ ม.ค. ๕๘

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร. ๐๓๕-๓๒๔-๕๕๐๑, ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘
ผู้ประสานงาน: พระมหาวิมลเมธ ภูทิมโนโร โทร.๐๓๖-๑๘๕ ๓๖๕๙
พระมหากิตติ์เนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) นิสิตวิจัย โทร. ๐๘๖๖ ๙๗๖ (๒๕๕๗)

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/๐๒๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายวิทยา แสงทอง ข้าราชการบำนาญ

ด้วย พระมหากิตติ์เนศ นามสกุล พงษ์กุลภัสสร ฉายา อานนโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๐๒ วัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ พระมหากิตติ์เนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์นิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ต่อไป

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

14 ม.ค. 58

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๙๙-๗๒๔ ๕๔๐๑, ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘

ผู้ประสานงาน: พระมหาวิเมธสี วุฑฒิเมโธ โทร ๐๙๖-๑๘๕ ๓๖๕๙

พระมหากิตติ์เนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) นิสิตผู้วิจัย โทร ๐๘๓ ๗๒๖ ๖๒๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/ ๐๒๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดสุรินทร์ ๓๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายสวัสดิ์ รัชฎาวงษ์ ข้าราชการบำนาญ

ด้วย พระมหากิตติ์เนศ นามสกุล พงษ์กุลภัสสร ฉายา อานนโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๐๒ วัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ พระมหากิตติ์เนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์นิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ต่อไป

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

๗/๐๑/๕๘

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร. ๐๙๙-๙๒๙-๕๔๐๑, ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘
ผู้ประสานงาน: พระมหาวิมลเมธ ภูทิมเมธ โทร.๐๙๖-๓๘๕ ๓๖๕๙
พระมหากิตติ์เนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๙-๗๙๖-๖๖๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/ ๙๒๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นางบุญส่ง เชื้อกุล ครูชำนาญการพิเศษ

ด้วย พระมหากิตติ์เนศ นามสกุล พงษ์กุลภัสสร ฉายา อานนโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๐๒ วัตน์น้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ พระมหากิตติ์เนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์นิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ต่อไป

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,ร.ค.ด.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

การขอแล้ว เสร็จสิ้นแล้ว
๒๕.๑๑.๕๖
๑๕.๑๑.๕๖

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร. ๐๖-๗๒๕๔๕๐๐๑, ๐๓๕-๒๕๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๕๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘
ผู้ประสานงาน: พระมหาสุวัฒน์ ฐิตะนิมิตโต โทร ๐๖๖๖-๑๑๕๕ ๑๖๕๕
พระมหากิตติ์เนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) นิสิตผู้วิจัย โทร ๐๖๖๖-๑๑๕๕ ๑๖๕๕

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/

๑๒๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๒๔

พฤศจิกายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นางนิภารัตน์ จุ้ยกง พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ

ด้วย พระมหากิตติ์ธเนศ นามสกุล พงษ์กุลภัสสร ฉายา อานนโท นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๐๒ วัดน้อยนางหงษ์ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ จังหวัดสิงห์บุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ พระมหากิตติ์ธเนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์นิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ต่อไป

ขอเจริญพร

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส,รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วยพระคุณ
จิรพร
14 ม.ค. 58

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร: ๐๓๙-๗๒๔-๕๔๐๓, ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘

ผู้ประสานงาน: พระมหาวุฒิเมธสี วุฑฒิเมโ โทร.๐๙๖-๓๘๕-๗๖๕๙

พระมหากิตติ์ธเนศ อานนโท(พงษ์กุลภัสสร) นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๙-๗๙๖-๖๒๘๖

ภาคผนวก ค.
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

กรอบในการสัมภาษณ์ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสในชุมชน นักวิชาการทางการศึกษา นักวิชาการทางการแพทย์ ของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์ โดยได้คัดเลือกตัวแทนของชุมชนในการศึกษา จากหมู่ที่ ๒ และ หมู่ที่ ๓ ตำบลสิงห์ และหมู่ที่ ๖ ตำบลไม้ดัด รวมเป็นตัวแทนที่ศึกษาทั้งสิ้น จำนวน ๘ คน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑.๑ ชื่อ..... นามสกุล
- ๑.๒ เพศ..... อายุ.....ปี
- ๑.๓ สถานภาพ
- ๑.๔ อาชีพ
- ๑.๕ วุฒิการศึกษา
- ๑.๖ อื่น ๆ (โปรดระบุ)

ตอนที่ ๒ ข้อมูลบริบทชุมชนในความคิดเห็นของท่าน

๒.๑ ประวัติและความเป็นมาของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๒ ข้อมูลทางเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้ กลุ่มอาชีพต่างๆ

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๓ การเมือง การปกครองในท้องถิ่น

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๔ ข้อมูลด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญา ความเชื่อ และการสืบทอด

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ การมีส่วนร่วมการทำงานของชุมชนในความคิดเห็นของท่าน

๓.๑ ท่านคิดว่ากิจกรรมต่างๆ ในชุมชนสร้างการมีส่วนร่วมหรือไม่? อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๒ ท่านคิดว่าชุมชนให้ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมหรือไม่? อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๓ ท่านคิดว่ากิจกรรมอะไรบ้างที่สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน?

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๔ ท่านคิดว่าชุมชนให้ความสนใจในกิจกรรมอะไรมากที่สุด? เพราะอะไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๕ ท่านคิดเห็นอย่างไรที่ชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมชุมชน?

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๖ ท่านมีแนวทางปฏิบัติอย่างไรในการทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในชุมชน?

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ

โปรดแสดงความเห็นเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้วยการมีส่วนร่วมได้อย่างไร
หรือแสดงความคิดเห็นอื่น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง.

ภาพคณะผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้การสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย

นายปรีชา หงิมดี
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์

นางประชาสิริ แสงเหลือ
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๖ ตำบลไม้ดัด

นายสวัสดิ์ รัชฎาวงษ์
ข้าราชการบำนาญ
อดีตครูโรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์

นางบุญส่ง เชื้อกุล
ข้าราชการครูชำนาญการพิเศษ
โรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์

นายเสวียง แดงไทย
ผู้อาวุโสในชุมชนหมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์

นางลูกชิ้น ปิ่นกล้า
ผู้อาวุโสในชุมชนหมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์

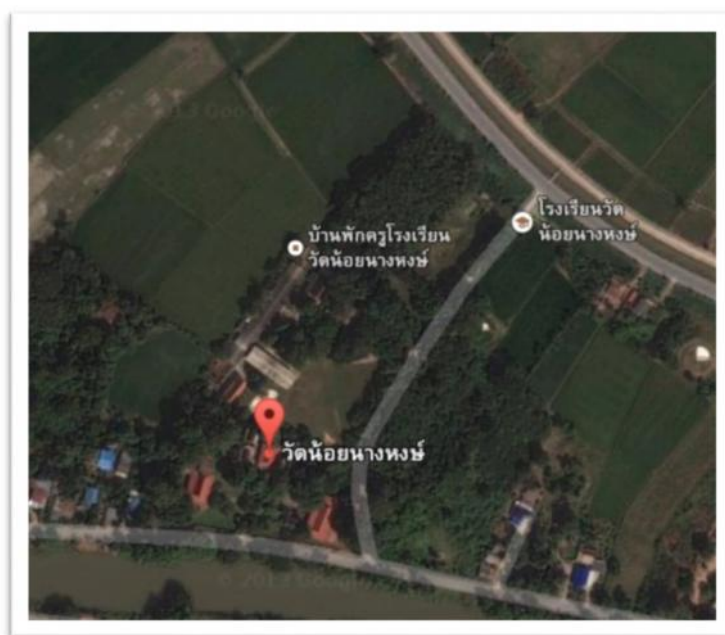
นายวิทยา แสงทอง
ข้าราชการบำนาญ
อดีตครูโรงเรียนบางระจันวิทยา

นางนิภารัตน์ จุ้ยกอง
พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสิงห์
(สาขาวัดน้อยนางหงษ์)

ภาคผนวก จ.

ภาพบริบทของชุมชนวัดน้อยนางหงษ์

ชุมชนวัดน้อยนางหงษ์

ภาพถ่ายทางอากาศแสดงพื้นที่โดยรอบวัดน้อยนางหงษ์

ลานกีฬาส่งเสริมสุขภาพชุมชน หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์

ได้อนุเคราะห์พื้นที่ให้ใช้เป็นลานกีฬาในการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ ช่วงเช้ามีการเดินวิ่งเพื่อสุขภาพ ช่วงเย็นใช้เป็นลานเต้นแอโรบิค สนามฟุตบอล หรือจัดกีฬาตามแต่ประเภทกีฬาที่ผู้สนใจจัดขึ้น

โรงเรียนวัดน้อยนางหงษ์

ตั้งอยู่ในบริเวณวัด เพื่อจัดการเรียนการสอนระดับก่อนประถมวัย
และระดับประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๖

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสิงห์ (สาขาวัดน้อยนางหงษ์)

เป็นสถานพยาบาลที่ให้บริการประชาชนในชุมชนหมู่ที่ ๑ ๒ และ ๘
ได้เข้าถึงงานสาธารณสุขมูลฐาน พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

โครงการประปาสะอาด และอาคารระบบน้ำดื่มสะอาด

จัดให้บริการแก่วัด พระภิกษุสงฆ์ โรงเรียน นักเรียน โรงพยาบาล
และประชาชนในชุมชน ได้มีน้ำสะอาดไว้อุปโภคบริโภค

เชิงตะกอนเผาศพสมัยก่อน

แต่เดิมชุมชนต้องประกอบพิธีปลงศพที่ป่าช้าซึ่งห่างไกลจากชุมชนมาก
ผู้นำชุมชนสมัยนั้นได้เป็นหัวแรงหลักให้ชุมชนมีเชิงตะกอนใช้ในวัด

฼าปนสถานปัจจุบัน

ในปัจจุบันไม่ได้ใช้เชิงตะกอนแล้ว
เพราะได้สร้าง฼าปนสถานแบบปัจจุบัน

ภาคผนวก ฉ.

ภาพการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์

กิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ

ผู้ใหญ่ปรีชา หงิมดี เป็นผู้นำทำความสะอาดชุมชนวัดน้อยนางหงษ์
บริเวณโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสิงห์ (สาขาวัดน้อยนางหงษ์)

กิจกรรมกีฬาหมู่บ้าน

กำนันสายันต์ แสงสี และผู้ใหญ่ปรีชา หงิมดี นำเล่นกีฬาชุมชนสัมพันธ์
บริเวณสนามกีฬาโรงเรียนบางระจันวิทยา

กิจกรรมตรวจสุขภาพ รพ.สต.สิงห์

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสิงห์ (สาขาวัดน้อยนางหงษ์)
จัดกิจกรรมตรวจสุขภาพ ผู้สูงอายุในชุมชนเป็นประจำทุกสัปดาห์

อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน
ช่วยคุณหมอตรวจคัดกรองเบาหวาน

กิจกรรมให้ความรู้ด้านสุข รพ.สต.สิงห์
 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสิงห์ (สาขาวัดน้อยนางหงษ์)
 จัดกิจกรรมให้ความรู้สุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อให้เป็นผู้ดูแลตนเองได้

กิจกรรมงานบุญ งานบวช

ภาพบรรยากาศกิจกรรมการงานบุญงานบวช แสดงให้เห็นวิถีชีวิตชุมชน
ที่อยู่ร่วมกันอย่างช่วยเหลือกัน

กิจกรรมงานบุญ กฐินสามัคคี

ภาพบรรยากาศกิจกรรมการงานบุญกฐินสามัคคี แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของชุมชน
 เพราะเป็นการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างประโยชน์ในชุมชนด้วยวิถีพุทธ

กิจกรรมประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา

การประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ปกครองโรงเรียนวัดน้อยนาคทอง
เพื่อทำความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนของทางโรงเรียน

กิจกรรมการแข่งขันฟุตบอล ๗ คน ด้านภักยาเสพติด
 ภาพบรรยากาศกิจกรรมการแข่งขันฟุตบอล ๗ คน รุ่นอายุไม่เกิน ๑๘ ปี
 ของเยาวชนในชุมชนวัดน้อยนางหงษ์

กิจกรรมค่ายฟื้นฟูคุณธรรมจริยธรรม
ภาพบรรยากาศกิจกรรมค่ายฟื้นฟูคุณธรรมจริยธรรม
และเฝ้าฯ ผู้ติดสารเสพติด อำเภอบางระจัน

กิจกรรมพัฒนาจิตอาสาโรงเรียนบางระจันวิทยา
มอบเกียรติบัตร แก่ท่านผู้อำนวยการโรงเรียนบางระจันวิทยา
และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาตามแนววิถีพุทธ

กิจกรรมรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ

ภาพบรรยากาศการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะของชุมชนบ้านตลาดโพธิ์
ในการให้ความช่วยเหลืออุปนกิจสงเคราะห์ชุมชน หมู่ที่ ๖ ต.ไม้ดัด

กิจกรรมวันแม่แห่งชาติ

ภาพบรรยากาศกิจกรรมการงานบุญเนื่องในวันแม่แห่งชาติ
เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล และแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุพการี

กิจกรรมธรรมะพัฒนาชีวิต “ระลึกถึงพระคุณพ่อ”

ภาพบรรยากาศกิจกรรมธรรมะพัฒนาชีวิต ของชมรมผู้สูงอายุ หมู่ที่ ๑ และ ๒ ต.สิงห์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : พระมหากิตติธเนศ อานนโท (พงษ์กุลภัสสร)
 เกิด : วันอาทิตย์ที่ ๒๗ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๖
 สถานที่เกิด : จังหวัดสิงห์บุรี

การศึกษา : พระปริยัติธรรม แผนธรรม นักธรรมชั้นเอก
 พระปริยัติธรรม แผนกบาลี เปรียญธรรม ๓ ประโยค
 บริหารธุรกิจบัณฑิต บธ.บ.(การบัญชี) เกียรตินิยม

ประสบการณ์การทำงาน :

พ.ศ. ๒๕๔๗	เลขานุการเจ้าคณะตำบลสิงห์
พ.ศ. ๒๕๔๗	ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม
พ.ศ. ๒๕๕๐	เลขานุการศูนย์พัฒนาการศึกษาและเผยแผ่คณะสงฆ์ อำเภอหันคา วัดหนองทาระภู ตำบลบ้านเขียน อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท
พ.ศ. ๒๕๕๑	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๖	เจ้าอาวาสวัดน้อยนางหงษ์ เลขานุการเจ้าคณะตำบลสิงห์
อุปสมบท	: วันอาทิตย์ที่ ๒๙ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๖
สังกัด	: วัดน้อยนางหงษ์ เลขที่ ๓๕ หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี
หน้าที่	: เจ้าอาวาสวัดน้อยนางหงษ์ เลขานุการเจ้าคณะตำบลสิงห์ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระธรรมกถึก พระสอนปริยัติธรรม แผนกธรรม
ปีที่เข้าศึกษา	: พุทธศักราช ๒๕๕๖
ปีที่สำเร็จศึกษา	: พุทธศักราช ๒๕๕๗
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดน้อยนางหงษ์ เลขที่ ๓๕ หมู่ที่ ๒ ตำบลสิงห์ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๓๐ โทรศัพท์ ๐ ๓๖๕๙ ๑๑๘๘ มือถือ ๐๘ ๙๗๙๖ ๖๒๘๖ E-mail: paga0123@hotmail.com